

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**SOSYAL GÜVENLİK HİZMETİ KAPSAMINDA MUVAZAALI
BOŞANMALAR SORUNU: ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİ**

Kemal Yavuz

Zonguldak, 2014

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**SOSYAL GÜVENLİK HİZMETİ KAPSAMINDA
MUVAZAALI BOŞANMALAR SORUNU: ZONGULDAK
İLİ ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Kemal Yavuz**

**Danışman
Prof. Dr. Muhlis Bağdigen**

Zonguldak, 2014

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 2008628207001 numaralı Kemal Yavuz'un hazırladığı "Sosyal Güvenlik Hizmeti Kapsamında Muvazaalı Boşanmalar Sorunu: Zonguldak ili Örneği" konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 22/12/2014 Pazartesi günü saat 11:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Muhlis BAĞDİGEN (Danışman)

Üye

Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Nermin ÇELİK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

14.01.2015

Doç. Dr. Yasemin KOSE
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Sosyal Güvenlik Hizmeti Kapsamında Muvazaalı Boşanmalar Sorunu: Zonguldak İli Örneği
Tez Yazarı	: Kemal Yavuz
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Muhlis Bağdigen
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2014
Sayfa Adedi	: 104

Muvazaalı boşanmaların temelini evli kız çocuklarının gerçek iradelerini gizleyerek vefat etmiş babaları üzerinden gelir ve aylık almaya hak kazanmak amacıyla eşlerinden resmi olarak boşandıkları halde boşandıkları eşleriyle fiilen birlikte yaşamaya devam etmeleri oluşturmaktadır. Muvazaalı boşanmalar ciddi sosyal güvenlik açıklarına neden olması sebebiyle 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile yasaklanmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı sosyal güvenlikte hak istismarlarına bir örnek olarak Zonguldak ilinde meydana gelen muvazaalı boşanma vakalarının temel nedenlerinin neler olduğu belirlemek ve bu nedenlerin önem sıralamasını yapmaktır. Bu amaçla kamu idarelerinde çalışan ve muvazaalı boşanma vakalarının herhangi bir aşamasında konuya müdahil olan uzman kişilere yüz yüze anket çalışması yapılmış, verilerin analizi ile elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş ve muvazaalı boşanmalara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Verilerin analizinde çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan, Analitik Hiyerarşi Süreci yöntemi kullanılmış ve muvazaalı boşanmalara neden olan 3 ana faktör altında toplam 12 alt faktör birbiriyle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmalara neden olan en önemli faktörün ekonomik faktörler olduğu belirlenmiş, bunu hukuki ve toplumsal faktörlerin takip ettiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Muvazaalı Boşanma, Analitik Hiyerarşi Süreci

ABSTRACT

Institution : Bülent Ecevit University, Institute of Social Sciences, Department of Public Finance
Thesis Title : Collusive Divorce Problem in the Context of Social Security Service: The Case of Zonguldak
Author : Kemal Yavuz
Thesis Advisor : Prof. Dr. Muhlis Bağdigen
Thesis Type, Year : MSc. Thesis, 2014
Pages : 104

Collusive divorces are based upon the fact that the married daughters of deceased fathers got officially divorced from their husbands to obtain an income and salary over their fathers by hiding their real wills, though they continue to live with their husbands. Since such divorces cause serious social security flaws, they are prohibited by Social Security and General Health Insurance Law (Law No. 5510).

The main purpose of this study is to determine the basic reasons of collusive divorce cases in Zonguldak as an example to abuse of rights in social security service procurements and to list those reasons according to their importance. For this purpose, a face-to-face survey was performed to experts who work for public institutions and have been involved in any phase of collusive divorce cases and the results obtained from the analysis of the data acquired are revealed evaluations as well as evaluations were done on collusive divorces. Analytical Hierarchy Process, one of the multi-criteria decision techniques, was used to analyse the data obtained and 12 sub-factors under the 3 main factors causing collusive divorces were analysed by comparing those sub-factors to each other. It was determined that the most important factor causing collusive divorces is economic factors followed by legal and social factors.

Keywords: Social Security, Collusive Divorce, Analytical Hierarchy Process

ÖNSÖZ

Sosyal güvenlik insanoğlu var olduğu günden itibaren yaşanan devir ve çağın gereklerine uygun olarak her coğrafyada ve toplumda sosyal yaşamın devamını sağlayan bir ihtiyaç ve denge unsuru olarak var olmuştur. Değişen zaman ve çağın koşullarına uygun olarak sosyal güvenlik toplumların bütün sosyal kesimlerinin ihtiyacını karşılamaya yönelik politika ve programların uygulanmasında önemli bir fonksiyon üstlenmiş ve bütünsel yaklaşımla devlet ve millet hayatının devamı açısından stratejik bir araç olmuştur. Bireylerin hayatını tehdit eden sosyal risklerin çeşitlenmesiyle beraber sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından sosyal güvenlik açıkları devletlerin mücadele ettiği en önemli unsurlardan birisi haline gelmiştir. Sosyal güvenlikten sağlanan sosyal hakların ve hizmetlerin hakkaniyete uygun bir biçimde toplum kesimlerine ulaştırılması ve bu konuda yapılan istismarların önlenmesine yönelik çalışmalar önemini giderek artırmakta ve sosyal güvenlik kurumlarının mücadele ettiği en önemli sorun haline gelmektedir. Sosyal güvenlikte gerçekleşen hak istismarları, bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, yoğun çalışma temposuna rağmen yol gösterici olan danışmanın Sayın Prof. Dr. Muhlis BAĞDİGEN'e, teşekkürü bir borç bilir, şükranlarımı arz ederim. Yorum ve önerileri ile çalışmama katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Nermin ÇELİK'e şükranlarımı arz ederim. Çalışmamı hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, ilk öğretmenim, şahsiyeti ve varoluşuyla hayatımın her alanında aldığım en büyük örnek olan, ani vefatının acısını yüreğimin derinliklerinde hissettiğim değerli babam Sınıf Öğretmeni Recep YAVUZ' un aziz hatrasına ithaf ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. GENEL OLARAK SOSYAL GÜVENLİK	4
1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	4
1.1.1. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik	8
1.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik	9
1.2. Sosyal Riskler ve Türleri	10
1.2.1. Mesleki Riskler	11
1.2.2. Fizyolojik Riskler.....	11
1.2.3. Sosyo-Ekonomik Riskler.....	12
1.3. Ortaya Çıkış Nedenlerine Göre Sosyal Riskler.....	13
1.4. Sonuçlarına Göre Sosyal Riskler.....	14
1.4.1. Kazançların Elde Edilmesini Etkileyen Sosyal Riskler	14
1.4.2. Kazançların Kullanımını Etkileyen Sosyal Riskler	14
1.5. Sosyal Güvenlik Açıkları ve Nedenleri	15
1.5.1.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıkları	15
1.5.1.2. Sosyal Güvenlik Açıklarının Nedenleri	18
1.5.1.2.1. Kayıt Dışı İstihdam	18
1.5.1.2.2. Aktif Pasif Oranının Düşüklüğü	18
1.5.1.2.3. İşgücüne Katılım Oranının Düşüklüğü.....	19
1.5.1.2.4. Denetim Yetersizliği	20
1.5.1.2.5. Muvazaalı Boşanmalar	20
1.6. Sosyal Güvenlik ve Muvazaalı Boşanma	22

1.6.1. Boşanma ve Muvazaalı Boşanma Kavramları.....	23
1.6.2. Boşanmanın Sebepleri.....	23
1.6.2.1. Zina.....	23
1.6.2.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış.....	23
1.6.2.3. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme.....	23
1.6.2.4. Terk.....	24
1.6.2.5. Akıl Hastalığı.....	24
1.6.2.6. Evlilik Birliğinin Sarsılması.....	24
2. MUVAZAALI BOŞANMALARIN HUKUKSAL BOYUTU.....	26
2.1. Türk Hukukunda Muvazaalı Boşanma Kavramı.....	26
2.2. Usulsüz Ödemelerin Geri Alınması.....	26
2.3. Muvazaalı Boşanmalar Hakkında Üst Derece Mahkemeleri Kararları.....	26
2.4. Muvazaalı Boşanmaların Sosyal Güvenlik Kurumu'nca Teftiş Usulleri.....	42
2.5. Muvazaalı Boşanma Yaptıkları Tespit Edilen Çiftler Hakkında Sosyal Güvenlik Kurumu'nca Yapılan İşlemler.....	49
2.6. Muvazaalı Boşanmaların Türkiye Geneli ve Zonguldak ili Bazında Ekonomik Boyutu.....	50
2.7. Türkiye Genelinde Boşanma İstatistikleri.....	51
2.8. Zonguldak Genelinde Boşanma İstatistikleri.....	55
3. ZONGULDAK İLİNDE MUVAZAALI BOŞANMALARIN NEDENLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA.....	64
3.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	64
3.1.1. Araştırmanın Amacı.....	64
3.1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	65
3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	65
3.1.4. Araştırmanın Önemi.....	66
3.1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	66
3.1.6.1. AHP Tekniği.....	67
3.1.6.3. AHP Yönteminin Katkı ve Kısıtları.....	76
3.2. Araştırmanın Uygulanması.....	77
3.2.1. Problemin Tanımlanması.....	77
3.2.2. Hiyerarşik Modelin Kurulması.....	77

3.2.3. Problemin Çözümlemesi	80
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	98
Ek 1: Zonguldak İlinde Muvazaalı Boşanmalar Üzerinde Etkili Olan Faktörleri Değerlendirme Formu.....	92
Ek 2: Uzman Görüşleri	103
Ek 3: Etik Kurul Kararı	104

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: SGK'nın Gelir Gider Dengesi (Milyon TL)	16
Tablo 1.2: Sosyal Güvenlik Kurumu Konsolide Nakit Akım Tabloları, 2012-2013(Milyon TL).....	17
Tablo 1.3: Sosyal Güvenlik Kurumu Aktif Pasif Dengesi	19
Tablo 1.4: Türkiye Geneli İş Gücüne Katılma Oranı.....	20
Tablo 2.1: Türkiye Geneli Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma İstatistikleri	51
Tablo 2.2: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Nedenlerine Göre Ayrımı	53
Tablo 2.3: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Ayrımı	54
Tablo 2.4: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Toplam Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdellik Dağılımı ...	55
Tablo 2.5: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Toplam Evlenme ve Boşanmalar	56
Tablo 2.6: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Nedenlerine Göre Ayrımı	58
Tablo 2.7: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davaları Sürelerine Göre Ayrımı.....	60
Tablo 2.8: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Toplam Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdellik Dağılımı ...	61
Tablo 2.9: Yıllara Göre Türkiye Geneli ve Zonguldak İlinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdellik Dağılımının Karşılaştırılması.....	61
Tablo 2.10: Zonguldak ili (01.10.2008-28.02.2014) Tarihleri Arası Muvazaalı Boşanma İstatistikleri	63
Tablo 3.1: Karşılaştırmada Kullanılan Önem Dereceleri Tablosu.....	71
Tablo 3.2: İkili Karşılaştırma Matrisi.....	73
Tablo 3.3: Tesadüfîlik Göstergesi (Rastsal tutarlılık İndeksi).....	75
Tablo 3.4: Genel Sentez Tablosu	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Türkiye Geneli Sosyal Güvenlik Denetmenlerinin İş Dağılımı	21
Şekil 2.1: Türkiye Geneli 2001-2013 Yılları Arası Boşanma Oranlarının Seyri.....	52
Şekil 2.2: Zonguldak İlinde 2001-2013 Yılları Arasında Meydana Gelen Evlenme ve Boşanmalar	57
Şekil 2.3: Zonguldak Geneli 2001-2013 Yılları Arası Boşanma Oranlarının Seyri.....	59
Şekil 3.1: AHP'de Hiyerarşik Yapı.....	69
Şekil 3.2: Analitik Hiyerarşi Yönteminin Aşamaları	70
Şekil 3.3: Problem hiyerarşisi	79
Şekil 3.4: Muvazaalı Boşanmalar Ana Faktörler Grafiği	84
Şekil 3.5: Muvazaalı Boşanmalara Etki Eden Alt Faktörler.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

- BİMER : Başbakanlık İletişim Merkezi
BM : Birleşmiş Milletler
ÇSGİM : Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi
ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK : Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
TMK : Türk Medeni Kanunu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca kişilerin ve toplumların karşılaştıkları riskler sürekli değişerek artmıştır. Bireyler yaşadıkları bu riskleri azaltma ya da olumsuz etkilerini önleme konusunda birçok tedbir ve önlem almıştır. İlk başlarda kişilerce risklere karşı bireysel tasarruf yaklaşımları geliştirilmiştir. Ancak yaşanan savaşlar, toplu afetler ve ekonomik krizlerle bireysel yaklaşımların çözüm üretemeyeceği anlaşılmış ve sosyal güvenlik fikri doğmuştur.

Sosyal güvenlik, kişilerin yaşamları süresince kendi iradeleri dışında oluşan fiziksel, sosyal ve ekonomik risklerin kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin üzerindeki gelir azaltıcı, gider arttırıcı etkilerini azaltmak ve kişilere asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir sistem olarak tanımlanabilir. Günümüz modern toplumlarında sosyal güvenlik, bu tanımın dışına taşmaya başlamış ve sadece kişilerin karşılaştığı riskler sonucunda ortaya çıkan gelir kayıplarını telafi etme değil, bu riskler sonucunda kişinin uğrayacağı kayıp ve refahının korunmasını da sağlamaya yönelik çalışmalar başlamıştır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25 inci maddesinde; “Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlıksal bakım, gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine; işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılıkta ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksul kaldığı başka durumlarda, güvenliğe hakkı vardır. Analık ve çocukluk özel bakım ve yardım hakkı doğurur. Bütün çocuklar, ister evlilik içinde, ister evlilik dışında doğsunlar, eşit sosyal güvenlikten yararlanırlar.” hükmüyle sosyal güvenlik hakkı da temel insan hakları arasında sayılarak uluslararası hukukta garanti altına alınmıştır.

Sosyal güvenlik hizmetlerini yerine getirmek üzere birçok ülkede özel ve kamuya ait sosyal güvenlik kuruluşları faaliyetlerini sürdürmektedirler. Çalışma yaşamında meydana gelen değişiklikler ve çağın getirdiği yeniliklerle beraber sosyal güvenlik şemsiyesi oldukça genişlemiştir.

1982 Anayasasının 60. Maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” hükmü yer almaktadır. Ülkemizde anayasanın yüklediği bu görev Sosyal Güvenlik Kurumu’na yerine getirilmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu, dünya genelindeki sosyal güvenlik kurumlarının genel bir sorunu olan, kurumsal bütçe açıkları ve görev zararları yaşamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Türk sosyal güvenlik sisteminde bütçe açıklarının oluşmasında önemli bir sebep olan muvazaalı boşanmalar hususunun Zonguldak ili genelinde değerlendirmesini yapmaktır.

Türkiye’de 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile kişilerin gerçek iradelerini gizleyerek eşlerinden boşanma yoluyla Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan kendilerine aylık ve gelir bağlanması ve bu haldeyken eşleriyle birlikte yaşantılarını sürdürmeye devam etmeleri hususu yasaklanmıştır. Türkiye’de muvazaalı boşanmaların incelenmesi hususunun, sosyal güvenlikte hak istismarlarının bir boyutuyla değerlendirilmesini sağlama açısından çalışmanın faydalı olacağı düşünölmektedir. Ayrıca, muvazaalı boşanmaların önemli bir konu olması ve bu konunun değerlendirmesini yapan çalışmaların yetersiz olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal güvenliğin tanımından bahsedildikten sonra, sosyal güvenliğin doğuğu gelişimi ve sosyal risklerin neler olduğu anlatılmaktadır. Boşanma kavramı, boşanmaya neden olan faktörler ve Türk Hukukunda muvazaalı boşanmanın değerlendirmesi yapılarak konu irdelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde muvazaalı boşanmalar hususunda verilen yüksek yargı kararları, muvazaalı boşanmaların sosyal güvenlik kurumunca teftiş usulleri, muvazaalı boşananlar hakkında Sosyal Güvenlik Kurumu’na yapılan işlemler irdelenerek Türkiye genelinde ve Zonguldak özelinde boşanma vakalarının istatistiksel değerlendirmesi yapılmakta, Zonguldak ilinde meydana gelen muvazaalı

boşanma vakaları hususunda elde edilen istatistiki bilgiler değerlendirilerek, yorumlanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmalara neden olan faktörlerin değerlendirilmesi yapılarak, Zonguldak ili kamu kurumlarında çalışan ve muvazaalı boşanma vakalarının herhangi bir aşamasında yer alan uzman kişilere yönelik yapılan anket çalışmasının sonuçları AHP yöntemiyle analiz edilmekte, yorumlanmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

1. SOSYAL GÜVENLİK KAPSAMINDA MUVAZAALI BOŞANMALAR

Çalışmamızın bu bölümünde genel olarak sosyal güvenlik kavramı ve sosyal risk olgusu, sosyal güvenlik açıklarını etkileyen faktörlerden birisi olan muvazaalı boşanmalar konusu ortaya konulacaktır.

1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik “sosyal” ve “güvenlik” sözcüklerinin oluşturduğu bir terimdir. Bu sözcüklerden her biri kendi başına değişik anlamlarda kullanılabilir. Gerek teori gerekse uygulamada sosyal güvenlik teriminin anlamı da farklı biçimlerde yorumlanabilmekte; bu terimle farklı şeyler ifade olunabilmektedir (Dilik, 1992:1).

Terim olarak ele alındığında sosyal güvenlik, tehlikenin zararlarından uzak olmak ve gelecekte emin olmaktır. Bu açıdan, kişilerin tehlikeler meydana gelmeden önce bu garantinin varlığına dayalı bir tatmin duygusu, tehlike meydana geldikten sonra ise tehlikenin zararlarını ortadan kaldırmaya yönelik bir somut tedbirler bütünüdür. Bir başka tanıma göre sosyal güvenlik, esasen insanların karşılaşacakları olası ekonomik ve sosyal risklere karşı önceden önlem alınması, bu doğrultuda kendilerine gelir sağlamak amacıyla oluşturulmuş kamu programlarıdır (Gümüş, 2010:4).

Sanayi devrimi sonrasında oluşan toplumsal yapı içinde, güçsüz ve gelirsiz gruplarla emeği dışında sermayesi olmayan bireylere, insan onuruna yaraşır en alt yaşam düzeyini sağlamayı amaç olarak öngören sosyal güvenlik kavramı, öne çıkan yönlerine göre farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Sosyal güvenliğin, “... herkeste bir güvence duygusu yaratmak... bireylerin uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi ...” olarak tanımlanma olanağı bulunduğu gibi, “... bir ülke halkının bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan bir kurumlar bütünüdür.” “Bir mesleki, fizyolojik veya sosyo ekonomik riskten ötürü geliri veya kazancı devamlı veya geçici olarak

kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir.” biçiminde tanımları da vardır (Turan, 2013:2).

Sosyal güvenlik terimine ilk defa, 1929 büyük ekonomik buhranı sonrasında yeni refah devleti kurma çabalarının bir sonucu olarak başkan Roosevelt’in 1935 tarihli bir Amerikan yasasında (Social Security Act; Sosyal Güvenlik Kanunu) yer verilmiştir. Büyük iktisadi krizden sonra, Amerikan halkına gelir güvencesi sağlamayı amaçlayan ve Başkan Roosevelt’in Refah Devleti’ni kurma yolunda başlattığı “New Deal” (Yeni Düzen) politikasının sosyal güvenlik politikaları önemli bir parçasını oluşturur. Sosyal güvenlik teriminin kullanımı daha sonra yaygınlaşmış ve birçok ülkede kullanımı benimsenmiştir (Korkusuz ve Uğur, 2010:2).

Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni ekonomik düzen sosyal güvenliğe olan ihtiyacı önemli ölçüde artırmıştır. Bunun sonucunda ilk sosyal güvenlik uygulaması olarak iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası, sosyal risklerinin zararlarını telafi etmek amacıyla, Almanya’da Bismarck tarafından yürürlüğe konulmuştur (Ocak, 2012:149).

Sosyal güvenlik sisteminin de oluşturulduğu ilk ülke olan Almanya’da Bismarckçı sistemin gelişiminde 1848’de yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal içerikli krizlerin etkileri vardır. Almanya’da sosyal güvenlik sistemlerinin yasal temellerinin atıldığı bu dönemi takiben Avusturya, İngiltere ve Fransa’da da sosyal güvenlik sisteminin geliştiği gözlenmiştir. Sosyal güvenlik yasası ise ilk kez Amerika Birleşik Devletleri’nde 1935 yılında çıkarılmış ve sosyal güvenlik kavramı yasal düzenlemeye konu olmuştur. Daha sonra 1941 yılında açıklanan Atlantik Şartı ile sosyal güvenlik kavramı ilk olarak bir uluslararası belgede yer almıştır. Belgede uluslararası işbirliği yoluyla herkese sosyal güvenlik sağlanması amaçlanmıştır (Turan, 2004:4).

Sosyal güvenlik mesleksel, fizyolojik veya sosyo ekonomik riskten dolayı geliri veya kazancı sürekli veya geçici olarak kesilmiş kişilerin geçinme ve yaşama gereksinimlerini karşılayan bir sistemdir. Sosyal güvenlik konusunda çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Genel olarak sosyal güvenlik, bir ülke halkının gelirleri ne olursa

olsun kişileri ekonomik güvence altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan kurumlar bütünüdür. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün(ILO)¹ 1944 Philadelphia Konferansı'nda ise sosyal güvenliğin "halkın hastalık, işsizlik, yaşlılık, ölüm nedeniyle geçici veya sürekli olarak kazançtan yoksun kalması durumunda düşeceği yoksulluğa karşılık, tıbbi bakımdan dolayı çocuk sayısının artması ve analık halinde korunmasına ilişkin genel önlemler sistemi" olarak tanımlanmıştır (Kantarci, 2003:78).

Sosyal güvenliğin asgari norm ve standartlarının çerçevesi ILO'nun 1952 tarih ve 102 sayılı sözleşmesinde belirlenmiştir. ILO sözleşmesinde, sosyal güvenlik kapsamına alınması gereken 9 ayrı sosyal ve ekonomik risk sıralanmaktadır. Bu risklere karşılık gelen sigorta kolları ise yaşlılık, malullük, ölüm, iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, işsizlik ve aile yardımlarıdır (Peker, 1997:2).

1952 tarihinde toplanan Milletlerarası Çalışma Konferansının kabul ettiği, Sosyal Güvenlik Asgari Normları Sözleşmesi'nde ise sosyal güvenlik sistemlerinin temel elemanları şöyle belirlenmiştir:

- Nüfusu (veya nüfusun büyük bir kısmını) hastalık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm riskleri veya gelir kesilmesi sebebiyle ekonomik yoksulluğa karşı korumak,
- Nüfusa gereken her türlü sağlık hizmetlerini sağlamak,
- Çocuk yetiştiren aileye ödenek vermek

28. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden ilham alan 1982 Anayasası'nın 60. maddesinde de herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu temel prensibi kabul edilerek devleti, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri almakla ve teşkilatı kurmakla görevli kılar. Sosyal güvenlik anlayışı, ihtiva ettiği anlama göre, ancak şümulü sosyal reformlarla ve toplumun bütün kesimini kapsayan, geniş bir teşkilatın kurulmasıyla gerçekleşme imkânı bulur. Bu hususta, 1982 Anayasası ile devlet, sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmakla görevli kabul edilmiş, taahhüt altına sokulmuştur (Topçuoğlu ve Öztürk, 2009:8).

¹ ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

Sosyal güvenliğin çağdaş bir kavram olarak kabul edilmesinde, herkes için zorunlu olarak karşılanması gereken “evrensel bir ihtiyaç” olmasının yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile temel sosyal haklardan biri olarak tarif edilmesinin önemli rolü olmuştur. Bildirge’nin 22. maddesinde “Herkesin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır” ifadesi kullanılmıştır. Sosyal güvenlik hakkının kapsamı ise aynı bildirgenin 25. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, “Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir hayat düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık veya geçim imkânlarından kendi iradesi dışında yoksun bırakacak başka durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır .” Bu madde ile geniş anlamda sosyal güvenlik tanımına daha uygun bir tanımlama yapılmıştır (Arıcı ve Alper, 2012:5).

Sosyal güvenlik; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, ILO sözleşme ve tavsiye kararlarında ve diğer uluslararası belgelerle ülke Anayasa ve yasalarında; temel ve vazgeçilmez insan haklarından biri olarak kabul edilmekte, kişinin ve ailesinin çeşitli sebeplerle maruz kalabilecekleri tehlikelerin zararlarından kurtarılarak yaşadıkları toplum içinde, başkalarına bağımlı olma ihtiyacı duymadan, insan haysiyetine yaraşır bir hayat standardına kavuşturulmaları anlamında kullanılmaktadır. Kavram biraz açıldığında, hangi tehlikelerin, hangi zararlarının ne tür ihtiyaç yarattığı ve bunların hangi tedbirlerle karşılandığı ile ilgili detaylar da bu tanıma ilave edilmektedir. Genel olarak, primle finanse edilen bütün sosyal sigorta uygulamaları ile vergilerle finanse edilen her türlü ayni ve nakdi gelir transferi sosyal güvenlik içinde düşünülmektedir. 1990’lı yıllardan sonra kavramın biraz daha genişletilerek “sosyal koruma” kavramına doğru dönüşmeye başladığı da bir başka gelişmeyi oluşturmaktadır (Alper, 2008:6).

Sosyal güvenlik, devletin vatandaşlarına sunmak yükümlülüğünde olduğu, asli kamu hizmetleri arasında sayılan ve sosyal politika ile sosyal risk olguları doğrultusunda ortaya çıkmış bir ihtiyaçtır. Söz konusu ihtiyacın karşılanmasında, gerek tarihsel gerekse de ideolojik yaklaşımlar doğrultusunda, farklı yöntemler

uygulanmış ve uygulanmaya da devam edilmektedir. Sosyal güvenliğe yönelik yapılan harcamaların yıllar geçtikçe önemli boyutlara ulaşması, beraberinde finansman problemlerini de getirmektedir (Bulut, 2011:90). Sosyal güvenlik, çalışanları işyerinde ve dışında karşılaşılabilecekleri belirli risklere karşı güvence altına almayı öngören bir sistemdir (Kuşaksız, 2011:30).

Bireyin anne karnında oluşumundan itibaren başlayan ve ölümünden sonra da belli bir süre devam eden süreçte, bireyin asgari hayat kalitesinde yaşamını sürdürebilmesini sağlamak üzere geliştirilmiş, modern refah programı olarak sosyal güvenliği algılamakta mümkündür. Sosyal güvenlik kapsamında prim ya da vergiler ile finanse edilen ve çalışma yaşamında ortaya çıkan pek çok riskleri sosyal sigorta anlayışı ile sigortalarken, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler kapsamında prim ya da vergi ödenmeksizin toplumun bir üyesi olunmasından dolayı insanların bazı temel hak ve hizmetlerden yararlanmaları sağlanmaktadır. Bunlar yoksullukla mücadele, kimsesiz, bakıma muhtaç, bedensel ve zihinsel engelliler için devletin yürüttüğü faaliyetler demeti olup, sosyal refah devleti olmanın bir gereği olarak görülmektedir (Gümüş, 2010:5).

Sosyal güvenlik tanımları dar anlamda sosyal güvenlik ve geniş anlamda sosyal güvenlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sosyal güvenliğin tüm özellik ve niteliklerini içeren bir tanım yapmak oldukça güç olduğu için kavrama ilişkin tanımlar farklılaşmaktadır. Bazı görüşlere göre sosyal güvenlik, yasalarla belirlenmiş belirli koşulları taşıyan bireylere sosyal güvenlik kurumları tarafından yapılan parasal yardımları içeren dar bir kapsamda tanımlanırken; bazılarına göre, kamusal ve kamusal olmayan kurumlar aracılığıyla sağlanan program, uygulama ve hizmet çeşitliliğini içerecek biçimde daha geniş bir bağlamda ele alınmaktadır (Demirbilek, 2005:73).

1.1.1. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik

Dar anlamda sosyal güvenlik, insanların karşılaşıacağı muhtemel tehlike ve risklerin sonuçlarına karşı korunması, insanlara bu konuda bir güvencenin sağlanmasını ifade eder. Sosyal bir riskle karşılaşan her bireye ve onun ailesine

sosyal koruma sağlamak, sosyal güvenliğin temel amacı haline gelmiştir (Arıcı, 1999:3).

1.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik

Geniş anlamda sosyal güvenlik, dar anlamdaki sosyal güvenliğin anlam ve kapsamı genişletilerek, sebebi ne olursa olsun muhtaçlık ve yoksulluk yaratan her türlü duruma karşı korunma garantisi sağlanması anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla sosyal güvenlik, sosyal politika ile anlam ve kapsam bakımından bütünleşmektedir. Dar anlamda sosyal güvenliğin kapsamına giren tehlikelere ilaveten aile, konut, şehirleşme, eğitim, meslek seçimi, istihdam, sağlık ve hijyen, iş sağlığı ve güvenliği, ülke içi yer değiştirme ve uluslar arası göç gibi yoksulluk yaratma riski bulunan her durum geniş anlamda sosyal güvenliğin ilgi alanına girmektedir.

Başlangıçta geniş anlamda sosyal güvenlik güvencesi kişisel birikim, servet, aile desteği, mesleki dayanışma, yardımlaşma ve toplumsal hayır kurumları ve bazı unvanlara dayanılarak yerine getirilirken, günümüzde temel bir hak ve özellikle çalışma hakkının bir ürünü ve mütemmim bir cüzi niteliğinde insanın onur ve haysiyet meselesi olarak pozitif sosyo ekonomik temel insan haklarının en başında kolektif tekniklerle yerine getirilmesi ve sahiplenmesi gereken bir insani gereksinim olarak ortaya çıkmıştır (Saduleşrafı, 1999:193).

Geniş anlamda sosyal güvenlik, dar anlamda sosyal güvenlik kapsamında sağlanan bireyi tehlike ve risklerden korumaya yönelik tedbir ve önlemlere ek olarak her ne sebeple olursa olsun maddi gelir kaybına sebep olan yoksulluk ve muhtaçlık yaratan her türlü duruma karşı bireyi güvence altına alma anlamına gelmektedir. Geniş anlamda sosyal güvenlik;

- Fertlere ve ailelerine ekonomik güvence sağlamak,
- “Önlemek, ödemekten ucuzdur” anlayışına uygun olarak sosyal güvenliğin önleyici fonksiyonunu güçlendirmek,

- Kişiliğin serbestçe geliştirilmesi ve insan mutluluğunun arttırılması amaçlarını da kapsamına almış tedbirler bütünüdür (Bedir vd., 2012:123).

Geniş anlamda sosyal güvenlik politikaları ile “sosyal güvenlik” kavramı arasında yakın bir ilişkinin varlığı bilinmektedir. Zira sosyal korumanın temel gaye ve amaçlarını şu şekilde belirlemek mümkündür.

- Toplumda yaşayan bireylere ekonomik destek sağlamak
- Toplum genel olarak risk kabul edilen olaylara ve olgulara karşı korumak
- Toplumda yaşayan herkesin kişiliğinin gelişmesini sağlamak için genel sistemi oluşturmak (Korkusuz ve Uğur, 2010:5).

Çok genel olarak belirtmek gerekirse sosyal güvenlik, sosyal risklerin yol açabileceği gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı kişilerin güvenliklerinin sağlanmasıdır. Sosyal güvenlik, herhangi bir sosyal risk yüzünden geliri veya kazancı azalmış kişilerin, başkalarının yardımına gerek kalmaksızın, yaşama ve geçinme ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemler bütünüdür. Böyle bir sistemde ihtiyacı olan kişilere devlet tarafından sosyal ödemelerde bulunmaktadır. Bu yönüyle sosyal güvenlik, kişilere, belirli sosyal risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan muhtelif zararların, ilave maliyetlerin veya gelir kayıplarının kısmi veya bütünüyle telafisine yönelik ekonomik güvence sistemidir (Yıldırım vd., 2012:4).

1.2. Sosyal Riskler ve Türleri

Sosyal riskler kısaca şöyle tanımlanmaktadır; insan özel ve meslek hayatı boyunca kazanç ve gelirlerinin azalmasına, tasarruflarından sarf etmeye yol açan türlü olaylarla karşılaşma ihtimali içindedir. Bu olayların bir kısmının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği şüpheli olmakla beraber (hastalık, kaza, maluliyet, işsizlik gibi) bir kısmının gerçekleşeceği ise kesindir (yaşlılık, ölüm gibi). Bir kısmı iradi (evlenme, çocuk sahibi olma), bir kısmı ise irade dışıdır (kaza, ölüm gibi). Sosyal risk, ne zaman gerçekleşeceği bilinmemekle beraber ileride gerçekleşmesi muhtemel

veya muhakkak olan ve buna maruz kalan kişinin mal varlığında eksilmeye neden olan tehlikedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2009:7).

İLO 1952 tarihli ve 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları Sözleşmesi'nde dokuz sosyal tehlike saymıştır; İş kazaları ve meslek hastalıkları “mesleki riskler”, hastalık, analık, malullük, ölüm, yaşlılık “fizyolojik riskler”, İşsizlik, ailevi yükler “ sosyo-ekonomik riskleri oluşturmaktadır (Şakar, 2002:4). İLO'nun bu sözleşmesini onaylamış olmak için dokuz riskten en az üçüne güvence verilmiş olmalıdır (Yelekçi, 2002:192).

Sosyal riskler; mesleki riskler, fizyolojik riskler ve sosyo-ekonomik riskler olarak sınıflandırılabilir (Çelik, 2006:20).

1.2.1. Mesleki Riskler

Mesleki riskler, yapılan işle doğrudan ilgili olup risk sebebiyle geçici veya sürekli gelir kaybına uğranılabilir. Mesleki riskler; iş kazası ve meslek hastalıkları olarak sınıflandırılmaktadır.

1.2.2. Fizyolojik Riskler

Kişinin kendi bünyesinde meydana gelen fakat mesleki riskler dışında kalan riskler fizyolojik riskler olarak değerlendirilebilir. Hastalık, analık, maluliyet, yaşlılık, ölüm fizyolojik riskler kapsamındadır. Hemen hemen bütün ülkelerde fizyolojik riskler, değişik ölçülerde sosyal güvenlik riskleri kapsamında değerlendirilmektedir. Korkusuz ve Uğur (2010:7)'a göre bu riskler;

Hastalık; Geçici bir iş göremezlik ve gelir kaybı durumu yaratır. Sosyal sigortaların tarihi olarak üzerinde çalışılan ilk dalı olmuştur.

Analık; İnsan neslinin devamı çocuk sahibi olmaya bağlıdır. Geçici oluşu ve tedavisi yönünden hastalığa benzer. Yani geçici bir süre iş göremezlik hali doğurur.

Sakatlık (Maluliyet); Hastalık ve analığın aksine sürekli bir iş göremezlik ve gelir kaybına yol açar.

Yaşlılık; Yaşın ilerlemesi nedeniyle kişi faal hayattan çekilince gelir ve kazanç kaybına maruz kalır. O halde yaşlılık riskinin de karşılanması zorunludur.

Ölüm; Çaresi olmadığından insanın kaçınılmaz sonudur. Ölüm sigortasından amaç, aileyi geçindirmekle yükümlü kişinin ölümü sonrası geride kalanların korunmasıdır. Çünkü onun ölümüyle ailenin geliri kesilmektedir. Bu halde sosyal güvenlik açısından garanti altına alınan kişiler, genel olarak hak sahibi olarak ifade edilen eş ve çocuklar, bazen de ana baba gibi ölenin geride bıraktığı kişiler olmaktadır.

1.2.3. Sosyo-Ekonomik Riskler

Sosyo-ekonomik riskler, toplum aile ve işletme hayatında meydana gelen risklerdir. Sosyo-ekonomik riskler işsizlik, evlenme ve çocuk sahibi olma ihtiyacı, konut sahibi olma riskleridir. Bu riskler, diğerlerine göre daha az kabul edilen ekonomik seviyeleri yüksek olan ülkelerde kabul gören risklerdir. İşsizlik ve ailevi yükler olmak üzere iki sınıfta incelenmektedir (Arpat, 2009:5):

İşsizlik: Türk sosyal güvenlik hayatına en son giren ve gittikçe önemi artmakta olan bir risktir. Çalışma arzu ve yeteneğine sahip olduğu halde iş ve ücret koşullarına göre uygun bir iş bulunamaması halini ifade eder. Geçici nitelikte gelir kaybına neden olurken ekonomik kriz dönemlerinde toplumların en büyük sorunu haline dönüşür. Sosyal güvenliğin ilgi alanına giren riskler içinde işsizlik sigortası, gerek teşkilatı ve gerekse yönetimi en zor olanıdır.

Ailevi Yükler: Bireylerin hayatında evlenme ve çocuk sahibi olma gibi ek harcamalar yükleyen dönemler mevcuttur. İnsan hayatında önemli değişimler oluşturan bu dönemlerde kişilere yardım yapılması sosyal bir ödev olarak kabul edilmektedir. “Aile Yardımları” olarak adlandırılan ve ailevi yüklerden oluşan sosyal riskleri karşılamayı amaçlayan bu sigorta modeli, toplumun temeli olan aileye destek olunması fikrine dayanır (Korkusuz ve Uğur, 2010:8).

Diğer taraftan bu tehlikeler, insanlık tarihi ile yaşittir. Nitelik ve nicelikleri değişmiş olsa bile mağara insanı da hastalanmış, malul kalmış, yaşlanıp çalışamaz

hale gelmiş, kazaya uğramış, ana veya baba olmanın risklerine katlanmış, ölmüş, arkasında dul yetimler bırakmış, kendi iradesi dışında mesela hava şartlarının muhalefetine bağlı olarak, ava gidememek suretiyle sağlamken işsiz kalmış ve çocuk sayısı arttıkça onlara karşı görevlerini yapmakta sıkıntıya düşmüştür. Yarının hatta en uzak yarının insanları da bu tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır. Çünkü insanoğlunun bu tehlikelerin kökünü kazıma konusunda gösterdiği ezeli ve ebedi gayret, bu tehlikelerin hiçbirisini ortadan kaldırmaya yetmemiştir ve yetmeyecektir (Yazgan, 1992:25).

Sosyal güvenlik bakımından esas alınan risklerin temel bir özelliği vardır. Bu riskler sosyal olma özelliğine sahiptir. Yani insanı doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedirler. İnsanda gelir azalması, gelir kesilmesi veya gider artışı yaratırlar. Ortaya çıkabilecek bütün tehlikeler zarar riski taşımasa da insana mutlaka zarar vermemektedir. Örneğin, boş bir tarlaya düşen yıldırımın, insan açısından bir tehlikesi yoktur. Bir adada tek başına yaşayan bir kişi için de işsizlik riski söz konusu olmamaktadır. Sosyal risklerin sosyal olma özelliği vardır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, her ne kadar çocuk sahibi olmak, ailenin yaşayabileceği en güzel duygu olsa da neticede doğum fizyolojik bir olaydır. Doğuma bağlı olarak annenin hastane masrafları artacak, geçici bir süre de olsa çalışma gücü kaybı olacak ve geliri kesilecek, hatta doğum, annenin ölümü ile de sonuçlanabilecektir. Dolayısıyla, çocuk sahibi olmak mutluluk verici bakımından, bu olayın beraberinde getireceği riskler ve tehlikelerin varlığı söz konusudur (Arıcı, 1999: 6).

1.3. Ortaya Çıkış Nedenlerine Göre Sosyal Riskler

Sosyal risk kavramının özellikleri bu risklerin ortaya çıkış nedenlerine göre de değerlendirilmektedir. Buna göre sosyal risk, sosyal yaşama bağlı olan risklerdir. Bireyleri bu risklere karşı koruma ise, sosyal güvenlik politika ve sistemlerinin temel amacıdır. Bu görüş gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Hiç kuşkusuz az ya da çok sosyal yaşama bağlı olan riskler vardır: Savaş, işsizlik, trafik kazası, vb. Ne var ki, anılan risklerle sosyal güvenlik politikaları tarafından benimsenenler arasında tam bir uyum söz konusu değildir. Örneğin, hastalık veya yaşlılık, sosyal yaşama bağlı bir risk olarak tanımlandırılabilir mi? Öte yandan sosyal yaşama bağlı oldukları halde

kimi risklerin sosyal güvenliğin kapsamına alınmadıkları bir gerçektir (Güzel vd., 2012:3).

Ortaya çıkış nedenlerine göre sosyal riskler, sosyal hayata bağlıdır. Bireyleri bu risklere karşı koruma, sosyal güvenlik mekanizmasının aslı hedefidir. Bu gruba giren sosyal risklere; savaş, işsizlik, trafik kazaları ve benzeri riskler örnek gösterilebilir. Bu görüşün gerçeği tam olarak yansıtamadığı hususunda eleştiriler de söz konusudur. Zira anılan risklerle sosyal güvenlik politikaları tarafından benimsenenler arasında tam bir uyum söz konusu değildir. Sonuçlarına göre sosyal riskler ise; bireyler üzerinde meydana getirdiği etkiyle anlam kazanmaktadır. Gerçekten, türlü yansımalarına/görünümlerine karşın, tüm sosyal riskler, bireylerin iktisadî durumunu etkileme gibi “ortak” bir nitelik taşımaktadır (Özgökçeler, 2012:283-302).

1.4. Sonuçlarına Göre Sosyal Riskler

Kimi sosyal riskler bireylerin kazançlarının azalmasına, kimileri ise giderlerinin artmasına yol açmaktadır.

1.4.1. Kazançların Elde Edilmesini Etkileyen Sosyal Riskler

Bu riskler değişik görünümde ortaya çıkmaktadır. Kişinin çalışma gücünü etkileyen çalışma gücünde kayba sebep olan her türlü olay kişinin kazançlarının azalmasına sebep olacaktır. Mesleki risklere iş kazası ve meslek hastalığı sebebiyle çalışma gücünde kayıp oluşan işçi örnek verilebilir, yine hastalanması sebebiyle geçici veya sürekli iş göremez hale gelen kişinin gelirlerinde bir azalma olması kaçınılmazdır. Bu boşluğu doldurmak için ücret yerine geçecek bir kazancın sağlanması zorunludur (Güzel vd., 2012:3).

1.4.2. Kazançların Kullanımını Etkileyen Sosyal Riskler

Bu grupta yer alan riskler bireylerin kazançlarını azaltmaz ve ortadan kaldırmaz, ancak bireyleri normal yaşantılarının dışında ekstra harcamalar yapmaya mecbur kılar. Örneğin yukarıda fizyolojik riskler arasında tanımlanan hastalık veya malullük bireyleri (hastane, doktor, ilaç, tıbbi malzeme vb.) tedavi giderleri yapmaya mecbur bırakacak ve kazançların kullanımının olumsuz etkilenmesine sebep

olacaktır. Buna bir annenin doğum yapmasını da örnek verebiliriz, anne için doğum fizyolojik bir olaydır ve tehlikelidir. Hem hastane masrafları ortaya çıkaracak hem de giderlerin artmasına sebep olacaktır (Arıcı, 1999: 6).

ILO'nun 28 Haziran 1952 sayılı sözleşmesine göre; hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalıkları, ölüm ve işsizlik sosyal risk sayılmaktadır. Sosyal riskler toplumdan topluma, zamana ve hatta devletin siyasal yapısının çeşitliliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu risklerle basa çıkmak sosyal toplumun gereği olarak ancak sosyal güvenlik sistemi sayesinde olacaktır (Kaydu, 2006:7). Sosyal güvenliğin hastalık, kaza, analık, yaşlılık, sakatlık, işsizlik, ölüm ve çocuk yetiştirme gibi sosyal risklerin yol açabilecekleri gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı kişilerin güvenliklerinin sağlanması şeklinde geniş bir tanımlı yapılmıştır (Alpar, 2010:2).

1.5. Sosyal Güvenlik Açıkları ve Nedenleri

Sosyal güvenlik konusunda son yıllarda dünya genelinde birçok yeni uygulama hayata geçmesine rağmen sosyal güvenlik programları hızla demode olmakta, toplumların sosyal değişim hızlarına yetişememektedir. Bu sorun sosyal güvenlik kurumlarının işleyişine zarar vermekte ve sosyal güvenlikte finansman sorunları ve bütçe açıkları oluşmasına neden olmaktadır (Şenocak, 2009 :421). Türkiye'de sosyal güvenlik açıklarının boyutları ve nedenleri alt başlıklarda irdelenmektedir.

1.5.1.1. Türkiye'de Sosyal Güvenlik Açıkları

Bütçe açığı, basit olarak harcamaların gelirlere fazla olması olarak tanımlanabilmektedir (Göktaş, 2008:1). Türkiye'de SGK bütçesinde meydana gelen açıklar, sosyal güvenlik açığı olarak tanımlanmaktadır. Tablo 1.1'de son 12 yılda SGK bütçesinin genel görünümü yer almaktadır.

Tablo 1.1: SGK'nın Gelir Gider Dengesi (Milyon TL)

Yıllar	Gelirler	Artış Oram	Giderler	Artış Oram	Açık	Toplam Gelirlerin Toplam Giderleri Karşılama Oram
2001	13.360.579	%55,80	17.830.745	%62,30	-4.470.166	%74,90
2002	20.018.189	%49,80	27.982.464	%56,90	-7.964.275	%71,50
2003	27.916.539	%39,50	41.336.077	%47,70	-13.419.538	%67,50
2004	34.689.248	%24,30	50.621.622	%22,50	-15.932.374	%68,50
2005	41.249.438	%18,90	59.941.373	%18,40	-18.691.935	%68,80
2006	53.830.886	%30,50	71.867.475	%19,90	-18.036.589	%74,90
2007	56.874.830	%5,70	81.915.401	%14,00	-25.040.571	%69,40
2008	67.257.484	%18,30	93.159.462	%13,70	-25.901.978	%72,20
2009	78.072.788	%16,10	106.775.443	%14,60	-28.702.655	%73,10
2010	95.273.183	%22,00	121.997.301	%14,30	-26.724.118	%78,10
2011	124.479.836	%30,70	140.714.602	%15,30	-16.234.766	%88,50
2012	142.928.505	%14,80	160.223.453	%13,90	-17.294.948	%89,20
2013	163.013.555	%14,78	182.688.916	%13,75	-19.675.361	%89,56

Kaynak: SGK (2013); Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler 2013, <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872b-c36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, (Erişim Tarihi: 22.10.2014)

Tablo 1.1'de görüldüğü Türkiye'de sosyal güvenlik açıkları, sosyal güvenlik reformunun yürürlüğe girdiği 2008 yılına kadar hızlı bir ivmeyle artış sergilemektedir. Sosyal güvenlik açıkları 2001- 2009 yılları arasında sürekli olarak artmaktadır. 2009 yılı sonrasında ise azalan bir seyir izlemekte ve 2013 yılına kadar bu azalış sürmektedir. 2013 yılında ise sosyal güvenlik açıkları tekrar artış göstermektedir.

SGK bütçesinin gelir ve gider kalemlerini daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi sosyal güvenlik açıkları hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Tablo 1.2 'de Sosyal Güvenlik Kurumu 2012-2013 yıllarında gerçekleşen konsolide nakit akım tablosu görülmektedir.

Tablo 1.2: Sosyal Güvenlik Kurumu Konsolide Nakit Akım Tabloları, 2012-2013 (Milyon TL)

Gelir - Gider Kalemleri	2012				2013			
	4-1/a	4-1/b	4-1/c	SGK Toplam	4-1/a	4-1/b	4-1/c	SGK Toplam
Gelirler	96.128	11.839	34.961	142.929	113.146	11.926	37.942	163.014
Prim Gelirleri	68.852	8.209	22.297	99.359	85.655	8.065	25.008	118.729
Diğer Gelirler	27.275	3.630	12.664	43.569	27.491	3.861	12.934	44.285
Giderler	112.104	19.262	28.857	160.223	129.827	20.947	31.915	182.689
Emekli Aylıkları	61.537	18.427	25.330	105.294	71.427	20.067	27.667	119.162
Sağlık Giderleri	44.111	0	0	44.111	49.889	0	0	49.889
Diğer Giderler	6.457	835	3.527	10.819	8.511	880	4.248	13.639
Açık	-15.976	-7.423	6.104	-17.295	-16.681	-9.021	6.027	-19.675

Kaynak: SGK (2013); Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler 2013, <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872b-c36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, (Erişim Tarihi: 22.10.2014)

Tablo 1.2 'de SGK gelir ve giderleri sosyal güvenlik statü tipleri olan 4-1/a, 4-1/b, 4-1/c baz alınarak yapılan ayrımla değerlendirilmektedir. SGK gelirlerinin büyük kısmı 4-1/a statüsüne sahip sigortalılardan sağlanmaktadır. İkinci en yüksek gelir 4-1/c statüsüne sahip sigortalılardan sağlanmakta ve gelirin son kalemini 4-1/b sigortalıları oluşturmaktadır. Gelirlerin büyük kısmı prim gelirlerinden sağlanmakta, diğer gelirler başlığı altında isimlendirilen gelirler toplam gelirlerin küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik giderlerinin ise büyük bölümünü emekli aylık ödemeleri, oluşturmakta, bu açığı sağlık giderleri ve diğer giderler takip etmektedir.

1.5.1.2. Sosyal Güvenlik Açıklarının Nedenleri

Bu başlık altında sosyal güvenlik açıklarına neden olan faktörler ortaya konulacaktır.

1.5.1.2.1. Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı istihdamdan bahsetmeden önce kayıt dışı ekonominin tanımlanması gerekmektedir. Kayıt dışı ekonomi GSMH² hesaplama yöntemlerinde kullanılan, bilinen istatistiki ve ekonometrik yöntemleri kullanarak tahmin edilemeyen ve hesaba katılmayan gelir yaratıcı faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilmektedir. Bu çerçevede milli gelir hesaplamalarına dahil edilemeyen her türlü faaliyet kayıt dışı ekonomiyi oluşturmaktadır (Us, 2004). Kayıt dışı istihdam genel olarak çalışanların SGK'ya ya hiç bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Süngü, 2004:11). SGK'nın temel gelir kaynağı olan prim gelirleri kayıt dışı istihdam nedeniyle azalmakta iş hayatında yer alan ancak kayıt altına alınamayan bireyler sosyal güvenceden yoksun birey olmaları durumunda SGK'nın gider kalemlerinde de ayrıca artışa neden olmaktadır.

1.5.1.2.2. Aktif Pasif Oranının Düşüklüğü

Sosyal güvenlik açıklarına neden olduğu bir diğer sorun da aktif-pasif sigortalılar arasında ortaya çıkan dengesizliktir. Bu durum aktif sigortalı sayısının pasif sigortalı sayısına oranla oldukça düşük kalmasından kaynaklanmaktadır. Buna yol açan temel faktörler ise; hızlı nüfus artışına karşın istihdam olanaklarının aynı ölçüde artmaması, erken emeklilik ve kayıt dışı uygulamalar yani kaçak işçi çalıştırma olarak belirtilebilir. Özellikle pasif sigortalı sayısındaki hızlı artışlar dikkate alındığında, gereken önlemler alınmadığı takdirde giderlerdeki artışın gelecekte sosyal güvenlik açıklarının boyutlarını arttırarak, SGK'nın mali dengelerini olumsuz yönde etkilemeye devam edeceği söylenebilir (Egeli ve Özen, 2009). Bu oran gelişmiş ülkelerde 4 düzeyindedir ancak genel kabul gören düzey bu oranın en az 2 olmasıdır. 2'nin altına düşüldüğünde, sosyal güvenlik sisteminin finansman sorunu yaşadığı kabul edilmektedir. 2 seviyesi uyarıcı bir seviye olarak kabul

² GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

edilmektedir. Ortalama yaşam süresinde görülen artışlarla, eğitim ve diğer nedenlerle iş piyasalarına işgücünün geç girmesi eklenince bu tür sistemlerde her an kötü yönde değişim riski yüksek olduğu değerlendirilmektedir (Acar, 2008:80). Tablo 1.3'te Türkiye'de aktif pasif dengesinin son 10 yıldaki değişimi görülmektedir.

Tablo 1.3: Sosyal Güvenlik Kurumu Aktif Pasif Dengesi

Yıllar	Aktif/Pasif Dengesi
2003	1,99
2004	1,93
2005	1,92
2006	1,95
2007	1,95
2008	1,87
2009	1,78
2010	1,84
2011	1,87
2012	1,90
2013	1,89

Kaynak: SGK (2013); Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler 2013, <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872b-c36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, (Erişim Tarihi: 22.10.2014)

Tablo 1.3 değerlendirilerek Türkiye'de aktif/pasif oranının son 10 yıldaki seyri incelendiğinde aktif pasif dengesinin sürekli olarak 2'nin altında kaldığı görülmektedir. Aktif/Pasif oranı gelişmiş ülkelerde en az 4 düzeyinde olurken ve 2 düzeyi bu hususta uyarıcı düzey olarak kabul edilirken, Türkiye'deki mevcut aktif/pasif dengesi 2 değerinin altında kalarak sosyal güvenlik açıklarının doğmasına sebep olan ana etkenlerden birisi olarak değerlendirilmektedir.

1.5.1.2.3. İşgücüne Katılım Oranının Düşüklüğü

İş gücüne katılma oranı, işgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. İş gücüne katılma oranı ne kadar yüksek olursa o ülkede çalışan üreten ve sosyal güvenlik kurumuna prim ödemesi yapan kişi sayısı da o kadar yüksek demektir. OECD³ ülkelerinde bu oranı genel olarak %70 civarında iken bu

³ OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

oran Türkiye’de oldukça düşük seviyelerdedir (Can ve Özer 2012:3). Tablo 1.4’te son 12 yılda Türkiye’de iş gücüne katılma oranının genel seyri görülmektedir.

Tablo 1.4: Türkiye Geneli İş Gücüne Katılma Oranı

Yıllar	İş gücüne Katılma Oranı
	%
2000	49,9
2001	49,8
2002	49,6
2003	48,3
2004	46,3
2005	46,4
2006	46,3
2007	46,2
2008	46,9
2009	47,9
2010	48,8
2011	49,9
2012	50,0
2013	50,1

Kaynak: TÜİK (2014); <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>, (Erişim Tarihi 11.06.2014)

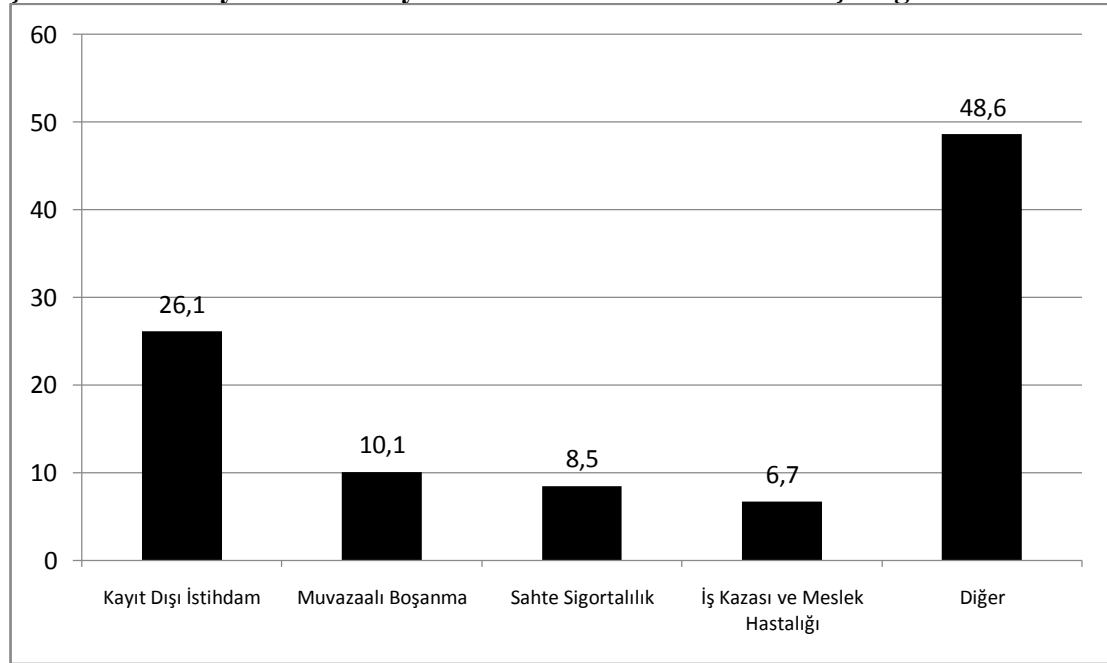
Tablo 1.4 incelendiğinde Türkiye’de işgücüne katılım oranının yıllar itibariyle (%49-%50) aralığında seyrettiği görülmektedir. İş gücüne katılma oranındaki bu düşük seyir sosyal güvenlik açıklarını oluşturan temel etmenlerden birisidir. Yüksek iş gücüne katılım oranı, sosyal güvenlik hizmeti veren kurumların gelirlerinde artışa sebep olmakta, giderlerinde ise azalışı beraberinde getirmektedir.

1.5.1.2.4. Denetim Yetersizliği

Kayıtlı istihdamın artırılabilmesi için sosyal güvenlik denetimi etkin kılınmalıdır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde SGK’nın taşra teşkilatındaki denetmen sayısı artırılmış ve 1.100’e ulaşmıştır. Denetim elemanlarının sayıca artışına karşılık il müdürlüklerinde etkin istihdam edilmeleri konusunda sorunlar yaşanmaktadır. İl müdürlüklerinde, denetim elemanları, sosyal güvenlik sisteminde kayıtlılığı artıracak iş ve işlemlerle uğraşamamakta ve etkisiz çalışmaktadır. Yoğun iş yüküne sahip denetim elemanları, kayıt dışı istihdamla mücadele ile ilgili işlere gerekli zamanı ayıramamaktadırlar (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2014:33).

Şekil 1.1’de SGK denetim teşkilatının, sosyal güvenlik açıklarıyla mücadele yaptıkları denetim türlerinin yüzde ağırlıklı olarak sınıflandırması yer almaktadır

Şekil 1.1: Türkiye Geneli Sosyal Güvenlik Denetmenlerinin İş Dağılımı

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2014); “Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği” Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zet%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/220/sosyal%20g%C3%BCvenlik%20sis.OIK.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.11.2014)

Şekil 1.1’de görüldüğü üzere denetim türleri kayıt dışı istihdam, muvazaalı boşanma, sahte sigortalılık, iş kazası ve meslek hastalığı ve diğer olmak üzere 5 grup altında değerlendirilmektedir. Denetim teşkilatının iş yükünü en çok diğer başlığı altındaki denetim türleri, sonrasında kayıt dışı istihdam, muvazaalı boşanmalar, sahte sigortalılık, iş kazası ve meslek hastalığı denetim türleri bu sıralamayı takip etmektedir. Sosyal güvenlik denetmenleri iş yükündeki bu yapısal sorunu oluşturan unsurlardan muvazaalı boşanmalar hususu çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Muvazaalı boşanmaların teftiş süreci ve teftiş usulleri çalışmamızda detaylı olarak anlatılmaktadır. Sosyal güvenlik açıklarının oluşmasında denetimin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında sosyal güvenlik açıklarının etkileyen faktörlerinden biri olan muvazaalı boşanmaların kavramsal yapısı, hukuki mevzuat

açısından değerlendirilmesi, sosyal güvenlik açıklarının oluşmasında mali ve ekonomik boyutları ortaya konulacaktır.

1.5.1.2.5. Muvazaalı Boşanmalar

Muvazaalı boşanmalar, sosyal güvenlikten bireylere sağlanan haklarının kötüye kullanımını neticesinde, SGK bütçesinde açığa neden olan en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Türk sosyal güvenlik sistemi, ölüm sigortasından hangi şartları taşıyanların faydalanacağını sınırlarını net bir şekilde çizmiştir. Buna göre SGK'dan emekli aylığı alan bir vatandaşın vefatı durumunda, yeniden evlenmediği sürece vefat eden emeklinin dul eşi, yükseköğrenime devam etmesi halinde 25 yaşını doldurmamayan erkek çocukları, yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine ölüm aylığından maaş bağlanmaktadır. Evli kız çocuklarının babaları üzerinden ölüm aylığı alabilmek için, gerçek iradelerini gizleyerek boşanmaları muvazaalı boşanma uygulamasının en kısa tanımıdır. Muvazaalı boşanma yaparak ölüm aylığı alan kız çocuklarının, herhangi bir işte çalışmadan, prim ödemediği aldıkları bu maaşın yanında, sağlık harcamaları da babalarından aldıkları aylığa bağlı sigorta kollarından sağlandığı için SGK bu konuda çok ciddi açık vermekte zarar etmektedir. Çalışmamızın özünü oluşturan muvazaalı boşanmaların neden olduğu zararın ekonomik boyutu, Türk hukukunda muvazaalı boşanmaların yeri, SGK'nın bu konuda yaptığı işlemler çalışmamızın ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.6. Sosyal Güvenlik ve Muvazaalı Boşanma

Tarihsel gelişim sürecinde farklı dönemlerde farklı toplumlarda evlilik ve evlilikteki sorunlara ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda boşanma olayı da dini inançlar gelenekler görenekler ve yasalar doğrultusunda farklı biçimlerde ele alınması çerçevesinde, yapılmış bir evliliğin, tarafların karı koca olarak hukuki bir bağları kalmaksızın, varsa çocukların hakları saklı kalmak üzere hâkim kararıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996:3).

1.6.1. Boşanma ve Muvazaalı Boşanma Kavramları

Muvazaalı boşanmalar konusunu irdelemeden önce, Türk hukuk sisteminde boşanma konusunun medeni kanundaki yerinden bahsetmek çalışmamız açısından faydalı olacaktır. Muvazaalı boşanma yapanlar, hukuk sisteminin boşanma işleminin gerçekleşmesi için gerekli gördüğü şartları taşıyorlarmış gibi davranarak, boşanma davası sırasında mahkeme huzurunda gerçek iradelerini gizleyerek hukuki sonuca ulaşmaktadırlar. Türk hukuk sisteminde geçerli olan boşanma sebepleri 6 başlık altında Medeni Kanunda bir bütün içerisinde belirtilmektedir.

1.6.2. Boşanmanın Sebepleri

Bu başlık altında Türk hukukunda boşanma işleminin, mahkemelerce geçerli kabul edilen nedenleri açıklanacaktır.

1.6.2.1. Zina

Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur (TMK, m.161).

1.6.2.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış

Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur (TMK, m.162).

1.6.2.3. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme

Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir (TMK, m.163).

1.6.2.4. Terk

Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise; terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Diğerini ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır.

Davaya hakkı olan eşin istemi üzerine hâkim, esasî incelemeden yapacağı ihtarda terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve dönmemesi hâlinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunur. Bu ihtar gerektiğinde ilân yoluyla yapılır. Ancak, boşanma davası açmak için belirli sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz ve ihtardan sonra iki ay geçmedikçe dava açılmaz (TMK, m.164).

1.6.2.5. Akıl Hastalığı

Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir (TMK, m.165).

1.6.2.6. Evlilik Birliğinin Sarsılması

Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Bu fıkra da belirtilen hâllerde, davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Bununla beraber bu itiraz, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde ise ve evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmamışsa boşanmaya karar verilebilir.

Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları

ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükümlenir. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.

Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir (TMK, m.165).

Türk hukukunda boşanma olgusunun, boşanmanın hukuki gerekçeleri istismar edilerek sosyal güvenlik sistemi açısından istismara konu olan muvazaalı boşanmalar boyutu çalışmamızın bir alt başlığında değerlendirilmektedir.

2. MUVAZAALI BOŞANMALARIN HUKUKSAL BOYUTU

Bu bölümde Türk hukukunda muvazaalı boşanmaların kavramsal ve hukuki çerçevesi anlatılacak, Üst derece mahkemelerin muvazaalı boşanmalar hususunda verdiği içtihat niteliği taşıyan kararlar incelenecek, Türkiye genelinde ve Zonguldak ili özelinde boşanma istatistikleri ortaya konulacaktır.

2.1. Türk Hukukunda Muvazaalı Boşanma Kavramı

Türk Hukukunda muvazaalı boşanma kavramı incelenmeden önce Türk Sosyal Güvenlik Sisteminden, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına sağlanan sosyal güvenlik, yardım ve hizmetlerinin genelinden bahsetmek gerekmektedir. Sosyal güvenlik kanunumuz bu hakları açık ve net bir biçimde belirterek sosyal sigortaların sağladığı faydaların sınırını net bir şekilde çizmiştir. SSGSSK⁴'nın 32. Maddesinde sigortalılara ve hak sahiplerine ölüm sigortasından sağlanan haklar tanımlanmıştır. Bu haklar içerisinde yasa da belirtilen koşulları sağlamakta iken ölen sigortalıların, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ya da bu aylıkları hak etmiş haldeyken vefat edenlerin veyahut da çalışmaya başlaması dolayısıyla aylığı kesilmiş bulunan şahısların; geride kalan eşi ve çocuklarının yazılı istekte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanması da vardır (Esen, 2012:1).

Ayrıca SSGSSK'nın 37. Maddesinde Evlenmeleri nedeniyle, gelir veya aylıklarının kesilmesi gereken kız çocuklarına evlenmeleri ve talepte bulunmaları halinde almakta oldukları aylık veya gelirlerinin iki yıllık tutarı bir defaya mahsus olmak üzere evlenme ödeneği olarak peşin ödenir. Evlenme ödeneği alan hak sahibinin aylığının kesildiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde yeniden hak sahibi olması halinde, iki yıllık sürenin sonuna kadar gelir veya aylık bağlanmaz. Bu durumda olanlar 60. maddenin birinci fıkrasının (f) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır hükmüyle vefat eden hak sahiplerinin kız çocuklarının evlenmeleri durumunda hak kazanacakları hususlar ve kız çocuklarının evlenmeleriyle beraber yaşayacakları hak kaybı vesilesiyle mağduriyetlerini kısmen önlemeye yönelik tedbirler alınmıştır.

⁴ 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

Yine SSGSSK'nın 16. maddesinde İş kazası veya meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar tanımlanmaktadır. Buna göre sigortalıya, geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, Sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması sağlanan haklardandır. Yine iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanması, gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi sağlanan haklardandır. İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi, hastalık ve analık sigortasından sigortalıya hastalık veya analık hallerine bağlı olarak ortaya çıkan iş göremezlik süresince, günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilir olarak hüküm altına alınmıştır.

Bu maddeyle iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine gelir bağlanması ve gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi hususları düzenleme altına alınmıştır.

Söz konusu uygulamalar vefat eden sigortalı ya da aylık alan kişilerin geride bıraktıkları aileleri ve bakmakla yükümlü oldukları yakınlarının mağdur edilmemesine, geride kalanlara devlet eliyle sahip çıkılmasına yönelik olarak düzenlenmiş uzun ve kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan sosyal sigorta yardımlarıdır.

Yukarıda anılan sosyal sigorta yardımlarından eşinden boşanmış olmasına karşın boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan kız çocuklarının faydalanması SSGSSK'nın 56. maddesi amir hükmüyle engellenmiştir. Bu şahıslara ödenen gelir ve aylıkların kesilmesi ve yersiz ödeme tahsili hükmü getirilmiştir. Buna göre; ölen sigortalının hak sahiplerinden kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı veya gelir ya da aylık bağlanmış olan sigortalıyı kasten öldürdüğü veya öldürmeye teşebbüs ettiği veya bu kanun gereğince sürekli iş göremez hale veya malûl duruma getirdiği hususunda kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere gelir veya aylık ödenmez. Ödenmiş bulunan gelir ve aylıklar, 96. madde hükümlerine göre geri alınır. Yine mezkur kanunda kendisinden aylık bağlanacak sigortalıya veya gelir ya da aylık bağlanmamış olan sigortalıya veya hak sahibine karşı ağır bir suç işlediği veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine

getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarıldıkları, hususunda kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere gelir veya aylık ödenmez. Ödenmiş bulunan gelir ve aylıklar, 96. madde hükümlerine göre geri alınır hükmü bulunmaktadır (Esen, 2012:3).

Kanunun 56. Maddesinin son fıkrasında “*Eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır*” olarak yer alana hükümlerle muvazaalı boşanma hususunun temel dayanağı oluşturulmuştur.

Yine bu hükme ek olarak belirtilen kanun hükümlerince çıkartılmış olan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği⁵’nin 74. maddesinde; Gelir ve aylık alma şartlarının devam etmesi ile ilgili olarak SGK⁶’ca yürütülecek işlemler belirtilmiştir. SSIY’ nin 74. maddesi:

Gelir ve aylık alma şartlarının devam etmesi ile ilgili olarak Kurumca yürütülecek işlemler başlığı altında; sürekli iş göremezlik geliri alanlar için, sürekli iş göremezlik durumlarının devam ettiği, vazife malûllüğü aylığı ile malûllük sigortasından aylık alanlar için; Kanun kapsamında sigortalı olmadıkları, yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadıkları ile malûllük durumlarının devam ettiği, Yaşlılık aylığı bağlananlar için; 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olmadıkları, yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadıkları ile 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olmakla birlikte sosyal güvenlik destek primine tabi oldukları hususlarını kapsar. Yine mezkur maddenin devamında ölüm geliri veya ölüm aylığı alanlar için bu aylık veya gelirlerin devamının sağlanması için sigortalının, dul eşinin yeniden evlenmediği, reşit duruma girmemiş çocukların hayatta buldukları, 18 yaşını doldurmuş erkek çocuklardan lise ve dengi öğrenim yapanların 20 yaşına, yüksek öğrenim yapanların 25 yaşına kadar öğrencilik durumlarının devam ettiği, kız çocukların evlenmedikleri, malûl çocukların çalışma gücündeki kayıp oranının en az %60 olduğu, bu bendin (3), (4) ve (5) numaralı alt bentlerinde belirtilen çocukların

⁵ SSIY: 12.05.2010 tarihli ve 27579 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği

⁶ SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

aynı zamanda 5510 sayılı Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentlerine tabi olarak iş kazası ve meslek hastalığı, analık ile hastalık sigortasına göre çalışmaları hariç Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadığı veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almadığı hususlarını kapsar. Yine aynı madde içerisinde ana ve babasının her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olduğu ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve aylık bağlanmadığı, eş ve kız çocuklarından eşinden boşandığı hâlde, boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşamadığı, kendisi ve hak sahiplerinin hayatta oldukları hususları yer almaktadır.

Yine mezkur madde gereğince gelir ve aylık sahiplerinin SSGSSK kapsamında sigortalı olup olmadıkları ile 5510 sayılı kanuna göre başka bir gelir veya aylık alıp almadıkları SGK ve diğer kurum ve kuruluşların ilgili kayıtlarının belirli dönemlerle taranması ile tespit edilir.

Türk Vatandaşı olmayan ve SGK'dan aylık veya gelir alan kişilerin aylık ve gelir alma şartlarının devam edip etmediği hususunun tespiti için SGK' ca belge istenebilir hükümleri konularak eş ve kız çocuklarının eşinden boşandığı halde boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşayarak sosyal sigorta yardımlarından yararlanamayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, söz konusu kanun hükmünün uygulanmasına yönelik olarak SGK tarafından yapılacak denetim, yoklama ve inceleme yetkisi detaylı olarak belirtilmiştir.

Yine SSİY'nin "Yoklama Yetkisi" başlıklı 77.maddesinde konu ile ilgili olarak SGK'nın teftiş yetkisi detaylı olarak belirlenmiştir. Buna göre ilgili maddenin birinci fıkrasında yoklama yetkisinin neleri kapsadığı açıklamıştır. Yoklama yetkisi; Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları, gelir ve aylık alma şartlarının devam edip etmediğinin, sigortalıların geçici iş göremezlik süresince ve malûliyet aylığı alanların fiilen çalışıp çalışmadığının tespiti hususunu mahallinde inceleme yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Yönetmeliğin ikinci fıkrasında; birinci fıkrada belirtilen inceleme, öldüğü hâlde nüfusa tescil edilmeyen gelir ve aylık sahipleri ile boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşamayı sürdüren eş veya kız çocuklar

olmak üzere, gelir ve aylık alma şartlarını yitirenlerin tespitini de kapsadığı belirtilmektedir. Üçüncü fıkrada ise SGK'nın denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarınca yürütülen denetim sonucunda; temin edilen yeni sağlık kurulu raporlarının SGK Sağlık Kurulunca incelenmesi sonucu sigortalı ve hak sahiplerinin, malûllük ve iş göremezlik raporlarında belirtilen rahatsızlıklarının mevcut olmadığı ya da mevcut olmasına rağmen gelir ve aylık bağlanmasını gerektiren düzeyde olmadığına karar verilmesi hâlinde, ilgililere bağlanan gelir ve aylıklar başlangıç tarihi itibarıyla iptal edilir, yapılan yersiz ödemeler, ilgili mevzuat hükümlerine göre tahsil edilir olarak hüküm altına alınmıştır.

Belirtilen bu hükümler gereğince, SGK'nın Sosyal Güvenlik Denetmenlerince muvazaalı olarak boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşayan kişiler ilgili denetimler yapmaktadır.

2.2. Usulsüz Ödemelerin Geri Alınması

SGK'ca muvazaalı boşanma yaptığı tespit edilenlere aylık ödemeleri kesilir ve yersiz ödemelerin geri alınması hükmü çerçevesinde 5510 sayılı SSGSSK'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihinden itibaren SGK'dan alınan haksız kazançlar tahsil edilir. Mezkur kanununun 96. maddesinde yersiz ödemelerin geri alınması başlığı altında geri alma hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre; SGK'ca işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara gelir veya aylık almakta olanlara ve bunların hak sahiplerine, genel sağlık sigortalılarına ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere, fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen bu Kanun kapsamındaki her türlü ödemeler, Kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğmuşsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihlerden itibaren, hesaplanacak olan kanunî faizi ile birlikte, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınır olarak hüküm altına alınmıştır.

Yine anılan madde de Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamı, ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay içinde yapılacak

ödemelerde faizsiz, yirmi dört aylık sürenin dolduğu tarihten sonra yapılacak ödemelerde ise bu süre sonundan, itibaren hesaplanacak olan kanunî faizi ile birlikte, ilgililerin SGK'dan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınır olarak hüküm altına alınmıştır.

Alacakların yersiz ödemelere mahsubu, en eski borçtan başlanarak borç aslına yapılır, kanunî faiz kalan borca uygulanır. Bu hüküm ilgili hak sahiplerinin muvafakat etmeleri kaydıyla, aynı dosyadan diğer bir hak sahibine yapılan yersiz ödemelere mahsubunda da uygulanır. Yersiz ödemenin gelir ve aylıklardan kesilmesinde, kesintinin başlayacağı ödeme dönemi başı itibarıyla kanunî faizi ile birlikte hesaplanan borç tutarı, gelir ve aylıktan % 25 oranında kesilmek suretiyle uygulanır.

Yersiz ödemelerin tespiti ile geri alınmasına ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir denilerek hüküm altına alınmıştır. Bu şekilde hüküm altına alınan yersiz ödemelerin tahsiline ilişkin usul ve esasların uygulanabilmesi için 27.09.2008 tarihinde Resmi Gazete'de "Fazla ve Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" yayınlanmıştır. Anılan yönetmeliğin 5. maddesinde muvazaalı boşanmaların tespiti sonrasında ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarından doğan fazla ve yersiz ödemelerin tahsiline ilişkin usul tanımlanmıştır (Esen, 2012:4). Buna göre, bu yönetmeliğin uygulamasında, kuruma verilen veya ibraz edilen belgelerle gerçeğe aykırı bildirimde bulunulması, örneği kurumca hazırlanan belgelerle bildirilmesi taahhüt edilen durum değişikliklerinin bir ay içinde kuruma bildirilmemesi, ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarını oluşturur.

Yine aynı madde de Kanunda öngörülen şartlar yerine gelmediği hâlde, sahte bilgi ve belgelerle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması, sahte hizmet kazandırılmak suretiyle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması, ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarını oluşturur.

Boşanma nedeniyle gelir veya aylık bağlandıktan sonra boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşanması, gelir ve aylıklarının kesilmesi gerektiği hâlde durumun gizlenmesi ve/veya bildirilmemesi, sigortalılar ile gelir veya aylık alanlara yapılan ödemelerden, hak sahipliği sona ermesine rağmen her hangi bir kişi tarafından tahsilat yapılması, ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarını oluşturur.

Birinci fıkrada sayılan durumların tespit edildiği tarihten geriye doğru en fazla on yıllık süre içinde yapılan fazla veya yersiz ödemeler, her bir ödemenin yapıldığı tarihten itibaren hesaplanacak kanunî faizi ile birlikte tahsil edilir. Birinci fıkra da bahsedildiği üzere örneği kurumca hazırlanan belgelerle bildirilmesi taahhüt edilen durum değişikliklerinin bir ay içinde kuruma bildirilmemesi ve boşanma nedeniyle gelir ve aylık bağlandıktan sonra boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşanması durumlarında ve sigortalılar ile gelir veya aylık alanlara yapılan ödemelerden, hak sahipliği sona ermesine rağmen herhangi bir kişi tarafından tahsil edilmesi hali hariç olmak üzere, SGK'nın yanlış işlem ve ödeme yapmasına sebebiyet veren ve bu suretle adına borç tahakkuk ettirilen ve/veya borç tahakkuk ettirilmesine neden olan kişiler hakkında, ayrıca Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunulur denilmektedir.

Yukarıdaki hükümler vasıtasıyla SGK ilgililerin haksız suretle aldıkları gelir ve aylıkları yasal faiziyle birlikte tahsil etme konusunda devlet otoritesini ve gücünü kullanma konusunda yetkilendirilmiştir. Ayrıca mezkur yönetmeliğin 3. maddesinde belirtildiği üzere SGK muvazaalı boşanma yapanların tespiti sonrasında ilgililerden ortaya çıkan alacakların tahsili konusunda yetkilendirilmesinin dışında ilgililer hakkında Cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunma konusunda zorunlu kılınmıştır. Ancak Yargıtay 15. Ceza Dairesi, daha önce bu şekilde boşanan ve hakkında "dolandırıcılıktan" hapis cezası verilen kadınların cezasını bozmuş ve "kişilerin birlikte yaşamaya özgür iradeleri ile karar verebileceklerine" vurgu yapmıştır. Dairenin bu kararı üzerine yerel mahkemeler artık dolandırıcılıktan dava açılan kadınlar hakkında beraat kararı vermektedir. Yargıtay 15. Ceza Dairesi kararında dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için; failin bir kimseyi, kandırabilecek nitelikte hileli davranışlarla hataya düşürüp yarar sağlaması gerektiği belirtilerek "Bu

suçun oluşması için hileli nitelikte bir takım hareketler olmalıdır. Kullanılan hileli davranışlarla mağdur yanılığa düşürülmeli ve bu yanıltma sonucu yalanlara inanan mağdur tarafından sanık veya bir başkasına haksız çıkar sağlanmalıdır. Hilenin kandırıcı nitelikte olup olmadığı olaysal olarak değerlendirilmeli, olayın özelliği, mağdurun durumu, fiille olan ilişkisi, kullanılan hilenin şekli, kullanılmışsa gizlenen veya değiştirilen belgenin nitelikleri ayrı ayrı nazara alınmalıdır" ifadesini kullanmaktadır (Türkiye Gazetesi, 2014).

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise, "ceza başka, aylık başka" diyerek bu durumda olan kadınlara yetim aylığı verilemeyeceğine hükmetmiştir. Bu durumda olan kişilerin boşanıp birlikte yaşamaya devam etmesi dolandırıcılık suçunu oluşturmayabilir ama boşanan çiftler nikâhsız birlikte yaşamaya devam ediyorsa kadının yetim aylığı kesileceği, ödenen maaşlarında de geri alınacağı, ceza davasındaki beraat kararı hukuk davasını bağlamayacağını belirtmiştir.

2.3. Muvazaalı Boşanmalar Hakkında Üst Derece Mahkemeleri Kararları

01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSK'nın birçok maddesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na uygunluğu hususunda itiraza konu olmuştur. Muvazaalı boşanmaların tüm boyutlarıyla yoğun olarak yaşandığı Zonguldak ilinde de muvazaalı boşanmaların hukuki temel dayanağını oluşturan aşağıda belirtilen 5510 sayılı SSGSK'nın 56. maddesinin son fıkrası⁷ Zonguldak Birinci İş Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Sonrasında anılan maddenin son fıkrasının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na aykırılığı hususunda Zonguldak Birinci İş Mahkemesi'ne ek olarak Diyarbakır İkinci İş Mahkemesi ve Malatya İş Mahkemesi' de Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

Bu üç farklı şehirde bulunan İş Mahkemeleri, Anayasa Mahkemesine başvurularında 5510 Sayılı Kanunun 56. Maddesinin son fıkrasının, Anayasanın 2., 5., 10., 11., 12., 35., 60. ve 138. maddelerine aykırılığı iddiasıyla iptalini istemişlerdir. Boşandıkları eşleriyle fiilen birlikte yaşamaya devam eden ve SGK'dan

⁷ "Eşinden boşandığı halde, boşandığı eşyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96 ncı madde hükümlerine göre geri alınır"(SSGSK, m.56/4).

kendilerine ölüm aylığı veya geliri bağlanmış bulunan kadınların bu durumlarının tespiti halinde babalarından bağlanan ölüm aylıklarının veya gelirlerinin itiraz konusu kural gereğince SGK tarafından kesilmesi ve ödenmiş olan aylıkların veya gelirlerin geri istenmesi üzerine, Kurum kararının iptali için açılan davalarda itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan mahkemeler ilgili hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuşlardır.

Anayasa Mahkemesi'ne 5510 sayılı SSGSSK'nın 56. maddesinin son fıkrasının Anayasaya aykırılığı iddiasını öne süren 3 mahkemenin bu talebine esas teşkil eden gerekçeler şu şekilde sıralanmaktadır.

Muvazaalı boşanma yaptığı SGK'ca tespit olunan hak sahiplerinin aylıkları boşandıkları eşleriyle fiilen birlikte yaşamaya devam etmeleri halinde kesilmektedir. Ancak SGK'dan gelir ve aylık alan hak sahibi, boşandığı eşi dışında başka bir kişiyle evlilik birliği olmaksızın fiilen yaşamaya devam ederse gelir ve aylığını almaya devam etmektedir. Bu durumun Anayasa'nın eşitlik ilkesine ve sosyal güvenlik hakkına ilişkin düzenlemeye aykırı olduğu başvuruda bulunan yerel mahkemelerce değerlendirilmektedir. Diğer bir gerekçe olarak, yerel mahkemelerce verilen boşanma kararı üzerine bağlanan gelir ve aylıkların SGK'ca muvazaalı boşanma yapıldığı gerekçesiyle kesilmesi, mahkemelerin verdiği boşanma kararlarının uygulanmaması anlamına gelmektedir. Ayrıca borçlar hukukunun konusu olan muvazaanın mahkeme kararlarına karşı ileri sürülemeyeceği iddia edilmektedir.

Yerel mahkemeler, itirazlarına konu olan bir diğer husus olarak SGK'nın, boşandıkları eşleriyle fiilen birlikte yaşayan hak sahibi kadınların maaşını keserek, ailenin tekrar bir araya gelme ihtimalini ortadan kaldırdığı, yeniden evliliğin tesisini engelleyici bir uygulamaya sebep olarak kişilerin yaşamlarına SGK'ca müdahale edildiğini ileri sürmüştür. Yerel mahkemeler itirazlarında ayrıca SGK'nın bir denetim raporuyla bağlanan gelir ve aylıkları keserken, denetim raporunun gerekçesini oluşturacak somut delillere ulaşma yolunda gerçekleştirdiği uygulamaların, özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğini, boşanmış dahi olsa bir aile hayatının dokunulmazlığa sahip olduğunu ileri sürerek Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Bahsedilen bu gerekçelerle yerel mahkemeler, muvazaalı boşanma yaptığı

gerekçesiyle kız çocuklarına bağlanan gelir ve aylıkların kesilmesinin Anayasa'nın 2., 5., 10., 11., 12., 17., 20., 35., 60. ve 138. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

Anayasa mahkemesi bu talebi incelemiş ve değerlendirmesinde şu hususları belirtmiştir. Ölüm aylığı alabilecek eşin dul olması ve kız çocuğunun evli olmaması şartı 5510 sayılı SSGSSK'nın 34. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre yasa koyucu bir geliri olmayan ve evli bulunmayan kadınları yaşa bağlı olmaksızın ölüm aylığından yararlandırmak suretiyle korumayı amaçlamaktadır. İtiraza konu olan maddede eşinden boşanmak suretiyle maaş bağlanan, ancak boşandığı eşiyse fiilen beraber yaşayanların gelir ve aylıklarının kesilmesindeki amaç hakkın kötüye kullanılmasını önlemek olduğu değerlendirilmektedir. Burada amaç ölüm aylığı alma hakkının istismarını engellemektir. Uygulamada ölüm aylığına hak kazanmak için gerekli olan evli olmama koşulu, boşanma yolu ile aşılarak yasa koyucunun dul ve bekâr kadınları korumaya yönelik gayesi istismar edilmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen boşanmada erkek bir ailede eş ve baba olarak kendisine düşen evi geçindirme sorumluluğundan kurtulma çabasına girmektedir. Sırf ölüm aylığı alabilmek amacıyla gerçekleştirilen bu boşanmalarda taraflar iyi niyetli davranmamaktadır değerlendirmesinde bulunmuştur.

5510 sayılı SSGSSK'nın 34. maddesinde ölüm aylığı almak için gerekli görülen 'evli olmama' koşulunu aşmak için iyi niyete dayanmayan, gerçek iradelerin gizlenerek dürüst olmayan bir şekilde talep edilen boşanma isteği ve bu uğurda gerçekleştirilen çabalar sonucunda boşanma kararı elde ederek bunun sonucunda ölüm aylığı elde edilmesi hakkın kötüye kullanılmasıdır. Hakkın kötüye kullanılması hukuk devletinin koruması altında gerçekleştirilemez bu nedenle hakkın kötüye kullanılmasını önlemeye yönelik olarak uygulanan kural hukuk devletine aykırı bir düzenleme olarak değerlendirilemeyeceği Anayasa Mahkemesi'nce değerlendirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi itiraza ilişkin kararında yukarıda sayılan gerekçelerle Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesinin hukuksal durumu aynı olan kişiler için geçerli olduğunu belirterek, bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitliğin öngörüldüğünü belirtmiştir. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin

yasalar karşısında aynı işleme tabi tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını önlemektir yönünde karar belirtmiştir. Bu nedenle resmi evliliği olmadan birlikte yaşayanlar ile ölüm aylığı almak için hakkını kötüye kullanarak resmi evliliğini boşanma yoluyla sonlandırarak boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayanların söz konusu hakkı kullanmak bakımından eşit kabul edilemeyeceklerini, bunlar arasında eşitlik karşılaştırmasının yapılamayacağını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, yerel mahkemelerce ileri sürülen muvazaalı boşanmaları yasaklayan kanun maddesinin, Anayasa'nın 60. maddesine aykırı olduğuna yönelik iddialar için yaptığı değerlendirmede, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu, devletin bu güvenliği sağlayacak her türlü tedbir ve önlemi almakla mükellef olduğunu belirterek, sosyal güvenliğin bireylerin iradelerinin dışında karşılaştıkları gelirlerini azaltıcı, harcamalarını arttırıcı risklere karşı bir koruma sağlayan sistem olduğunu belirtmiştir. Yüce mahkeme değerlendirmesinde ölüm aylığının doğrudan sigortalıya ilişkin bir ödeme olmadığını, sigortalının ölümü ile aranan şartların sağlanması halinde sigortalının geride bıraktıkları hak sahiplerine açısından getirdiği bir ödeme olduğunu belirtmiştir. Yerel mahkemelerin itiraza konu ettiği hususun ölüm aylığı almaya hak edenleri değil, hak etmediği halde ölüm aylığı olarak hakkın kötüye kullanılmasını engelleme amacı taşıdığını belirtmiştir.

Bunun yanında Anayasa Mahkemesi ölüm aylığının sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesiyle direkt ilgili olduğunu, muvazaalı boşanmalar yoluyla yapılan hak ihlalleri sonucunda SGK'nın mali dengesinin bozulabileceğini belirtmiştir. Anayasa'nın 65. Maddesine göre devlet sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirtilen görevlerini mali kaynakları ölçüsünde yerine getireceği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi yukarıda anılan gerekçeleri ilgili kararında belirterek 5510 sayılı SSGSSK'nın 56. maddesinin son fıkrasının Anayasa'ya olmadığına hükmetmiş ve yerel mahkemelerce yapılan itirazın reddine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi bu kararıyla yerel mahkemelerin öne sürdüğü muvazaalı boşanmaların temel hukuki dayanağı olan 5510 sayılı SSGSSK'nın 56. maddesinin son fıkrasının Anayasamızın temel ilkelerinden olan özel hayatın gizliliğine, konut dokunulmazlığının ihlaline ve bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına yol

açmadığına hükmetmiştir. Muvazaalı boşanan çiftlerin iş mahkemelerince iddia edildiği gibi Anayasa'nın anılan hükümleri hususunda bir mağduriyet yaşamadığına hükmetmiştir. SGK'nın yürüttüğü kamu hizmetini tüm vatandaşlara eşit ve adil şekilde ulaştırmasının öncelikli bir husus olduğunu SGK'nın aktüeryal ve mali dengesini bozan muvazaalı boşanmaları soruşturmanın SGK'nın asli vazifesi olduğuna hükmetmiştir. Yüksek yargının ilgili maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığına dair kararı Anayasa'mızın 152. maddesinin dördüncü fıkrasının "Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz." hükmü gereğince⁸ ilgili hükmün 10 yıl boyunca Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyecektir.

Burada Anayasa Mahkemesi'nin kararı ile Yargıtay Hukuk Daireleri tarafından muvazaalı boşanmalar hususunda verilen kararlar ile Yargıtay Ceza Dairelerinin muvazaalı boşananlar hakkında suç duyurusunda bulunulmaması gerektiğine dair hükmü birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Yargıtay 15. Ceza Dairesi Esas No : 2011/15030- Karar No : 2012/39626 lu kararı ile yerel mahkemeler kanalıyla kendisine intikal eden muvazaalı boşanma yapanlar hakkındaki davaları görüşmüş, muvazaalı boşanma yapanlar hakkında nitelikli dolandırıcılık suçunu işledikleri bahsiyle savcılıklara yapılan suç duyurusunun hukuksuz olduğu kanaatine ulaşmıştır. Yargıtay 15. Ceza Dairesi kararında dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için; failin bir kimseyi, kandırabilecek nitelikte hileli davranışlarla hataya düşürüp yarar sağlaması gerektiği belirtilerek bu suçun oluşması için hileli nitelikte bir takım hareketler olmalıdır. Kullanılan hileli davranışlarla mağdur yanılığa düşürülmeli ve bu yanıltma sonucu yalanlara inanan mağdur tarafından sanık veya bir başkasına haksız çıkar sağlanmalıdır. Hilenin kandırıcı nitelikte olup olmadığı olaysal olarak değerlendirilmeli, olayın özelliği, mağdurun durumu, fiille olan ilişkisi, kullanılan hilenin şekli, kullanılmışsa gizlenen veya değiştirilen belgenin nitelikleri ayrı ayrı nazara alınmalıdır değerlendirmesinde bulunmuştur. Dava konusu olayda, sanıkların kesinleşmiş bir mahkeme kararı ile

⁸ Anayasa,07.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Kabul Kanunu

boşandıklarına dikkat çekilerek sanıkların böyle bir kararın varlığına rağmen bir arada yaşayıp yaşamama hususunda özgür iradeleri ile davranabilecekleri belirtilmiştir.

Bu durumda hak sahibine maaş bağlanıp bağlanılmaması hususunun SGK'nın takdirinde bulunduğu, usulsüz yapılan bir ödeme ve zarar var ise bunun idare tarafından hukuk mahkemelerinde açılacak davalar yoluyla tazmin edilebileceği belirtilmiştir. Kararda muvazaalı boşanma yapan sanıklara isnat edilen dolandırıcılık suçunun yasal unsurlarının suç konusu olayda oluşmadığına yönelik kabulde bir isabetsizlik görülmemiştir değerlendirilmesi yapılarak muvazaalı boşananların nitelikli dolandırıcılık suçunu işlemediklerine hükmedilmiştir. Bu karar sonrasında SGK tarafından muvazaalı boşanma yaptığı tespit edilenler hakkında savcılıklara suç duyurusunda bulunulması uygulamasından vazgeçilmiştir.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, yerel mahkemeler kanalıyla kendisine intikal eden muvazaalı boşanan çiftler hakkında yürütülen davalar konusunda 30.04.2012 tarih 2011/3204 Esas ve 2012/7564 Karar sayılı kararında; 5510 sayılı SSGSSK'nın 56. maddesinin son fıkrasında "*Eşinden boşandığı halde boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96. madde hükümlerine göre geri alınır.*" hükmünün bulunduğunu "eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşadığı belirlenen" ibaresinin oldukça yalın olduğunu bu ifade yerine "sosyal güvenlik kanunları kapsamında ölüm aylığına hak kazanmak amacıyla eşinden boşanan", "hak sahibi sıfatını haksız yere elde etme amacıyla eşinden boşanan", "gerçek boşanma iradesi söz konusu olmaksızın (muvazaalı olarak) eşinden boşanan türünde bir ifadenin getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Metnin bu haliyle uygulama alanının çok geniş bırakıldığı belirtilmiştir. Madde metninin boşanmanın amacını belirten bir düzenlemeye yer vermemesinin gerek SGK tarafından gerekse yargı organlarınca uygulama yapılırken, eşlerin boşanma iradelerinin samimiliğinin gerçekliğinin araştırılıp ortaya konulması zorunluluğunu doğurduğu değerlendirilmiştir.

Yargıtay ilgili madde de boşanmanın amacını belirten bir düzenleme bulunmaması nedeniyle, gerek yargı organları tarafından yapılan incelemelerde gerekse SGK'ca yapılan işlemlerde eşlerin boşanma iradelerinin samimiliğinin ortaya konulması gereğinin hukuka uygun olmadığını belirtmiştir. Kesinleşmiş yargı organlarının kararlarının, eşlerin boşanma iradelerinin gerçek olup olmadığını araştırmanın hiçbir makam ve organın yetki alanına girmediğini belirtmiştir. Muvazaalı boşanma soruşturmalarına esas teşkil eden mezkur kanunun 56. Maddesinin son fıkrasının bu haliyle, kanunun yürürlük tarihi olan 01.10.2008 tarihinden sonra boşanan her çiftin boşanma işlemlerinin muvazaalı olup olmadığının araştırılması sorununu doğurduğunu değerlendirmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesi bir dava sürecinde ispat yükünü, mevcut hukuki işlemde yararlananın tarafına yüklemiştir.

01.10.2008 tarihinden önce hakkın kazanıldığı durumlarda, söz konusu yasal düzenleme öncesinde ilgililer he ne amaçla boşanmış olursa olsunlar, başka bir anlatımla eşlerin boşanma iradeleri samimi olsun veya olmasın, eylemli birlikteliklerinin mezkur kanunla getirilen yeni düzenleme sonrasında da sürdürdüklerinin veya söz konusu düzenlemeden itibaren anılan tür ve nitelikte bir beraberliğe başladıklarının kanıtlanması durumunda, anılan 2. madde kapsamında hakkın kötüye kullanımının varlığı, kabul edilerek ilgililere aylık tahsisi yapılmaması, bağlanan gelir ve aylıkların da kesilmesi gerekmektedir değerlendirilmesinde bulunmuştur. Yargıtay bu kararıyla kanun metninde muvazaalı boşanmaları önlemeye yönelik kanuni düzenlemenin daha detaylı ve kapsamlı olarak yeniden gözden geçirilmesi ve ilgili maddede açıklayıcı değişiklikler yapılması gerektiğini belirtmiş ancak bu haliyle de kanuna dayanarak SGK'ca yapılan tasarrufların hukuka uygun olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur. Yargıtay ayrıca bu kararlarında daha çok eylemli olarak birlikte yaşama olgusundan bahsetmektedir. Eylemli olarak birlikte yaşama olgusunun tespiti konusunda yaşanabilecek sıkıntılara Yargıtay tarafından dikkat çekilmektedir.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, yerel mahkemeler kanalıyla kendisine intikal eden muvazaalı boşanan çiftler hakkında yürütülen davalar konusunda 02.11.2011 gün ve

2011/8624 E. 2011/9418 K. sayılı ilamı ile muvazaalı boşanmaların tespitine ilişkin yapılan uygulamalar norm ve standart birliği getirilmesine yönelik karar vermiştir.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi muvazaalı boşandığı gerekçesiyle kadınların maaşının kesilebilmesi için kadınların boşandıkları kocalarıyla eylemli birlikte yaşama olgusunun tüm açıklığıyla ortaya konulması gerektiğine işaret ederek birlikte yaşamanın tespiti için gerekli kriterleri belirlemiştir. Yargıtay bu kararı ile SGK denetim teşkilatlarının da soruşturma yöntemlerinde değişikliğe gitmesine, kanıt bulma ve değerlendirme noktasında kurumsal bazda yeni düzenlemeler yapılmasının adımını atmıştır.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi ilgili kararında ilgili mevzuat hükümleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, muvazaalı boşanma soruşturmaları yapılırken yöntemince araştırma yapılmasını tarafların göstereceği tüm kanıtlar toplanmasını, bildirilen ve dinlenilmesi istenilen tanıkların ifadeleri alınması, davacı ile boşandığı eşinin yerleşim yerlerinin saptanmasına ilişkin, muhtarlıktan ikametgah senetleri elde edilmesini, ilgili nüfus müdürlüklerinden sağlanan nüfus kayıt örnekleri ile yerleşim yeri ve diğer adres belgelerinden yararlanılmasını, adres değişiklik ve nakillerine ilişkin bilgilere ulaşılmasını, özellikle ilgili nüfus müdürlüğünden adres hareketleri tarihleriyle birlikte istenilmesini, ilgililerin su, elektrik, telefon aboneliklerinin hangi adreste kim adına tesis edildiği saptanmasını, seçmen bilgi kayıtları getirilmesini, varsa çalışmalarını nedeniyle resmi/özel kurum ve kuruluşlara verilen belgelerde yer alan adresler dikkate alınmasını, boşanan eşler 4857 sayılı Kanun hükümleri kapsamında yer almakta iseler adlarına ödeme yapılabilecek özel olarak açılan banka hesabı bulunup bulunmadığı belirlenmesini, boşanan eşlerin kayıtlı oldukları bölge/bölgeler yönünden kapsamlı emniyet müdürlüğü/jandarma komutanlığı araştırması yapılmasını, anılan mahalle veya köyde muhtar ve azalarının tanıklık sıfatıyla bilgi ve görgülerine başvurulmasını, böylelikle 'boşanılan eşle eylemli olarak birlikte yaşama' olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği, toplanan kanıtlar ışığı altında değerlendirildikten sonra elde edilecek sonuca göre karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. SGK'ca yapılan soruşturmalarda büyük ölçüde ilgili kararda bahsi geçen kriterlere ulaşılmaması nedeniyle kamu görevinin ifasının önem ve

hassasiyeti de dikkate alınarak soruşturmalar sürdürülmekte ve mümkün olduğunca en kapsamlı çalışmalar yapılarak rapor tanzim edilmesine çalışılmaktadır.

SGK, eylemli olarak birlikte yaşama olgusunun Yargıtay Kararları sonrasında daha detaylı araştırılmasına karar vermiştir ve Yargıtay'ın denetim konusunda getirdiği standartları değerlendirerek bu konuyla ilgili olarak tüm kurumlara talimat göndermiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından muvazaalı boşanma soruşturmalarında dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili tüm birimlere gönderilen 16.03.2012 tarih ve B.13.21.SGK.0.10.08.00/52449982 Sayılı talimatta aşağıdaki hususlara dikkat çekilmiştir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 56. maddesinde; eşinden boşandığı halde boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan gelir ve aylıkları kesilir. Bu kişilere ödenmiş olan tutarlar, 96. madde hükümlerine göre geri alınır hükmü yer almaktadır. Bu hüküm çerçevesinde; eşinden boşandığı halde, eşiyile fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların haklarındaki incelemeler sosyal güvenlik denetmenlerince gerçekleştirilmektedir. Ancak, boşandığı eşi ile fiilen birlikte yaşadığı tespiti sonucu, gelir ve aylıkları kesilen hak sahiplerinin açtığı davalar neticesinde oluşan mahkeme kararlarının incelenmesi sonucunda, genel olarak davaların yeterli kanıt olmadığından SGK aleyhine sonuçlandığı ifade edilmektedir.

Bu nedenle Sosyal Güvenlik Denetmenlerince gerçekleştirilen boşanma denetimlerinde;

- Kamu kurumları ve kolluk kuvvetlerinden alınan tek belge ve ifade ile yetinilmeyerek çevre soruşturması yapılması,
- Denetim esnasında kişilerin boşandığı eşi ile birlikte yaşadığını beyan eden ancak yazılı ifade vermek istemeyen kişilerin, temin edilebiliyorsa isim ve adreslerinin tespit edilmesi ve tutanağa yazılması,

- Boşandığı eşi ile birlikte yaşadığı iddia edilen kişiler üzerine aboneliklerin, ilgili kurumlarda yazı ile talep edilmesi araştırılması (elektrik, su, doğalgaz)
- Boşandığı eşi ile birlikte yaşadığı iddia edilen kişiler kamu personeli ise, Kurumlarına yazı yazılarak izinde geçirdikleri adresler ve kurumlarına beyan ettikleri medeni durumlarının sorulması,
- Medula sisteminden boşandığı eşi ile birlikte yaşadığı iddia edilen kişilerin hastane kayıtlarının sorgulanması ve hastanelere verdikleri adres beyanlarının araştırılması gibi hususların raporlarda yer almasının sağlanması ve rapor okuma komisyonlarının/rapor okuyanların raporlarda bu araştırmaların yer alıp almadığını kontrol etmeleri gerekmektedir.

Bu talimatta belirtilen hususlar muvazaalı boşanma soruşturmalarının sosyal güvenlik denetmenlerince eksiksiz olarak nasıl yapılacağını belirtmiş ve yöntemi bütünüyle anlatarak denetimlerde norm ve standart birliğini sağlamıştır.

2.4. Muvazaalı Boşanmaların Sosyal Güvenlik Kurumunca Teftiş Usulleri

Muvazaalı boşanmalar konusunda SGK'ca soruşturma yapılabilmesi için soruşturmaya neden teşkil edecek somut bir ihbar ve şikâyetin SGK'ya ulaşmış olması gerekmektedir. Bu ihbar ve şikâyetlerin kuruma ulaşma yolları ise şunlardır;

- SGK merkez teşkilatı birimleri ile SGK taşra teşkilatı birimlerine vatandaşlarca doğrudan dilekçe ile yapılan ihbar ve şikâyetler
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi'ne vatandaşlarca yapılan ihbar ve şikâyetler
- SGK tarafından kurumca denetimin gerekli görüldüğü özel durumlar
- Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)'ne vatandaşlarca yapılan ihbar ve şikâyetler

- Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca 5510 sayılı Kanununun 100. maddesine istinaden SGK'ya gönderilen veriler ve belgelerden tespit edilen denetim gerekçeleri⁹

SGK kamu kurumlarıyla bilgi ve belge paylaşımı karşılıklı protokoller çerçevesinde yürütülmektedir. SGK herhangi bir konuda yapacağı denetim gerekçesini kendi kurumuna diğer şekilde ulaşan bilgi evrak ve belgeleri incelemesi neticesinde de elde edebilmektedir. 5510 sayılı SSGSSK'nın 100.maddesinde; Bilgi ve Belge İsteme Hakkı, Bilgi ve Belgelerin Kuruma Verilme Usulü bu hususu açıklamaktadır (Esen, 2012:5). Buna göre;

“5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşlar, döner sermayeli kuruluşlar ile diğer gerçek ve tüzel kişiler doğrudan, münferit olarak bilgi ve belge istenmesi hariç olmak üzere kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlar ise SGK ile yapılacak protokoller çerçevesinde, Devletin güvenliği ve temel dış yararlarına karşı ağır sonuçlar doğuracak hâller ile özel hayat ve aile hayatının gizliliği ve savunma hakkına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla özel kanunlardaki yasaklayıcı ve sınırlayıcı hükümler dikkate alınmaksızın gizli dahi olsa SGK tarafından kişilerin sosyal güvenliğinin sağlanması, 6183 sayılı Kanuna göre SGK alacaklarının takip ve tahsili ile bu Kanun kapsamında verilen diğer görevler ile sınırlı olmak üzere istenecek her türlü bilgi ve belgeyi sürekli ve/veya belli aralıklarla vermeye, bilgilerin elektronik ortamda görüntülenmesini sağlamaya, görüntülenen bu bilgilerin güvenliğini sağlamaya, muhafaza etmek zorunda oldukları her türlü belge ile vermek zorunda oldukları bilgilere ilişkin mikrofiş, mikrofilm, manyetik teyp, disket ve benzeri ortamlardaki kayıtlarını ve bu kayıtlara erişim veya kayıtları okunabilir hale getirmek için gerekli tüm sistem ve şifreleri incelemek için ibraz etmeye mecburdurlar.

Bu madde kapsamında ilgili kişi, kurum ve kuruluşlar SGK'nın belirleyeceği süre içerisinde söz konusu talebe cevap vermek ve gereken kolaylığı göstermekle yükümlüdürler.

⁹ 5510 Sayılı Kanununun 100. Maddesi 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşlar, döner sermayeli kuruluşlar ile diğer gerçek ve tüzel kişiler, kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlara SGK'ya çeşitli bilgi ve belgeleri düzenli olarak verme yükümlülüğü getirmiştir.

SGK, 5510 sayılı SSGSS Kanunu gereği verilecek her türlü belge veya bilginin internet, elektronik ve benzeri ortamda gönderilmesi hususunda, gerçek ve tüzel kişileri zorunlu tutmaya, SGK'ya verilmesi gereken her türlü belge, bildirme ve taahhütnameyi diğer kamu idarelerine ait formlarla birleştirmeye, söz konusu belgeleri kamu idarelerinin internet ve elektronik bilgi işlem ortamından almaya, bu idarelere yapılacak bildirimleri SGK'ya verilmiş saymaya, bu Kanunun uygulaması ile ilgili işveren, sigortalı ve diğer kurum, kuruluş ve kişilerin talepleri üzerine veya re'sen düzenleyeceği her türlü bilgi ve belgeyi bilgi işlem ortamında oluşturmaya, bu şekilde hazırlanacak olan bilgi ve belgelerin sadece internet ve benzeri iletişim ortamından ilgili kişilere verilmesini kararlaştırmaya yetkilidir. Elektronik ortamda hazırlanacak bilgi ve belgeler adli ve idari makamlar nezdinde resmi belge olarak geçerlidir.

Belge veya bilgileri internet, elektronik ve benzeri ortamda göndermekle zorunlu tutulan gerçek ve tüzel kişilerin, SGK'nın bilgi işlem sistemlerinin herhangi bir nedenle hizmet dışı kalması sonucu belge ve bilgiyi, bu Kanunda öngörülen sürenin son gününde SGK'ya gönderememesi ve muhteviyatı primleri de yasal süresi içinde ödeyememesi halinde, sorunların ortadan kalktığı tarihi takip eden beşinci işgününün sonuna kadar belge veya bilgiyi gönderir ve muhteviyatı primleri de aynı sürede SGK'ya öder ise bu yükümlülükleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda öngörülen sürede yerine getirmiş kabul edilir.

5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun üçüncü fıkra hükümleri çerçevesinde yetkilendirilen kamu idaresi, yetkilendirildiği hususlarla sınırlı olarak kendi mevzuatında yer alan yetkileri kullanabilir. SGK, genel sağlık sigortalılarının bakmakla yükümlü oldukları kişilerin genel sağlık sigortasından yararlanmalarına esas bilgilerinin, sağlayacağı elektronik alt yapı üzerinden girilmesini kamu idarelerinden, işverenlerden ve 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine tabi sigortalılardan isteme yetkisine sahiptir. 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının 10 numaralı bendinde belirtilen şartlara uygun olarak veya SGK'ca belirlenecek sürede bilgi girişlerini yapmayanlar hakkında 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 102. maddesine göre idari

para cezası uygulanır. Bu maddenin uygulanması ile ilgili usûl ve esaslar, SGK tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Bu kanun maddesi ile; 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 100. maddesi SGK'nın ilgili mercilerden bilgi ve belge isteme hakkını düzenlenmiştir. 5411 sayılı bankacılık kanunu kapsamındaki kuruluşlar, döner sermayeli kuruluşlar ile diğer gerçek ve tüzel kişiler doğrudan münferit olarak bilgi ve belge istenmesi hariç olmak üzere kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlar ise SGK ile yapılacak protokoller çerçevesinde mevzuat çerçevesinde istenecek her türlü bilgi ve belgeyi sürekli veya belirli aralıklarla vermek zorundadır.

Belge veya bilgileri internet, elektronik ve benzeri ortamda göndermekle zorunlu tutulan gerçek ve tüzel kişilerin, Kurumun bilgi işlem sistemlerinin herhangi bir nedenle hizmet dışı kalması sonucu belge ve bilgiyi, bu kanunda öngörülen sürenin son gününde kuruma gönderememesi ve muhteviyatı primleri de yasal süresi içinde ödeyememesi halinde, sorunların kalktığı tarihi takip eden beşinci işgününün sonuna kadar belge veya bilgiyi gönderir ve muhteviyatı primleri de aynı sürede kuruma öder ise bu yükümlülükleri kanunda öngörölmüş sürede yerine getirmiş kabul edilecek. Bu da işverenlerin mağduriyetini ortadan kaldıran yerinde bir düzenlemedir (Tezel ve Kurt, 2009:599).

Muvazaalı boşanmalar hususunda SGK tarafından yürütölen soruşturmaların yöntemi ise şu şekildedir; İhbar ve şikâyetlerin kuruma ulaşma yollarından biri vasıtasıyla SGK'ya bir şahıs hakkında muvazaalı boşanma yaptığı hususunda bir şikâyet ya da ihbarın ulaştıktan sonra, ikinci aşama olarak söz konusu bu ihbar ve şikâyet SGK'nın ilgili servislerince denetim gerekçesi mucibine çevrilerek SGK içerisinde sosyal güvenlik denetmenleri servisine intikal ettirilir. Bu denetim gerekçesi gerekli denetimin yapılması ve denetim sonucunda yazılacak denetim raporunun hazırlanması için bir denetmene zimmetlenir. 5510 Sayılı SSGSSK'nın 59. Maddesi Sosyal Güvenlik Denetmenlerinin denetim usullerindeki kanuni dayanaklarının temelini oluşturmaktadır. 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 59. maddesinde;

Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin işlemlerin denetimi, SGK'ca denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları eliyle yürütülür. Askerî işyerlerine ait sigorta işlemlerinin denetim ve kontrolü, askerî iş müfettişleri tarafından da yapılabilir.

SGK denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarının görevleri sırasında tespit ettikleri SGK alacağını doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemler, yemin hariç her türlü delile dayandırılabilir. Bunlar tarafından düzenlenen tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerlidir. İşverenler ve sigortalılar ile işyeri sahipleri, tasfiye ve iflâs idaresinin memurları, işle ilgili gerçek ve tüzel kişiler, SGK denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarına bilgi verilmek üzere çağrıldıkları zaman gelmek, gerekli olan defter, belge ve delilleri getirip göstermek ve vermek, görevlerini yapmak için her türlü kolaylığı sağlamak ve bu yoldaki isteklerini geciktirmeksizin yerine getirmekle yükümlüdürler. SGK'nın denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları görevlerini yaparken, tüm kamu görevlileri gerekli kolaylığı gösterir ve yardımcı olurlar.

5510 sayılı SSGSSK'nın uygulanması bakımından, SGK'nın denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları, 4857 sayılı İş Kanununda belirtilen denetim, teftiş ve kontrol yetkisini de haizdir. İhaleli işler ile özel bina inşaatı işyerleri işverenlerine, Kuruma prim borçlarının bulunmadığını gösteren ilişiksizlik belgesinin verilmesinde, 1/6/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanununa göre yetki verilmiş serbest muhasebeci malî müşavirler ile yeminli malî müşavirler tarafından işyeri kayıtlarının incelenmesi sonucunda Kuruma bildirildiği tespit edilen işçilik tutarlarının uygunluğu, SGK'nın denetim yetkisi saklı kalmak kaydıyla, esas alınabilir.

Usûl ve esasları SGK'ca belirlenmiş hesaplama yöntemine uygun olarak serbest muhasebeci malî müşavirler ile yeminli malî müşavirlerce düzenlenen rapor ile SGK'ya yeterli işçilik bildirilmediği anlaşılan işyeri ve işverenlerinin, tespit edilen fark işçilik tutarı üzerinden hesaplanacak prim, gecikme cezası ve gecikme zammı tutarını 102. maddenin birinci fıkrasının (d) bendi ile (e) bendinin (4)

numaralı alt bendi uyarınca verilecek idarî para cezaları ile birlikte ödemeleri kaydıyla ilişiksizlik belgesi verilebilir.

SGK'ca belirlenen usûl ve esaslara aykırı hareket ederek SGK'nın zararına sebebiyet verdiği anlaşılan serbest muhasebeci malî müşavirler ile yeminli malî müşavirler tarafından düzenlenen raporlar dikkate alınmaz ve bunların daha sonra düzenleyecekleri raporlar SGK'ca işleme konulmaz. Gerçeğe aykırı rapor düzenleyen serbest muhasebeci malî müşavirler ile yeminli malî müşavirler, SGK'nın bu nedenle uğradığı zarardan işverenle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olup, bunlar hakkında, genel hükümlere göre SGK'nın takip hakkı saklıdır. Meslek mensupları, işverenlerin devamlı işyerlerinin sigortalıları ile yaptıkları işler ile SGK'da tescil edilmemiş veya tescil edilmiş olmakla birlikte işçilik bildiriminde bulunulmamış olan yukarıdaki işler hakkında inceleme yapamazlar.

Kamu idarelerinin denetim elemanları kendi mevzuatı gereğince işyerlerinde yapacakları soruşturma, denetim ve incelemeler sırasında, çalıştırılanların sigortalı olup olmadığını da tespit ederek, sigortasız çalıştırılanları SGK'ya bildirmek zorundadır. Bu kurumlar ayrıca kendi mevzuatları gereğince yaptıkları inceleme ve tespitler sırasında 5510 sayılı SSGSS Kanunu'na göre sigortalı sayılanların prime esas kazançlarının veya sigortalı gün sayılarının eksik bildirilmesi sonucunu doğuran tespitlerini de en geç bir ay içinde SGK'ya bildirirler. SGK bu bildirimleri esas almak üzere gerekli yasal işlemi yapar. İlgililerin itiraz hakları saklıdır.

5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 59.maddesinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun 59. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen aşağıdaki hükümler muvazaalı boşanma soruşturmalarını yürütenlerin yetki ve sorumluluklarının ana omurgasını teşkil etmektedir. Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarının görevleri sırasında tespit ettikleri SGK alacağını doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemler, yemin hariç her türlü delile dayandırılabilir. Bunlar tarafından düzenlenen tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar geçerlidir.

İşverenler ve sigortalılar ile işyeri sahipleri, tasfiye ve iflâs idaresinin memurları, işle ilgili gerçek ve tüzel kişiler, SGK'nın denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarına bilgi verilmek üzere çağrıldıkları zaman gelmek, gerekli olan defter, belge ve delilleri getirip göstermek ve vermek, görevlerini yapmak için her türlü kolaylığı sağlamak ve bu yoldaki isteklerini geciktirmeksizin yerine getirmekle yükümlüdürler. SGK'nın denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurları görevlerini yaparken, tüm kamu görevlileri gerekli kolaylığı gösterir ve yardımcı olurlar.

Bu hükümleri doğrultusunda, muvazaalı boşanmalar hususunda kendisine görev verilen sosyal güvenlik denetmeni, haklarında şikâyet bulunan şahısların yaşadığı bölgeye giderek çevresel soruşturma yapar ve çevrede yaşayan şahısların bilgisine başvurur. Öncelikle şahısların yaşadığı çevrede ikamet eden, bir kamu görevini yürüten tarafsız ve objektif davranma mesuliyeti olan yukarıda anılan hükümler gereğince denetim konusunda yardımcı olmak ve gereken bilgileri vermek hususunda kanunen yükümlü bulunan muhtar ve ihtiyar heyeti üyelerinin ifadelerine başvurulur. Sonrasında ise hakkında soruşturma yürütülen şahsın yaşadığı mahalde yaşantılarına tanıklık edebilecek komşularının bilgisine başvurulur ve elde edilen bilgiler, bilgi verenler ve sosyal güvenlik denetmenince yerel denetim tutanağı ile kayıt altına alınır. Yapılan yerel denetimlerde haklarında soruşturma yürütülen şahıslarla ilgili muvazaalı boşanma yaptıkları husunu içeren her türlü yazılı görsel sesli materyal sosyal güvenlik denetmenince kayıt altına alınır.

Muvazaalı boşanma yapan şahısların haklarında yürütülecek bir soruşturmadan kurtulabilme ya da haklarında yapılacak bir soruşturmadan kurtulabilme amacıyla başvurdukları yollardan biri, boşanan çiftlerin birlikte aynı çatı altında yaşamalarına rağmen resmi ikametlerini farklı adreslerde göstermeleridir. Bu nedenle soruşturmayı yürütecek denetmen öncelikle ihbarda belirtilen adres ya da Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde görünen adreslerden hangisinin gerçek olduğunu açıklığa kavuşturmalıdır.

Yapılan denetim esnasında haklarında soruşturma yürüten şahısların yaşadıkları çevrede tanınıp tanınmadıkları, ne zamandır birlikte yaşadıkları, geçim

kaynakları, ortak harcamaları eve giren çıkanların kim olduğu ortak ikamette başka kimlerin yaşadığı gibi araştırılır. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları ile doğrudan yazışma yetkisine sahip bulunan sosyal güvenlik denetmenleri, mahalli kolluk kuvvetlerinden kamu kurum ve kuruluşlarından nüfus idarelerinden konuyla ilgili bilgi belge talep edebilmektedirler.

2.5. Muvazaalı Boşanma Yaptıkları Tespit Edilen Çiftler Hakkında Sosyal Güvenlik Kurumunca Yapılan İşlemler

SGK tarafından yapılan denetimler sonucunda muvazaalı boşanma yaptığı tespit edilenler hakkında yapılan işlemler şunlardır. Muvazaalı boşanma yapıldığı tespitine ilişkin raporun yazıldığı tarihin ilk aybaşından itibaren bu kişilere ödenen gelir ve aylıkları kesilmekte ve geriye dönük olarak boşanma sonrası eşiyile fiilen yaşamaya başladığı tarihinden itibaren şahsa yapılan tüm ödemeler Fazla ve Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gereğince yasal faiziyle birlikte geri alınır. Ayrıca şahsın boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşamaya başladığı tarih, 5510 SSGSSK'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihinden önce olsa dahi geriye dönük maaş tahakkuku 01.20.2008 tarihinden itibaren yapılmaktadır.¹⁰

Ayrıca muvazaalı boşanma yaptığı tespit edilenlerin gelir ve aylık şartlarının yitirilmiş olduğu dönem itibariyle genel sağlık sigortası kapsamında sağlanmış bulunan sağlık yardımları ile kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından haksız surette yapılan ödemeler başka bir müstahaklık¹¹ hali yok ise yasal faiziyle birlikte geri alınır. Tahsil edilemeyen yersiz ödemeler ve diğer alacakları için her türlü icra takibi SGK tarafından yürütülür. Ayrıca muvazaalı boşanma yapan şahıslar hakkında SGK tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 157. ve 158. maddeleri uyarınca nitelikli dolandırıcılık yaparak kamuyu zarara uğratma suçundan dolayı suç duyurusunda bulunmaktadır¹² (Esen, 2012:7). Ancak Yargıtay

¹⁰ 22.07.2011 tarihli sosyal güvenlik kurumu (2011/58) Genelgesi, Kanuna Göre 4/a,4/b kapsamındaki sigortalıların tahsis işlemleri,Sayfa 56,9.1.2. maddesi

¹¹ Bir kişinin sosyal sigorta yardım ve hizmetlerinden yararlanmak üzere eşini veya çocuğu üzerine almasına müstahaklık denir.

¹² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, madde 157,158,12.10.2014 tarihli ve 25661 sayılı Resmi Gazete

Ceza Genel Kurulu yakın tarihte verdiği kararla bu durumda olan karı kocaların dolandırıcılık suçu işlemediğinden Cumhuriyet Savcılığına yapılan suç duyurularına istinaden yapılan yargılamada beraat kararı verilmesine hükmetmiştir.

2.6. Muvazaalı Boşanmaların Türkiye Geneli ve Zonguldak İli Bazında Ekonomik Boyutu

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden bu güne kadar SGK' ya ulaşan ihbar ve şikâyetlerin sosyal güvenlik denetmenlerince incelenmesi sonucu Türkiye genelinde 13.000 muvazaalı boşanma vakası tespit edilmiş, SGK'ya bu konuda en çok ihbar İstanbul ve Zonguldak illerinden yapıldığı gözlenmiştir (Habertürk, 2014). Ayrıca SGK'dan elde edilen istatistiki bilgilere göre tespit edilen 13.000 muvazaalı boşanma vakasının 3.370 adedi Zonguldak ilinde tespit edilmiştir. Tespit edilen bu 3370 muvazaalı boşanma vakasının SGK'yı uğrattığı zararın 25 milyon TL civarında olduğu kurum yetkililerince basına verilen demeçlerden anlaşılmaktadır. Yine kurum yetkilileri SGK'nın muvazaalı boşanmalar sebebiyle Zonguldak ilinde ayda 2 milyon TL civarında zarar ettiğini belirtmektedirler (Pusula Gazetesi, 2014). Muvazaalı boşanma yaparak, SGK'yı zarara uğratanların bu zararlarının ekonomik boyutunun, sağlık harcamalarının da bu hesaba dahil edilmesiyle 500 milyon TL civarında olduğu tahmin edilmektedir (Kayseri Haber, 2014). Bu açıklamalardan elde edilen bilgiler ışığında sosyal güvenlik reformunun gerçekleştiği 01.10.2008 tarihinden beri Türkiye genelinde tespit edilen toplam muvazaalı boşanma vakalarının yaklaşık %25'i Zonguldak ilinde gerçekleşmiştir. Yine TÜİK verilerinden elde edilen sonuçların derlenmesi neticesinde, 2008 yılından beri Türkiye genelinde meydana gelen toplam boşanmaların yaklaşık %1'inin Zonguldak ilinde gerçekleştiği tespit edilmiştir.

2.7. Türkiye Genelinde Boşanma İstatistikleri

Bu başlıkta Türkiye genelinde meydana gelen boşanmalar yönelik olarak genel durum istatistikleri veriler yardımıyla incelenmektedir. Tablo 2.1’de Türkiye genelinde yıllara göre boşanma sayılarının seyri yer almaktadır.

Tablo 2.1:Türkiye Geneli Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Yıllar	Evlenme Sayısı	Kaba Evlenme Hızı	Boşanma Sayısı	Kaba Boşanma Hızı
2001	544.322	8,36	91.994	1,41
2002	510.155	7,73	95.323	1,44
2003	565.468	8,46	92.637	1,39
2004	615.357	9,09	91.022	1,34
2005	641.241	9,35	95.895	1,4
2006	636.121	9,17	93.489	1,35
2007	638.311	9,09	94.219	1,34
2008	641.973	9,03	99.663	1,4
2009	591.742	8,21	114.162	1,58
2010	582.715	7,98	118.568	1,62
2011	592.775	8,02	120.117	1,62
2012	603.751	8,03	123.325	1,64
2013	600.138	7,89	125.305	1,65
Genel Toplam	7.764.069		1.355.719	

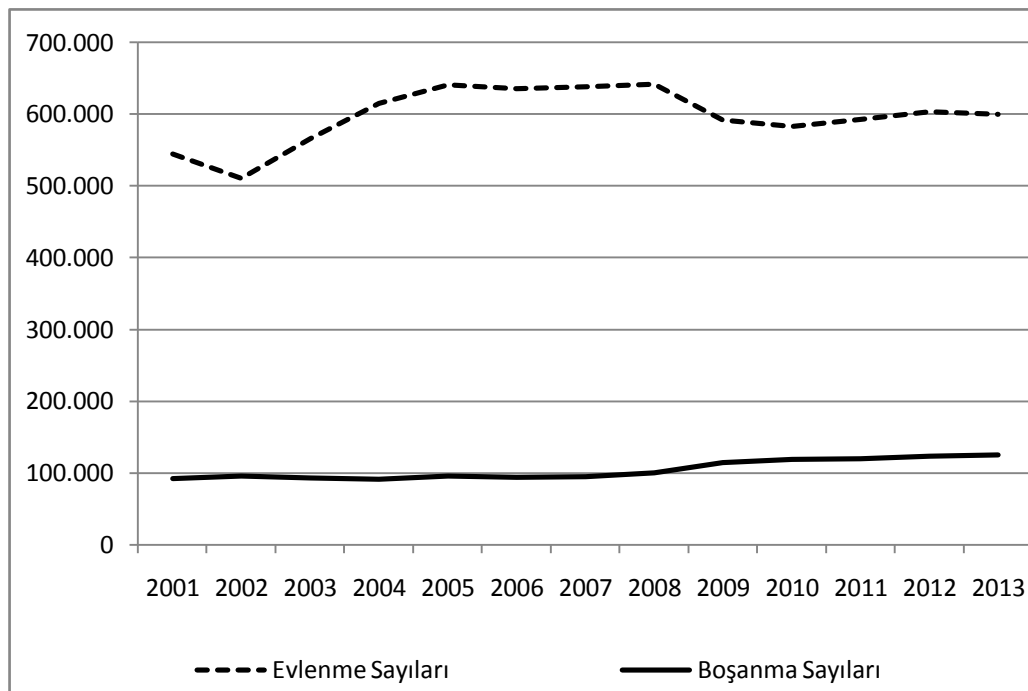
Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul>, (Erişim tarihi: 11.06.2014)

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere 2001-2013 yılları arasında evlenme oranları küçük artış ve azalışlar göstermektedir. 2001-2013 yılları arasında evlenme sayıları genel itibariyle birbirine yakın gerçekleşmektedir. 2001-2013 yılları arasında kaba evlenme hızının¹³ ise en düşük 7,73 en yüksek 9,35 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yıllar itibariyle boşanma sayılarına baktığımızda ise Türkiye geneli boşanma oranlarında 2001-2006 yılları arasında artış ve azalışlar görülmesine

¹³ Kaba evlenme hızı: Belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen evlenme sayısıdır.

rağmen 2006 yılı sonrasında 2013 yılına kadar boşanma oranlarında sürekli bir artış gözlemlenmektedir. 2001-2013 yılları arasında kaba boşanma hızı¹⁴ en düşük 1,34 en yüksek 1,65 olarak gerçekleşmektedir. Şekil 2.1’de 2001 ve 2013 yılları arasında Türkiye genelinde evlenme ve boşanma oranlarında yaşanan değişiklikleri gösteren Tablo2.1’den türetilen grafik Şekil 2.1’de yer almaktadır.

Şekil 2.1: Türkiye Geneli 2001-2013 Yılları Arası Boşanma Oranlarının Seyri

Şekil 2.1’de Türkiye geneli boşanma oranlarının yıllar içerisindeki değişimini inceleyecek olursak genel itibariyle yıllar içerisinde boşanma oranlarında küçük artış ve azalışlar olmasına rağmen genel de bir artış seyri görülmektedir. 2008 yılı sonrasında 2013 yılları arasında boşanma oranlarındaki artışın daha yüksek bir ivmeyle gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 2.1’de Türkiye genelinde evlenme oranlarının 2001-2013 yılları arasındaki genel seyrini inceleyecek olursak, 2001-2002 yılları arasında evlenme oranlarında bir azalma görülmektedir. 2002 yılında evlenme oranlarında artış başlamakta ve 2006 yılına kadar devam etmektedir. 2006-2008 yılları arasında evlenme sayılarında çok küçük değişiklikler olmakta ve grafik yatay seyir

¹⁴ Kaba boşanma hızı: Belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen boşanma sayısıdır.

göstermektedir. 2008 yılından sonra evlenme sayılarında nispi olarak düşme görülmektedir. 2010-2013 yılları arasında evlenme oranlarında çok küçük değişiklikler olmakta ve grafik yatay seyir göstermektedir.

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki istatistikler, boşanma oranında ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. Ülkemizde de boşanma oranları, batı ülkeleriyle kıyaslandığında oldukça düşük bir seviyede bulunmakta ancak yıllara göre boşanma oranları incelendiğinde ciddi bir artış gözlenmektedir (Aydın, 2013:13). Tablo 2.2’de Türkiye’de 2001-2013 yılları arasında meydana gelen boşanmalar, boşanma nedenlerine göre sınıflandırılarak verilmiştir.

Tablo 2.2: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Nedenlerine Göre Ayrımı

Yıllar	Zina	Cana kast ve pek fena muamele	Cürüm ve haysiyetsizlik	Terk	Akıl hastalığı	Geçimsizlik	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
2001	75	17	27	337	31	86.271	333	4.903	91.994
2002	64	12	21	275	24	89.939	454	4.534	95.323
2003	68	29	21	252	21	88.220	615	3.411	92.637
2004	81	12	20	262	31	86.900	444	3.272	91.022
2005	67	36	39	257	45	91.989	539	2.923	95.895
2006	78	26	36	283	37	88.455	684	3.890	93.489
2007	77	24	29	230	56	88.533	551	4.719	94.219
2008	73	37	24	258	37	94.567	882	3.785	99.663
2009	76	29	42	285	38	108.560	1.156	3.976	114.162
2010	90	32	37	317	42	113.039	1.414	3.597	118.568
2011	85	35	35	288	58	116.153	957	2.506	120.117
2012	71	30	26	276	52	119.921	1.050	1.899	123.325
2013	80	31	37	238	40	121.627	1.149	2.103	125.305
Genel Toplam	985	350	394	3.558	512	1.294.174	10.228	45.518	1.355.719

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.2’de görüldüğü üzere Türkiye genelinde 2001-2013 yılları arasında meydana gelen 1.355.719 boşanmanın nedenlerine göre ayrımı incelenecek olursa birinci öncelikli neden geçimsizlik olarak kayıtlara geçmiştir. Geçimsizlik sonrasında boşanma konusunda ikinci en önemli neden bilinmeyen nedenler olarak yer almıştır. Üçüncü en önemli neden diğer nedenler olarak yer almıştır. Sonrasında sırasıyla dördüncü en önemli neden terk, beşinci en önemli neden zina, altıncı en önemli neden akıl hastalığı, yedinci en önemli neden cürüm ve haysiyetsizlik sekizinci ve son önemli neden ise cana kast ve pek fena muamele olarak kayıtlarda yer almıştır.

Tablo 2.3’te Türkiye genelinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen boşanmalar, boşanmaların hukuk davalarının ne kadar sürdüğüne göre sınıflandırılarak verilmiştir.

Tablo 2.3: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Ayrımı

Türkiye Geneli 2003-2013 Yılları Arası Boşanma Davaları Süresi (Ay Olarak)										
Yıl	Toplam	2 aydan az	2-4	5-8	9-12	13-18	19-24	25-35	36+	Bilinmeyen
2003	92.637	27.196	22.965	17.447	9.082	7.309	3.747	2.712	2.179	-
2004	91.022	24.328	21.341	17.716	10.242	7.811	4.079	3.063	2.442	-
2005	95.895	27.116	23.966	16.612	9.198	7.999	4.587	3.711	2.706	-
2006	93.489	28.211	23.255	15.852	8.381	7.121	4.140	3.578	2.951	-
2007	94.219	27.875	25.538	16.054	8.197	6.546	3.970	3.310	2.729	-
2008	99.663	27.731	23.665	15.519	7.858	5.124	2.756	2.949	2.038	12.023
2009	114.162	27.928	30.719	21.838	10.718	8.064	4.222	5.463	3.576	1.634
2010	118.568	34.738	29.254	20.114	10.754	8.255	4.628	5.910	3.560	1.355
2011	120.117	34.923	29.897	20.485	10.937	8.708	4.788	5.972	3.648	759
2012	123.325	37.231	25.798	19.156	11.473	10.145	7.011	7.946	4.418	147
2013	125.305	39.311	27.599	19.556	12.419	10.245	6.495	5.863	3.412	405
Toplam	1.168.402	336.588	283.997	200.349	109.259	87.327	50.423	50.477	33.659	16.323

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.3 incelendiğinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen 1168402 boşanma işleminde, boşanma davalarını sürelerine göre ayırdığımızda 2 aydan az süren davalar birinci sırada gelmektedir. 2 ila 4 ay süren boşanma davaları bunu takip etmektedir. Sonrasında 5 ila 8 ay süresi süren boşanma davaları bu sıralamayı takip etmektedir ve boşanma davasının süresi uzadıkça o süreler içerisindeki boşanma davası sayısı da buna paralel olarak azalmaktadır. Tablo 2.4'te Türkiye genelinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen boşanmalar, boşanma davalarının kaç ayda sonuçlandığı baz alınarak istatistiksel açıdan oranlanmaktadır.

Tablo 2.4: Yıllara Göre Türkiye Genelinde Meydana Gelen Toplam Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdeler Dağılımı

2 aydan az süren davalar	%28,80
2 ila 4 ay arası süren davalar	%24,30
5 ila 8 ay arası süren davalar	%18,14
9 ila 12 ay arası süren davalar	%10,35
13 ila 18 ay arası süren davalar	%8,47
19 ila 24 ay arası süren davalar	%4,71
25 ila 35 ay arası süren davalar	%5,02
36 ay ve Fazlası süren davalar	%3,63

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.4'te görüldüğü üzere Türkiye genelinde boşanma davalarının %28.80'i 2 ay aydan az sürmektedir. Bunu %24.30 ile 2 ila 4 ay arasında süren davalar takip etmektedir. Bu sıralamayı 5 ila 8 ay süren davalar takip etmekte, sıralamanın en sonunda ise 36 ay ve fazla süren davalar yer almaktadır.

2.8. Zonguldak Genelinde Boşanma İstatistikleri

Çalışmamızın konusunu oluşturan muvazaalı boşanmalar Zonguldak ilinde sıkça görülmektedir. Bu bölümde Zonguldak ilinde meydana gelen boşanmalara ilişkin genel istatistiki bilgiler sunulmaktadır. Tablo 2.5'te 2001-2013 yılları arasında Zonguldak ilinde meydana gelen evlenme ve boşanma sayıları verilmektedir.

Tablo 2.5: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Toplam Evlenme ve Boşanmalar

Yıllar	Evlenme Sayısı	Boşanma Sayısı
2001	6.158	1.279
2002	5.208	1.408
2003	5.603	1.576
2004	5.845	1.214
2005	6.103	1.101
2006	6.494	1.007
2007	6.094	1.106
2008	5.960	1.176
2009	6.192	1.173
2010	5.033	1.023
2011	4.950	946
2012	4.601	995
2013	4.369	987
Genel Toplam	72.610	14.991

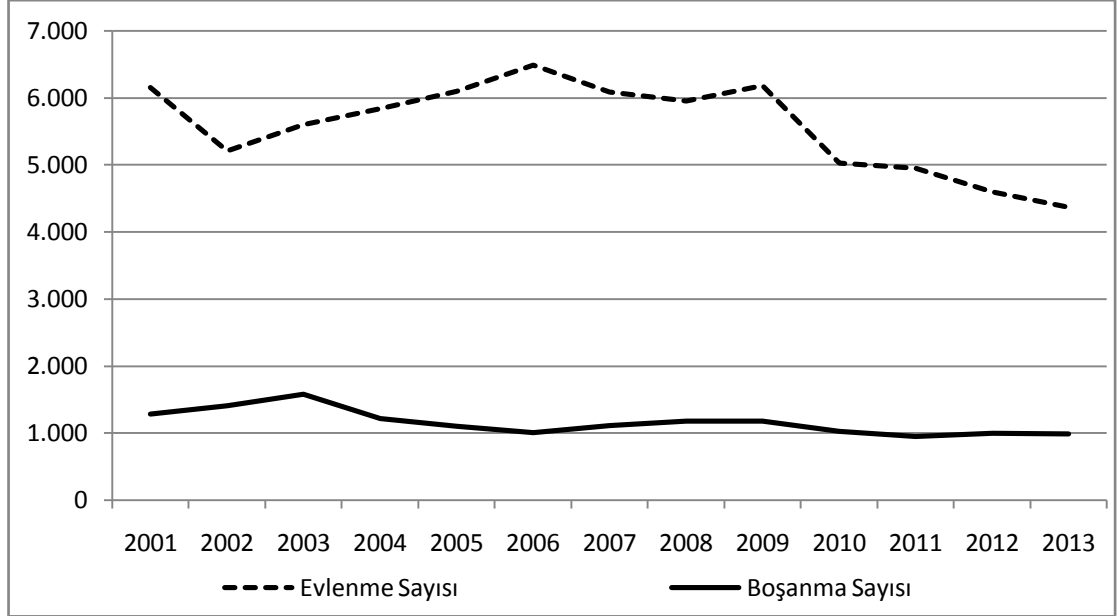
Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.5 incelendiğinde Zonguldak ilinde 2001-2013 yılları arasında evlenme sayılarında artışlar ve azalışlar görülmektedir. 2001-2005 yılları arasında azalma eğilimine giren evlenme sayıları 2005 ve 2006 yılları arasında artış göstermekte, 2009 yılından sonra ise sürekli azalmaktadır.

Tablo 2.5'te görüldüğü üzere 2001-2003 yılları arasında boşanma sayıları artmaktadır. 2004 yılı sonrasında ise azalma eğilimi göstermektedir. 2007 ile 2008 yıllarında yaşanan ufak artışlar dışında boşanma sayılarında 2013 yılına kadar azalan bir seyir izlemektedir.

Tablo 2.5'teki verilerden türetilen grafik Şekil 2.2'de olarak gösterilmektedir.

Şekil 2.2: Zonguldak İlinde 2001-2013 Yılları Arasında Meydana Gelen Evlenme ve Boşanmalar

Şekil 2.2’de görüldüğü üzere evlenme sayıları 2001-2013 yılları arasında genel itibariyle azalmakta, grafik yıldan yıla dalgalı bir seyir göstermektedir. Aynı tarihlerde Zonguldak ilinde meydana gelen boşanmalara ilişkin grafikte boşanma oranlarında 2001-2003 yılları arasında yaşanan artış dışında 2008 yılından sonra genel bir düşüş görülmektedir.

Tablo 2.6’da 2001-2013 yılları arasında Zonguldak genelinde meydana gelen boşanmalar, boşanma nedenlerine göre sınıflandırılarak verilmektedir.

Tablo 2.6: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Nedenlerine Göre Ayırımı

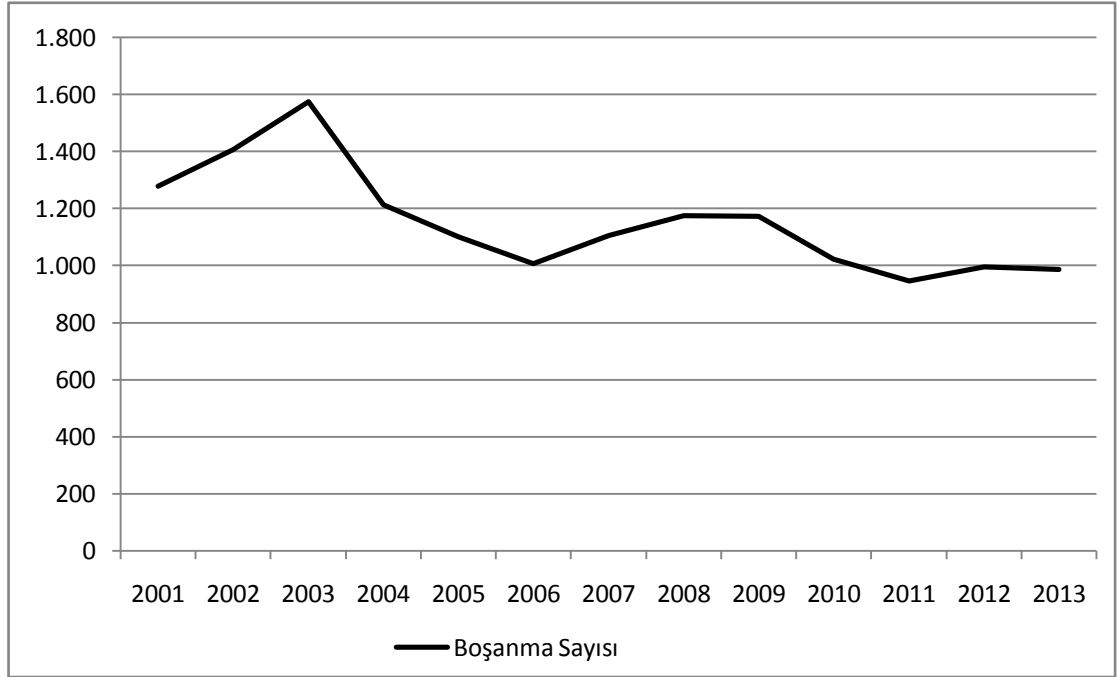
Yıllar	Zina	Cana kast ve pek fena muamele	Cürüm ve haysiyetsizlik	Terk	Akıl hastalığı	Geçimsizlik	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
2001	1	0	0	2	0	1.234	14	28	1.279
2002	0	0	0	0	0	1.368	14	26	1.408
2003	0	0	0	0	0	1.505	34	37	1.576
2004	0	0	0	0	0	1.208	3	3	1.214
2005	0	1	0	1	0	1.090	2	7	1.101
2006	0	1	1	2	0	989	4	10	1.007
2007	1	0	0	1	5	1.085	1	13	1.106
2008	1	0	0	5	0	1.148	9	13	1.176
2009	0	0	0	3	0	1.158	7	5	1.173
2010	1	1	0	3	0	997	7	14	1.023
2011	0	0	0	0	2	911	2	31	946
2012	1	0	0	1	0	956	0	37	995
2013	1	0	0	1	0	959	0	26	987
Genel Toplam	6	3	1	19	7	14.608	97	250	14.991

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.6’da yer alan 2001-2013 yılları arasında Zonguldak genelinde meydana gelen 14.991 boşanmanın nedenlerine göre ayrımı incelenecek olursa birinci öncelikli neden geçimsizlik olarak kayıtlara geçmiştir. Geçimsizlik sonrasında boşanma konusunda ikinci en önemli neden bilinmeyen nedenler olarak yer almıştır. Üçüncü en önemli neden diğer nedenler olarak yer almıştır. Sonrasında sırasıyla dördüncü en önemli neden terk, beşinci en önemli neden akıl hastalığı, altıncı en önemli neden zina, yedinci en önemli neden cana kast ve pek fena muamele sekizinci ve son neden ise cürüm ve haysiyetsizlik olarak kayıtlarda yer almıştır. Çalışmamızın ana unsurunu oluşturan Zonguldak ilinde meydana gelen boşanmalarda yıllar içerisinde meydana gelen değişikliklerin daha anlaşılır olabilmesi açısından, Şekil

2.3'te Tablo 2.6'daki veriler kullanılarak 2001 ve 2013 yılları arasında Zonguldak genelinde boşanma oranlarında yaşanan değişiklikler grafiksel olarak gösterilmiştir

Şekil 2.3: Zonguldak Geneli 2001-2013 Yılları Arası Boşanma Oranlarının Seyri

Şekil 2.3'te Zonguldak il genelinde boşanma oranlarının 2001-2013 yılları arasındaki seyri incelendiğinde; 2001-2003 yılları arasında boşanma oranlarında bir artış olduğu görülmektedir. 2003-2006 yılları arasında ise boşanma oranlarında azalış olduğu görülmektedir. 2006 yılından 2008 yılına kadar süren artış sonrasında 2013 yılına kadar yerini azalışa bırakmıştır. Tablo 2.7'de Zonguldak genelinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen boşanmalar, boşanma davalarının ne kadar zaman sürdüğüne göre sınıflandırılarak verilmektedir.

Tablo 2.7: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davaları Sürelerine Göre Ayrımı

Yıl	Toplam	2 aydan az	2-4	5-8	9-12	13-18	19-24	25-35	36+	Bilinmeyen
2003	1.576	713	395	198	79	79	43	37	32	-
2004	1.214	670	188	120	78	65	35	30	28	-
2005	1.101	565	198	122	71	60	37	21	27	-
2006	1.007	442	168	139	89	51	45	43	30	-
2007	1.106	521	204	137	83	57	44	36	24	-
2008	1.176	418	253	130	77	44	23	37	25	169
2009	1.173	421	276	171	87	76	30	57	28	27
2010	1.023	352	178	182	113	70	30	58	21	19
2011	946	345	180	156	75	65	27	58	31	9
2012	995	317	226	127	86	76	60	63	40	-
2013	987	368	196	129	75	75	57	60	27	-
Toplam	12.304	5.132	2.462	1.611	913	718	431	500	313	224

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.7 incelendiğinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen 12304 boşanma işleminde, boşanma davaları en çok 0 ila 2 ay arasında sürmektedir. İkinci olarak 2 ila 4 ay süren boşanma davaları bunu takip etmektedir. Sonrasında 5 ila 8 ay süresi süren boşanma davaları bu sıralamayı takip etmektedir ve boşanma davasının süresi uzadıkça o süreler içerisindeki boşanma davası sayısı da buna paralel olarak azalmaktadır.

Tablo 2.8’de Zonguldak genelinde 2003-2013 yılları arasında meydana gelen boşanmalar, boşanma davalarının kaç ayda sonuçlandığı baz alınarak istatistiksel açıdan oranlanmaktadır.

Tablo 2.8: Yıllara Göre Zonguldak Genelinde Meydana Gelen Toplam Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdeler Dağılımı

Boşanma Davası Süreleri	Yüzdeler Dağılımı
2 aydan az süren davalar	% 41,75
2 ila 4 ay arası süren davalar	%20,00
5 ila 8 ay arası süren davalar	%13,60
9 ila 12 ay arası süren davalar	%7,95
13 ila 18 ay arası süren davalar	%5,95
19 ila 24 ay arası süren davalar	%3,50
25 ila 35 ay arası süren davalar	%4,25
36 ay ve Fazlası süren davalar	%3,00

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Tablo 2.8 incelendiğinde Zonguldak genelinde meydana gelen toplam boşanmaların boşanma davası süresine göre yüzdeler dağılımına bakıldığında 2 aydan az süren davalar %41.75 oranıyla toplam davaların yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. 2 ila 4 ay arası süren davalar yüzdeler dağılımda 2. sırada yer almakta iken 5 ila 8 ay arası süren davalar üçüncü sırada yer almaktadır, bunu diğer aralıklarda süren davalar takip etmektedir.

Tablo 2.9’da Türkiye geneli ve Zonguldak ilinde meydana gelen boşanmalar boşanma davası sürelerine göre karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Tablo 2.9: Yıllara Göre Türkiye Geneli ve Zonguldak İlinde Meydana Gelen Boşanmaların Boşanma Davası Sürelerine Göre Yüzdeler Dağılımının Karşılaştırılması

2003-2013 Yılları Arası Boşanma Davası Süreleri	Türkiye Geneli	Zonguldak
2 aydan az süren davalar	% 28,80	% 41,71
2 ila 4 ay arası süren davalar	%24,30	%20,00
5 ila 8 ay arası süren davalar	%17,14	%13,09
9 ila 12 ay arası süren davalar	%9,35	%7,42
13 ila 18 ay arası süren davalar	%7,47	%5,83
19 ila 24 ay arası süren davalar	%4,31	%3,50
25 ila 35 ay arası süren davalar	%4,32	%4,06
36 ay ve Fazlası süren davalar	%2,88	% 2,54
Bilinmeyen	%1,36	%1,82

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demografiapp/bosanma.zul> (Erişim tarihi:11.06.2014)

Anlaşmalı boşanma davaları en kısa süren boşanma davası türüdür. Anlaşmalı boşanmaların en önemli özelliği boşanmanın her iki taraf içinde daha adil koşullarla, daha kısa zamanda, daha ekonomik olduğu, boşanma sonrası her iki tarafın ve ailelerinin dost olarak kalabileceği, çocukların her iki ebeveyni de düzenli olarak görebilecekleri ve destek alabilecekleri, ortak kararlar alarak boşanma sürecini tamamlamalarını sağlayacak boşanma türüdür (Şen, 2013:74).

Tablo 2.9'da Türkiye geneliyle Zonguldak ilindeki boşanma davaları kıyaslandığında, Zonguldak ilindeki 2 aydan az süren dava oranının Türkiye genelinde 2 aydan az süren dava oranının çok üzerinde olduğu görülmektedir. Bu tarafların anlaşarak boşanması halinde mümkün olabilmektedir. Tek celse ve karşılıklı taleplerin çok sınırlı sayıda olmasıyla mümkün olabilecek bu durumu, Zonguldak ilinde muvazaalı boşanma yapanların varlığıyla anlamlandırabilmek mümkün olabilmektedir. Muvazaalı boşanan çiftler mahkeme salonlarında gerçek niyetlerini gizleyerek bir an önce boşanma davalarının sonuçlanmasını ve maaşlarının bağlanmasını istemektedirler. Bu nedenle muvazaalı boşanma yapanlar karşılıklı hiçbir talepte bulunmadan rızalarıyla boşanmaktadırlar. Dolayısıyla bu niyetle yapılan boşanmalarda davalar çok kısa sürede sonuçlanabilmektedir.

Zonguldak ilinde TÜİK vasıtasıyla elde edilen boşanma sayıları içerisinde muvazaalı boşanma olarak adlandırılan ölen hak sahibi babaları üzerinden aylık alan kız çocuklarının varlığı belirtilmemiştir.

Çalışmamıza esas teşkil eden Muvazaalı boşanmalar hususunda Zonguldak İli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü'nden 24.03.2014 tarih 4713694 varide numaralı dilekçe ile talep ettiğimiz istatistiki bilgilere ilişkin Zonguldak İli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü'nden verilen 24.03.2014 tarih 37618679-SGD-TPM/4.713.694 sayılı Muvazaalı Boşanmalar konulu cevabi yazıda 01.10.2008-28.02.2014 tarihleri arasında kurum tarafından yapılan tespitler belirtilmiştir.

Tablo 2.10’da Zonguldak Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü’nden elde edilen Zonguldak iline ait muvazaalı boşanmalar hususunda istatistiki bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2.10: Zonguldak ili (01.10.2008-28.02.2014) Tarihleri Arası Muvazaalı Boşanma İstatistikleri

İhbarlar ve Yürütülen Soruşturmalar	Sayı
Alınan toplam ihbar sayısı	8.074
Araştırma yapılan hak sahibi sayısı	3.372
Soruşturma sonucu yetim maaşı kesilen hak sahibi sayısı	3.370
Asılsız ihbar sayısı	402
Soruşturması devam eden muvazaalı boşanma vaka sayısı	1.524

Kaynak: Zonguldak Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü (2014); 24.03.2014 tarih 37618679-SGD-TPM/4.713.694 sayılı Muvazaalı Boşanmalar Konulu Resmi Yazı.

Tablo 2.10’da görüldüğü gibi Zonguldak ilinde son 10 yılda meydana gelen toplam boşanma sayısı 10728 iken, Zonguldak Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü’ne Muvazaalı boşanmalar konusunda yapılan ihbar sayısı 8074, Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü’nce tespit edilen Muvazaalı boşanma sayısı 3370, haklarında halen soruşturma yürütülen kişi sayısı 1524 tür. Rakamlar Zonguldak ilindeki muvazaalı boşanma hususunda yaşanan sorunun büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

3. ZONGULDAK İLİNDE MUVAZAALI BOŞANMALARIN NEDENLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmalara etki eden faktörlerin öncelik sıralaması Analitik Hiyerarşik Proses yöntemiyle belirlenerek, ortaya konulacaktır.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma Zonguldak ilindeki muvazaalı boşanmalara etki eden faktörlerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi amaçlamaktadır. Muvazaalı boşanmaların faktörler ile bu faktörlerin öncelikleri belirlenirken yapılan çalışmanın metodolojisi açıklanmakta, araştırmanın gerekçesi, evreni, sınırlılıkları, yöntemi ve bulguların elde edildiği veri toplama ve analiz tekniği bu bölümde detaylandırılmaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Sosyal güvenlik bütün toplumlarda giderek önemini artıran ve içerik itibarıyla de çok farklı hizmet tiplerini kapsayan bir yapıya bürünmektedir. Dünyada meydana gelen ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler neticesinde sosyal güvenlik şemsiyesinden yararlanmak isteyen hizmet guruplarının yapısı da değişmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de verilen sosyal güvenlik hizmetlerinin finansmanı çok ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde sosyal güvenlik açıklarının çok farklı boyutlarda birçok nedeni bulunmaktadır. Bu açıkların oluşmasının temel nedenlerinden birisi de sosyal güvenlikte hak istismarlarıdır. Türk sosyal güvenlik sistemine özgü olan muvazaalı boşanma hadisesi de bu hak istismarlarına verilebilecek en ciddi örneklerdendir.

Muvazaalı boşanma yaparak vefat etmiş babaları üzerinden aylık almaya çalışan kız çocuklarının varlığı Türkiye genelinde ve özellikle Zonguldak ilinde yoğun olduğu yapılan denetimlerle tespit edilmiş bulunmaktadır. SGK’yı zarara

sokan muvazaalı boşanma konusunda, boşanan çiftelerin neden bu yola tevessül ettikleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada Zonguldak ilinde meydana gelen muvazaalı boşanma vakalarına neden olan faktörler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu faktörler ile çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan AHP yöntemi kullanılarak problem hiyerarşisi kurulmuştur. Son olarak Zonguldak ilinde muvazaalı boşanma olaylarında sürecin en başından sonuna kadar yer alan uzmanların görüşleri yardımıyla muvazaalı boşanmalara neden olan faktörlerin önem sıralaması yapılmıştır.

3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan AHP yöntemi kullanılmış ve yöntemin gereği olarak uzman görüşünden yararlanılmıştır. Uzman grubu 1 SGK denetmeni, 2 SGK idarecisi, 1 SGK avukatı ve 1 adli personel olmak üzere 5 kişiden oluşmaktadır. AHP tekniğinde bir uzman görüşü yeterli olmasına rağmen, çalışmanın çoğunluğu kapsamı için sınırlar geniş tutulmak istenmiştir. Bu nedenle de muvazaalı boşanma konusunda bilgi sahibi olan uzman kişiler seçilmiş ve bu kişilere uzman değerlendirme formu uygulanmıştır. Uzmanların değerlendirme formunu gerçek görüşlerine göre cevaplandıkları varsayılmıştır. Araştırmaya konu olan muvazaalı boşanma işlemleri hakkında sürece dâhil olan ve görüş bildirmesi muhtemel kişiler Zonguldak ili kamu kuruluşlarından seçilmiştir. Sınırların belirlenmesinde dikkate alınan özellik; uzman görüşlerine başvurulacak kişilerin muvazaalı boşanma süreçlerinin herhangi bir aşamasına müdahil olan ve bu süreci uzmanlık alanları dâhilinde bilen kimseler olmalarıdır.

3.1.4. Araştırmanın Önemi

Sosyal güvenlik açıkları gelişmiş veya gelişmekte olan tüm dünya ekonomilerinin en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Türk sosyal güvenlik sistemi çözülmesi uzun zaman gerektiren yapısal sorunlar yaşamaktadır. Dünya genelinde çoğu ülkede yaşanan bu sorunların çözümü, sorun kaynaklarının doğru tespiti ve doğru çözüm önerilerinin hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir (Güzel, 2005:73).

Gelişen teknoloji ve artan imkanlar sayesinde ortalama insan ömrü uzamıştır. Tüm dünya nüfusu gibi Türkiye nüfusu da yaşlanmaktadır. Yaşlı nüfusun sosyal güvenlik şemsiyesinden istifade etme oranı genç nüfusa göre oldukça yüksektir. Çağın gereklerine göre sosyal güvenlik hizmetlerinin türü ve kapsamı da değişmekte ve ülke ekonomileri için ciddi bir maliyet unsuru olan sosyal güvenlik harcamaları, gittikçe birçok nedene bağlı olarak artmaktadır. Türk sosyal güvenlik sisteminde hak istismarlarından birisi olan muvazaalı boşanmalar SGK bütçesinde ciddi açıklara sebep olmaktadır. Evli çiftlerin toplumsal yapının, aile yaşantısının, kültür gelenek ve göreneklerin en önemli unsurlarından biri olan aile kavramını maddi kaygılarla bu şekilde yıpratmalarının neden ve sonuçları sosyolojik açıdan ayrıca incelenmesi gereken bir husustur.

Yasal düzenlemeler ve alınacak ciddi tedbirlerle önlenmesi mümkün olan muvazaalı boşanmalara etki eden faktörlerin belirlenmesi bu problemin çözülmesinde atılacak önemli adımlardan birini oluşturacaktır.

3.1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada AHP yöntemi kullanılmıştır. Zonguldak ili içerisindeki muvazaalı boşanmalar gerçek olgulardır ve araştırma sayesinde bu muvazaalı boşanmalar hususunda etkili olan faktörlerin ortaya konulması ve sıralanması için mevcut durumun betimlenmesine çalışılmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında veri toplama tekniği olarak uzman değerlendirme anketi hazırlanmış ve uzmanlara yüz yüze uygulanmıştır.

Veri toplama için hazırlanan soru formu, yapılandırılmış sorulardan oluşmaktadır. Ek 1’de yer alan soru formunda 3 ana faktör altında toplam 12 adet alt faktör bulunmaktadır. Bu 12 alt faktör aslında 3 ana faktör altındaki öncelikleri belirlenmek istenen muvazaalı boşanma sebepleridir. Soru formu sayesinde bu faktörlerin önem dereceleri belirlenmektedir. Soru formundan elde edilen veriler Super Decisions programı vasıtasıyla değerlendirilmektedir.

Analiz tekniği olarak çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan AHP kullanılmaktadır. Uzman görüşüne dayanan bir karar verme tekniği olan AHP, aynı zamanda belirlenmiş faktörlerin önem derecelerine göre sıralanmasına ulaşabilmek için kullanılmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan analiz tekniği olan çok kriterli karar süreçlerinden AHP’nin katılımcılara temel olarak anlatılması gerekmektedir. AHP analiz tekniğinin yapısı gereği uzman görüşleri alınırken web, telefon, posta ya da benzeri uzaktan görüşme yöntemleri görüşlerin alınmasında zorluklara sebep olabilmektedir. Bu nedenle yüz yüze anket tekniği yardımıyla veriler toplanmış ve soru formuna kaydedilmiştir. Yüz yüze anket tekniğinin avantajı, katılımcı ile karşılıklı diyalog halinde olunabilmesi ve uygulayıcının gerekli olan tüm açıklamaları katılımcıya eş zamanlı olarak aktarabilmesidir. Böylece katılımcılar tekniğin zorlukları ile başa çıkabilmek yerine sadece araştırmaya konu olan uzman görüşlerini belirtmeye odaklanabilir. Soru formunun doldurulmasında karşılaşılabilecek aksaklıkların giderilmesi sebebiyle de yüz yüze anket tekniği elverişli bir veri toplama yöntemidir.

3.1.6.1. AHP Tekniği

Analitik Hiyerarşi Prosesi 1968 yılında Myers ve Alpert tarafından ortaya atılmış, ancak 1970’de Thomas Saaty tarafından doğru karar verme konusunda bir model olarak kullanılabilir yapıya dönüştürülmüştür. AHP karar hiyerarşisinin oluşturulabilmesi durumunda kullanılabilen, karar değişkenlerinin yüzde dağılımlarını veren bir karar verme ve tahminleme yöntemi olarak tanımlanabilir (Güleş vd., 2014:164).

AHP karar verenin, karşılaştırma faktörleri arasındaki tercihin gücüne göre karşılaştırma oranlarını hesapladığı ve çok kriterli karar verme problemlerindeki her bir alternatifin ağırlıklarını saptayan faydalı bir yöntem olup, hiyerarşi yapısı, çift karşılaştırma oranları matrisi ve ağırlıkları hesaplama yöntemi olarak üç bölümden oluşmaktadır (Şenkayas vd., 2010:166).

AHP'nin en önemli özelliği karar vericinin hem objektif hem de subjektif düşüncelerin karar sürecine dâhil edebilmesidir. Bir diğer ifade ile AHP, bilginin, deneyimin, bireyin düşüncelerinin ve önsözlerinin mantıksal bir şekilde birleştirildiği bir yöntemdir (Kazançoğlu ve Ada, 2010:35).

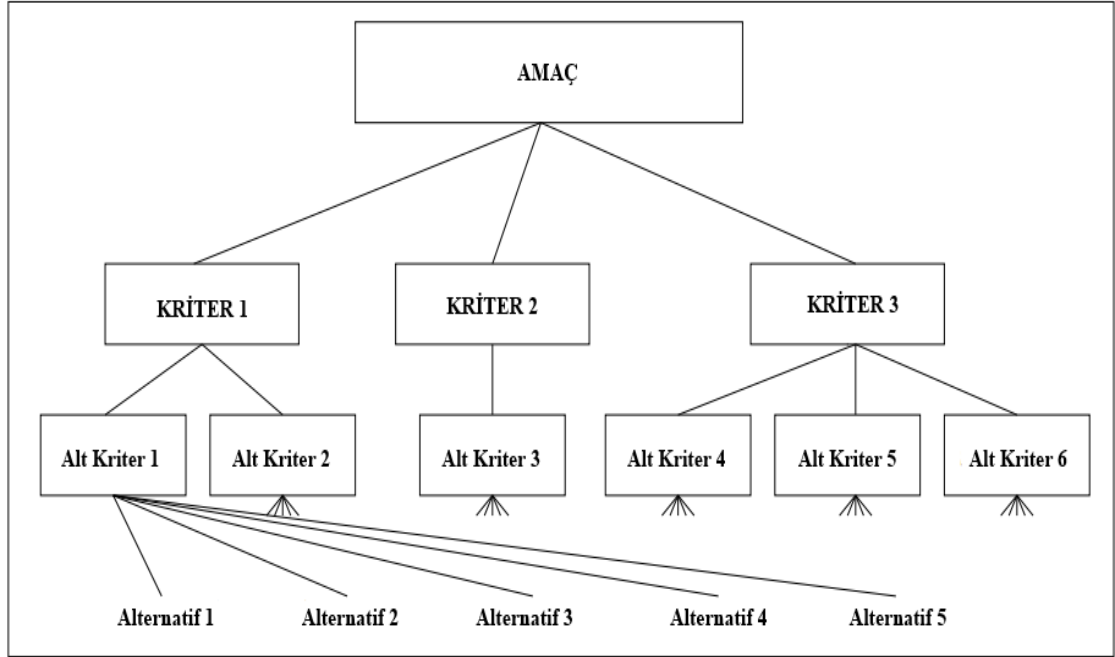
Bu teknik karar vericiye nasıl seçim yapmaları gerektiğini yöntem standartlarında sunmaktan ziyade, kendi karar verme sınırlarını boyutlandırabilme imkânı sağlamaktadır. Kriterlerin belirlenmesi aşamasında karar vericilerin tecrübe ve bilgileri önem kazanmaktadır. Çünkü seçimin en uygun şekilde yapılması için kararı etkileyecek tüm faktörlerin titizlikle belirlenmesi bilgi ve tecrübeye dayalı deneyimle gerçekleşecektir.

Karar verme durumunda, birden fazla kriter olması ve bu kriterlerin verilecek karara etkilerinin farklı olması durumunda, AHP ile karar seçeneklerinin ikili karşılaştırmaları yapılarak seçeneklerin sıralamasını yapmak mümkündür (Dündar, 2008b:198).

AHP'nin diğer bir yönü, karar vericinin karar problemini birbirleri ile hiyerarşik ilişkisi olan birimlere ayırmasıdır. Bu hiyerarşinin en tepesinde karar vericinin nihai hedefi bulunur. Hiyerarşi altında bu nihai hedefe ulaşmak için göz önüne alınması gereken kriterler sıralanır. Daha aşağı seviyelere inildikçe kriterlerin belirginliği artar. Hiyerarşinin en alt seviyesinde ise alternatifler yer alır (Özkan, 2007:102).

Yöntemin en başında oluşturulan ana temeli teşkil eden hiyerarşik yapı Şekil 3.1'de yer almaktadır.

Şekil 3.1: AHP’de Hiyerarşik Yapı

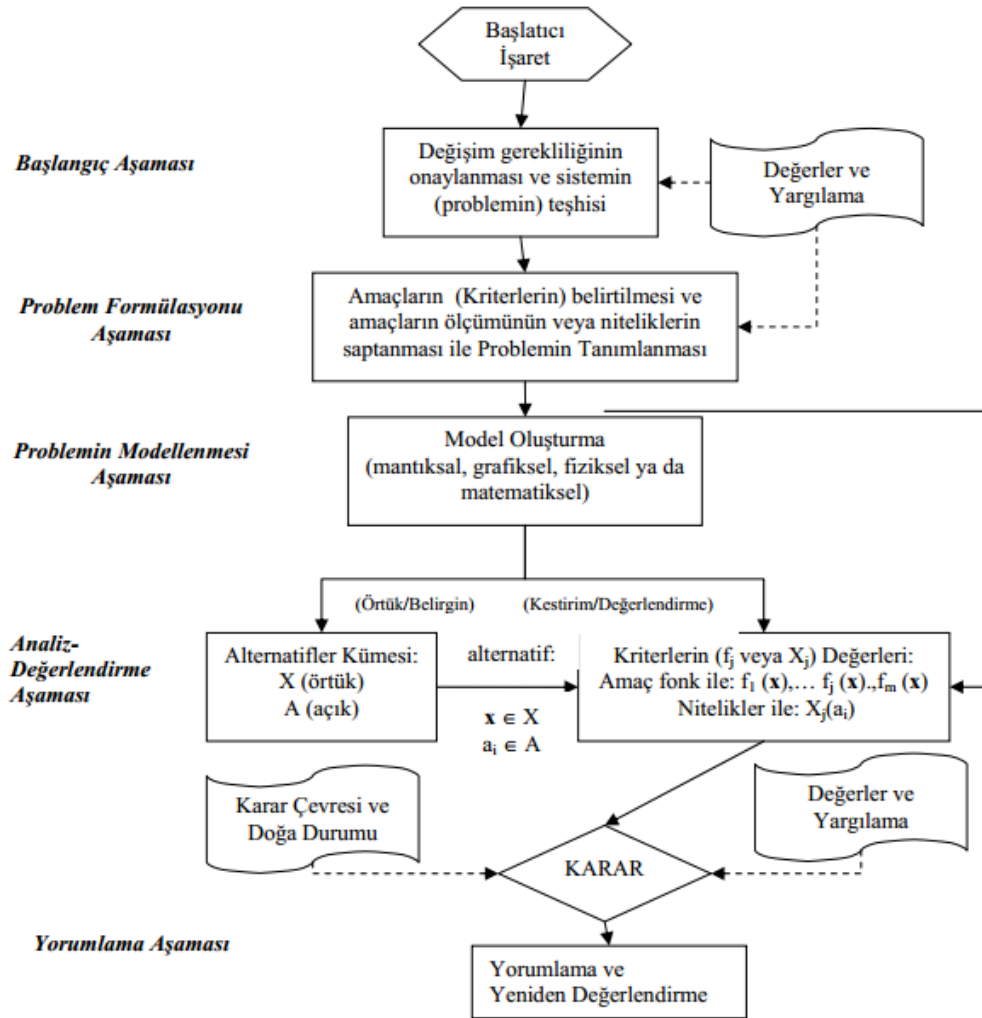

Kaynak: Brian David Alford ve Bruce Golden (2004); “*Two Applications Involving The Analytic Hierarchy Process*,” MSc Thesis, University of Maryland, s.6.

Hiyerarşide en üst basamakta yer alan hedef, çok kriterli, objektif kararların yanında sübjektif karar vermeyi de gerektiren, kriterleri, alt kriterleri ve alternatifleri bulunan bir yapıya sahip olmalıdır (Göksu ve Güngör, 2008:6). Karar hiyerarşisinin kurulmasında hiyerarşinin kademe sayısı, problemin karmaşıklığına ve detay derecesine bağlıdır (Zahedi, 1987:97 aktaran: Koçak, 2008:869). AHP’de de bir hiyerarşik yapının kurulabilmesi ve gerekli kriterlerin oluşturulabilmesi için sistemin bütünü, elemanları ve bunların birbirleri ile ilişkileri iyice gözlenmelidir (Özmen ve Birgün, 2011:83). Burada hedef; tam olarak karar vericinin ihtiyacı ya da isteği olarak tanımlanabilir. Kriterler; değerlendirme yapmak için etkinliğin ve esasın ölçüsü, alt kriterler ana kriterin alt bileşenleridir. Alternatifler ise değerlendirilmeye tabi tutulacak karar vericiye uygun olan değişik davranış türleri ya da nesnelere (Özkan, 2007:103). Hiyerarşinin tüm parçaları birbirleri ile ilgilidir ve bir faktördeki değişimin diğer faktörleri nasıl etkilediği görülmektedir. Aşama sayısında bir sınır yoktur, ancak problemin yönetilebilir ve anlamlı olması için karar alma sürecinde gerekli olan tüm kriterlerin dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır (Murat ve Çelik, 2007:11).

AHP yönteminin çözüm aşamaları sırasıyla Şekil 3.2’ de yer almaktadır.

Şekil 3.2: Analitik Hiyerarşi Yönteminin Aşamaları

Kaynak: Çınar, Yetkin (2004); "Çok Nitelikli Karar Verme ve Bankaların Mali Performanslarının Değerlendirilmesi Örneği," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.26.

Şekil 3.2’de AHP’ nin uygulama aşamaları anlatılmaktadır. Aşamaların sıralaması gösterilerek izlenmesi gereken yol ve yöntem belirtilmektedir. AHP yönteminin temel adımını problemin tanımlanması oluşturmaktadır. Sonrasında kriterler ve alternatifler belirlenmektedir. Hiyerarşik yapının oluşturulmasından sonra, kriterlerin ikili karşılaştırmalarının yapılması yüzde ağırlıklarının hesaplanması ve tutarlılık analizinin yapılması gerekmektedir. Aynı uygulama,

alternatifler için de yapılmaktadır. Son olarak, hedef için alternatiflerin göreceli önem değerleri hesaplanmakta ve en uygun alternatif seçilmektedir.

3.1.6.2. AHP'nin Matematiksel İfadesi

AHP'de tercihler, ikili karşılaştırmalar ile alternatifler için ayrı ayrı oran ölçeği kullanılarak elde edilir (Scholl vd., 2005:763). Elde edilen karşılaştırmalar hiyerarşik yapının temelini oluşturmaktadır. Her bir kriter için yapılan bu karşılaştırmalar ile hiyerarşik yapı oluşturulur.

Hiyerarşik yapı oluşturulduktan sonra, her bir kriter temelinde alternatiflerin karşılaştırılması ve kriterlerin kendi aralarında karşılaştırılması için ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulur (Dağdeviren ve Eren, 2001:43). Bu matrislerin oluşumunda kullanılan Saaty tarafından önerilen 1-9 önem skalası Tablo 3.1' de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Karşılaştırmada Kullanılan Önem Dereceleri Tablosu

<i>Önem Derecesi</i>	<i>Tanım</i>	<i>Açıklama</i>
1	Eşit Önemli	İki faaliyet amaca eşit düzeyde katkıda bulunuyor.
3	Birinin diğerine göre orta derecede daha önemli olması	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine orta derecede tercih ettiriyor.
5	Kuvvetli düzeyde önem	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine kuvvetli bir şekilde tercih ettiriyor.
7	Çok kuvvetli düzeyde önem	Bir faaliyet güçlü bir şekilde tercih ediliyor ve baskınlığı uygulamada rahatlıkla görülüyor.
9	Aşırı düzeyde önem	Bir faaliyetin diğerine tercih edilmesine ilişkin kanıtlar büyük bir güvenilirliğe sahip.
2,4,6,8	Ortalama değerler	Uzlaşma gerektiğinde kullanılmak üzere iki ardışık yargı arasına düşen değerler.

Kaynak: Doğan, Altan ve Emrah Önder (2014); "İnsan Kaynakları Temin ve Seçiminde Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerinin Kullanılması ve Bir Uygulama" *Journal of Yasar University*, Cilt 9, Sayı 34, s.5802.

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere önem derecesinde yer almayan 2, 4, 6, 8 gibi değerler ara değerlerdir. Buna göre; karar verici 1 ve 3 arasında kalırsa 2 değerini kullanabilir.

Hedef için n adet kriter olduğundan nxn boyutunda bir A matrisi oluşturulur.

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix}$$

A matrisinde i sıra elemanının j sütun elemanına göre ne kadar önemli olduğunu gösteren değerlere yer verilir.

Her bir a_{ij} değeri Tablo 3.1’de gösterilen 1-9 arasındaki sayılardan oluşan önem skalası değerleridir.

A matris elemanları olan a_{ij} değerleri; i özelliği ile j özelliği arasındaki ikili karşılaştırma değeridir. Farklı kriterlerin Tablo 3.2’te gösterildiği gibi ikili karşılaştırmaları yapılarak bir matris oluşturulur.

Eğer hiyerarşinin belirlenen düzeyi karşılaştırılacak n eleman içeriyorsa toplam $n(n-1)/2$ adet ikili karşılaştırma yapmak gerekir. Bu karşılaştırmalar matrisler şeklinde düzenlenir (Şengül vd., 2012:146).

Hedefe ulaşmak için i. kriterinin j. kriterinden ne kadar daha önemli olduğunu ifade eden değerler Tablo 3.2’deki matristeki gibi w_i/w_j terimleridir (Özdemir, 2002:5). Bu değerlendirmede Tablo 3.2’te gösterilen ölçek kullanılmaktadır.

Tablo 3.2: İkili Karşılaştırma Matrisi

	1. ölçüt	2. ölçüt	3. ölçüt	n. ölçüt
1. ölçüt	a_{11}	a_{12}	a_{13}	a_{1n}
2. ölçüt	a_{21}	a_{22}	a_{23}	a_{2n}
3. ölçüt	a_{31}	a_{32}	a_{33}	a_{3n}
:	:	:	:	:
n. ölçüt	a_{n1}	a_{n2}	a_{n3}	a_{nn}

Kaynak: Erden, Turan ve Mehmet Zeki Coşkun (2011); “Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Analitik Hiyerarşi Yöntemi Yardımıyla İtfaiye İstasyon Yer Seçimi” TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Bilimsel ve Teknik Kurultayı 2011, Ankara, s.3.

Karşılaştırma matrisi, faktörlerin birbirlerine göre belirli bir mantık içerisinde sıralamasını gösterir. Ancak bu faktörlerin bütün içerisindeki ağırlıklarını, diğer bir deyişle yüzde önem ağırlıklarını belirlemek için, karşılaştırma matrisini oluşturan sütun vektörlerinden yararlanılır ve n adet, n bileşenli B sütun vektörü oluşturulur (Yarahoğlu, 2001:133).

Matrisin $n \times 1$ boyutunda özvektörü şu şekilde belirlenmektedir (Supçiller ve Çapraz, 2011:8):

$i=1,2,3,\dots,n$ ve $j=1,2,3,\dots,n$ olmak üzere;

$$b_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_i^n a_{ij}}$$
 formülü kullanılarak normalize edilmiş matrisler elde edilir.

Daha sonra;

$$w_i = \frac{\sum_{j=1}^n c_{ij}}{n}$$
 formülü kullanılarak, matristeki kriterlerin ağırlık puanları ve

karar seçeneklerinin puanları hesaplanır.

Bu hesaplamaların sonucunda karar kriterlerinin, kriter ağırlık puanları ve her bir karar kriterine göre, karar seçeneklerinin kriter puanları matrisi elde edilir (Akkaya ve Demireli, 2010:327).

Karar kriterlerinin ağırlık puanları vektörü K, karar seçeneklerinin kriter puanları matrisi S olarak ifade edilirse, S matrisinin devriği ile K vektörünün çarpımı sonucunda karar seçeneklerinin genel puanları elde edilir. Genel puan P, aşağıdaki formül ile hesaplanır (Dündar ve Ecer, 2008b:200);

$$P = K \times S = [w_i]_{n \times 1} \times [w_{ij}]_{n \times n}$$

$$P = [p_i]_{1 \times n}$$

P : Karar seçeneklerinin genel puanını gösteren vektör

K: Karar kriterlerinin ağırlık puanları vektörü

S: Karar seçeneklerinin kriter puanları matrisi

Wi: Kriterlerin ağırlık puanları

Pi: Karar kriterlerinin genel puanı

P vektörü karar seçeneklerinin genel puanını gösterir. Genel puanı (pi) büyük olandan başlamak üzere karar seçeneklerinin tercih sıralaması yapılır.

Son adım, tutarlılık göstergesinin ve tutarlılık oranının bulunmasıdır. Karşılaştırma matrisin tutarlılık indeksi :

$$CI = \frac{\lambda - n}{n - 1}$$

λ_{max} : Vektörün en büyük öz değeridir.

$$\lambda = W \times A = [W_i]_{n \times 1} \times [a_{ij}]_{n \times n}$$

CI: Tutarlılık İndeksi,

RI: Rastsal Tutarlılık İndeksi,

CR: Tutarlılık Oranı

$$CR = \frac{CI}{RI}$$

Son olarak (CR) tutarlılık oranı, CI tutarlılık indeksi ile aşağıda verilen RI tesadüflük göstergelerinin bir kümesi ve karşılaştırılmasıyla elde edilen değere bölünerek elde edilir. Eğer bu oran 0.10'dan büyük ise problemi tekrar çalışmalı ve yargılar gözden geçirilmelidir (Şenkayas vd., 2010:167).

Tablo 3.3'te rastsal tutarlılık indeksi olarak da adlandırılan tesadüflük göstergesi yer almaktadır.

Tablo 3.3: Tesadüflük Göstergesi (Rastsal tutarlılık İndeksi)

Matris	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Boyutu										
Tesadüflük	0	0	0,52	0,89	1,11	1,25	1,35	1,40	1,45	1,49
Göstergesi										

Kaynak: Gökse, Ali ve İbrahim Güngör, (2008); "Bulanık Analitik Hiyerarşik Proses ve Üniversite Tercih Sıralamasında Uygulanması" *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, s.8.

Tablo 3.3'te gösterilen tesadüflük göstergesi (rastsal tutarlılık indeksi) Saaty ve arkadaşları tarafından tutarlılık oranını hesaplayabilmek için standart düzeltme değeri olarak oluşturulmuştur (Özden, 2008:308).

Elde edilen nihai öncelikler karar alternatif puanları olarak da adlandırılabilir ve karar vericinin alternatif tercihlerine ilişkin yargısal algılamalarının yoğunluğunu temsil eder (Güngör ve İşler, 2005:24).

AHP'de bütün analiz sürecinin ve kurulan temel modelin, hiyerarşinin tutarlık derecesi de bulunabilmektedir. Bu oran AHP sürecinin tutarlılık ölçüsünü de verir. Bu orana hiyerarşinin güvenilirliği konusunda ana fikri vermektedir. 0,10 olan bir tutarlılık oranı faktörlerin tesadüfen mukayese edilme olasılığının %10 olduğunu ifade etmektedir. Tutarlılık oranı %10'dan daha büyükse, karar vericinin karşılaştırmalarını tekrar gözden geçirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun nedeni, bazı karar vericilerin değerlendirmelerinin tutarsız olmasıdır (Portovi ve Hopton, 1994:15; aktaran: Saat, 2002:157).

3.1.6.3. AHP Yönteminin Katkı ve Kısıtları

AHP karar verme konusunda stratejik bir yöntem olma özelliği taşımaktadır. AHP, birbirinden farklı kriterler arasında hiyerarşik bağ kurarak etki düzeyleri arasındaki farklılıkların karar verme konusunda zorlayıcı etkisini minimize etmektedir. Hayatın her alanında stratejik öneme sahip birçok karar gerçek kişiler ve tüzel kişiler tarafından her an verilmektedir. Gerek iş hayatı gerek bilimsel hayatta AHP birçok farklı alanda kullanılmaktadır.

AHP'nin kullanışlı bir özelliği de maddi olmayan kriterler ile maddi olan kriterlere oransal ölçekler ile uygulanabilirliğidir. Buna ek olarak, herhangi bir problemi bileşenlerine ayırarak bu bileşenleri büyük, küçük ve daha küçüklere mantıksal bir biçimde ilişkilendirilmesi sureti ile basit ikili karşılaştırma hükümleri kullanılarak küçükten büyüğe bir bağlantı kurulabilmesi mümkün hale gelmektedir (Vargas, 1990:2).

Eraslan ve Algün (2005) AHP yönteminin kullanılmasının sağlayacağı katkıları şöyle sıralamıştır;

1. Objektif ve sübjektif değerlendirme ölçütlerinin birlikte yürütülmesini mümkün kılabilir.
2. Değerlendirmelerin tutarlılığı ölçülebilmektedir.
3. Çok sayıdaki ölçütlere göre değerlendirilmesi gereken alternatiflerin ağırlıklandırılması sağlanabilmektedir.

Kuruüzüm ve Atsan (2001) ise AHP yönteminin faydalarını aşağıdaki gibi sıralamıştır;

1. Karar vericinin hedeflere ilişkin doğru bir şekilde belirlemesine olanak veren uygulaması kolay bir karar verme metodolojisi sağlamaktadır.
2. Karar vericilerin karar probleminin tanımı ve unsurlarına ilişkin anlayışlarını arttırabilmektedir.

3. Karar vericinin duyarlılık analizi yaparak nihai kararın esnekliğini analiz etmesi mümkün kılabilmektedir.
4. Grup kararlarında AHP kullanımı uygundur.

Değerlendirme ölçütleri kullanırken objektif ve sübjektif ölçütleri kullanması, değerlendirmelerin tutarlılığını test etme imkanı tanınması ve alternatifler arasından doğru seçimi yapabilme amacıyla çok sayıda ölçütü değerlendirme imkanı tanınmasıyla AHP çok önemli ve güvenilir bir araçtır (Eraslan ve Algün, 2005:98).

3.2. Araştırmanın Uygulanması

3.2.1. Problemin Tanımlanması

Araştırmaya konu olan problem, Zonguldak ili sınırları içerisindeki muvazaalı boşanmaların sebeplerinin tespit edilmesi ve öncelik sıralamasının yapılması olarak tanımlanabilir. Muvazaalı boşanmaların olası sebepleri uzmanlarla yapılan ön görüşmeler ile literatür ve yasal düzenlemeler dahilinde belirlenmiştir. Uzman görüşlerine başvurularak bu olası sebepler içerisinde öncelik sıralamasının yapılması araştırma sorunsalımızın temelini oluşturmaktadır.

3.2.2. Hiyerarşik Modelin Kurulması

Zonguldak ilindeki muvazaalı boşanmaların olası sebeplerinin önceliklendirilmesi probleminin çözümü için öncelikle muvazaalı boşanmaya neden olan faktörler (sebepler) belirlenmiştir. Bu olası sebepler üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

- Ekonomik Faktörler
- Hukuki Faktörler
- Toplumsal Faktörler

Her ana sebebe ait alt sebepler de şöyle belirlenmiştir;

Ekonomik Faktörler: (E)

- **E1.** İlde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması
- **E2.** Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
- **E3.** Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
- **E4.** Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati

Hukuki Faktörler: (H)

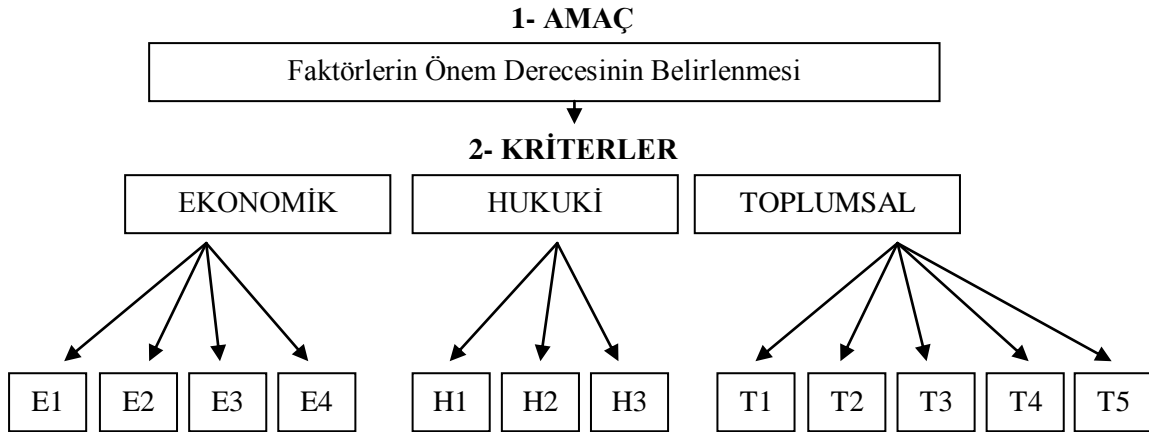
- **H1.** Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması
- **H2.** Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması
- **H3.** Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki

Toplumsal Faktörler: (T)

- **T1.** Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özeni
- **T2.** Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon
- **T3.** Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi
- **T4.** İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması
- **T5.** Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması

Çalışmada faktör ve alt faktörlerden hareketle hiyerarşik bir model kurulmuştur. Problem hiyerarşisi Şekil 3.3'te şematik olarak gösterilmektedir.

Şekil 3.3: Problem Hiyerarşisi

Muvazaalı boşanmalara neden olan faktörlerin belirlenmesi ve önem sıralamasının yapılması amaç olarak alındığında, ekonomik faktörler, hukuki faktörler, toplumsal faktörler olmak üzere 3 ana kriter belirlenmiştir. Ayrıca, ekonomik ana faktörüne ait; E1, E2, E3, E4 alt kriterleri, hukuki ana faktörüne ait; H1, H2, H3 alt kriterleri, toplumsal ana faktörüne ait T1, T2, T3, T4, T5 alt kriterleri belirlenmiş ve bunların hepsini içeren bir yapıda düzenlenmiştir.

AHP tekniği bu olası sebeplerin önceliklerini sıralamaya yardımcı olmak üzere kullanılmaktadır. AHP’de değerlendirmeler ikili karşılaştırmalar yardımıyla yapılır. Hiyerarşide yer alan kriterler, bir üst düzeydeki öğelere katkısı ve önem derecesine göre birbirleriyle ikili olarak karşılaştırılır. Bir düzeydeki öğelerin bir üst seviyedeki tüm öğelere göre karşılaştırmaları sonucu bulunan ağırlıkların toplamı ile hiyerarşinin en alt seviyesindeki öğelerin toplam ağırlığı elde edilir.

İkili karşılaştırmaların kullanılmasının ana amacı, değerlendirmeler sırasında nasıl sayısallaştırılacağına karar verici tarafından seçilmesidir. İkili karşılaştırma yaklaşımı kullanan bütün metotlar karar vericinin nicel yanıtlarını ifade etmek için kullanılır.

İkili karşılaştırmalar AHP’nin en önemli aşamasıdır. İkili karşılaştırmaları elde etmek için göreceli veya mutlak ölçüler kullanılır. Bunlardan elde edilen bilgilerle göre AHP’de yargılar bir matrise dönüştürülür (Dağdeviren ve Eren, 2001:43).

3.2.3. Problemin Çözülmesi

Muvazaalı boşanmalara sebep olan faktörlerin değerlendirilmesi ve en önemli faktörün belirlenmesi sürecinde yapılan değerlendirmelerde, ana kriterler ve alt kriterler belirlenerek birlikte değerlendirilmiştir. Problem hiyerarşisine göre oluşturulan değerlendirme formu (Bkz Ek 1) Muvazaalı boşanmaların tespiti, denetimi, sosyal güvenlik mevzuatı gereği sonuçlandırılması ve yargısal denetimini yapan, Zonguldak İl'inde hizmet veren uzman kadrosuna uygulanmıştır. Soru formu 1 Hakim, 1 Avukat, 1 Sosyal Güvenlik Denetmeni, 2 SGK Müdürü'nün görüşlerini yansıtmaktadır. Uzman değerlendirme formu, yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Uzman görüşleri Excel programına girildikten sonra grubun fikir birliğini sağlamak için uzman görüşlerinin geometrik ortalaması alınmıştır. Uzmanların ikili karşılaştırma sorularına ilişkin görüşleri, bunların geometrik ortalamaları ve tutarlılık oranları Ek 2'te belirtilmiştir. İkili karşılaştırmaların her biri için hesaplanan tutarlılık oranı 0,10'un altında olduğundan tüm yargılar tutarlıdır. Elde edilen geometrik ortalamalar AHP yönteminin yazılım programı olan Super Decisions programına girilmiştir. Muvazaalı boşanmaların her aşamasında görev alan uzman kadronun ana eğilimlerini gösteren nihai sonuç; ekonomik faktörlerin muvazaalı boşanmalara neden olan en önemli faktör olduğudur. Bulguların tamamı, Tablo 3.4'te görüldüğü gibidir.

Tablo 3.4: Genel Sentez Tablosu

Kodlar	Ana ve Alt Kriterler	Ana ve Alt Kriterlerin Ağırlıklı Puanları	Toplam Puanlar
E	EKONOMİK	0,7473	
E1	İlde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması	0,6824	0,5099
E2	Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması	0,1004	0,0750
E3	Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması	0,0518	0,0387
E4	Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibarıyla değişmeyeceği kanaati	0,1655	0,1237
H	HUKUKİ	0,1483	
H1	Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması	0,5820	0,0863
H2	Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması	0,2828	0,0419
H3	Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki	0,1353	0,0201
T	TOPLUMSAL	0,1044	
T1	Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özentisi	0,5679	0,0593
T2	Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon	0,0983	0,0103
T3	Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi	0,0566	0,0059
T4	İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması	0,0589	0,0062
T5	Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması	0,2183	0,0228

Tablo 3.4 incelendiğinde, ana kriterlerin öncelik değerlerine bakıldığında; 0,7473 puanla ekonomik faktörlerin en önemli ana faktör olduğu ortaya konmaktadır. Ekonomik faktörler sonrasında öncelik değerlerinin büyüklüğüne göre en önemli 2. faktör 0,1483 öncelik değeriyle hukuki faktörler, en önemli 3. faktörde 0,1044 öncelik değeriyle toplumsal faktörler olarak tespit edilmiştir.

Genel sentez tablosunda yer alan toplam değerler üzerinden belirlenen faktörlerin önem sıralaması ortaya konduğunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

(E1) İilde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması; 0,5099 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili faktör olarak ortaya konmuştur.

(E4) Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati; 0,1237 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 2. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H1) Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması; 0,0863 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 3. faktör olarak ortaya konmuştur.

(E2) Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması; 0,0750 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 4. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T1) Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özeni; 0,0593 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 5. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H2) Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması; 0,0419 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 6. faktör olarak ortaya konmuştur.

(E3) Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması; 0,0387 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 7. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T5) Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması; 0,0228 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 8. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H3) Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki; 0,0201 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 9. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T2) Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon; 0,0103 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 10. faktör olarak ortaya konmuştur.

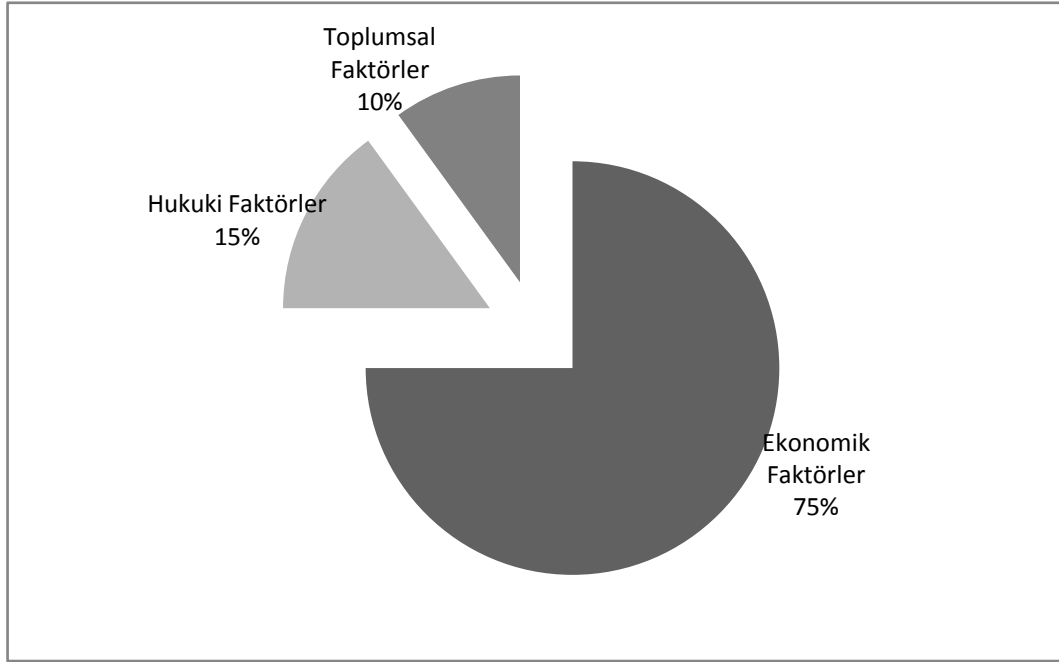
(T4) İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması; 0,0062 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 11. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T3) Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi; 0,0059 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 12. faktör olarak ortaya konmuştur.

Elde edilen bu veriler ışığında Zonguldak'ta muvazaalı boşanmaların yüksek düzeyde gerçekleşmesinde, bireylerce yaşanan ekonomik sıkıntılar en belirleyici faktör olarak tespit edilmiştir. Zonguldak ilinde madencilik sektörünün büyük bir iş kolunu oluşturması, madencilik sektörünün kendine özgü ağır çalışma koşulları ve bireylerde yarattığı çalışma istencindeki olumsuz etki, şehirde yaşayan insanları muvazaalı boşanmalar yoluyla bir gelir elde etmeye yönlendirdiği değerlendirilmesi yapılabilir. Hukuki açıdan muvazaalı boşanmaların nitelikli dolandırıcılık kapsamında bir suç olmaktan Yargıtay kararıyla çıkarılması ve muvazaalı boşananlara uygulanan yaptırımlardaki azlık bireylerin bu yola korkusuzca başvurmasına sebep olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Zonguldak'ta sosyal güvenlik bilincinin şehrin sahip olduğu çalışma hayatındaki birikim ışığında oldukça yüksek olması muvazaalı boşanmaları etkileyen faktörler olarak değerlendirilebilir. Şehirde yaşayan emekli sayısının madencilik sektörü nedeniyle yüksek olması, muvazaalı boşanmaların şehirde yaygınlaşması sebebiyle bu konuda illegal faaliyetler yürüten iş takipçilerinin varlığı, ahlaki kültürel değerlerde yaşanan erozyon muvazaalı boşanmaları etkileyen belirgin faktörler olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 3.4'te muvazaalı boşanmalara etki eden ana faktörlerin yüzdesel dağılımı yer almaktadır.

Şekil 3.4: Muvazaalı Boşanmalar Ana Faktörler Grafiği

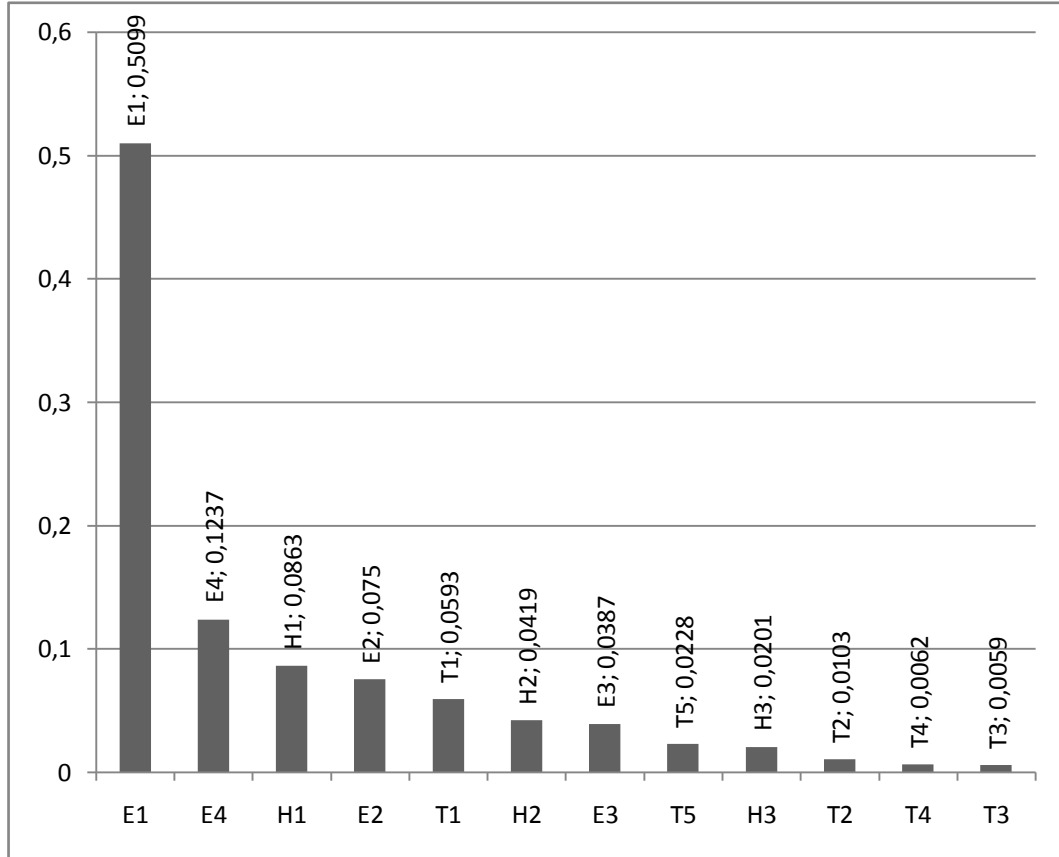

Şekil 3.4' te görüldüğü üzere ekonomik sebepler, %75' lik dilimde muvazaalı boşanmalara etki eden en önemli ana faktör olarak yer almaktadır. Ekonomik faktörleri sırasıyla %15'lik ve %10'luk dilimlerle hukuki ve toplumsal faktörler takip etmektedir.

Ana faktörlerden ekonomik faktörler en belirleyici faktör olarak ortaya konmuştur. Ekonomik sıkıntı yaşayan bireyler muvazaalı boşanmalar yoluyla hak istismarı yaparak bir gelir elde etme yoluna başvurumaktadırlar. Hukuki açıdan muvazaalı boşanmaların yargı kararlarıyla suç olmaktan çıkartılması muvazaalı boşanma yapmaya olan tevessülün artmasına sebep olmuştur. Toplumda yaşayan bireyler birbirleriyle etkileşim içerisindeyler. Muvazaalı boşanmaların Zonguldak'ta yüksek rakamda olması toplumda yaşayan ve daha önce bu istismara yönelmemiş bireyleri de bu yola başvurmaya iten bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 3.5'te muvazaalı boşanmalara etki eden alt faktörler önem sıralamasına göre grafiksel olarak yer almaktadır.

Şekil 3.5: Muvazaalı Boşanmalara Etki Eden Alt Faktörler

Şekil 3.5 incelendiğinde muvazaalı boşanmalara etki eden en önemli alt faktör olarak 0,5099 puanla ekonomik faktör 1 yer almaktadır. Ekonomik faktör 1'i ekonomik faktör 4, hukuki faktör 1 ve ekonomik faktör 2 takip etmektedir sonrasında sıralama toplumsal faktör 1, hukuki faktör 2, ekonomik faktör 3, toplumsal faktör 5, hukuki faktör 3, toplumsal faktör 2, toplumsal faktör 4, toplumsal faktör 3 olarak sıralama oluşmaktadır. Ekonomik faktörlerin, hukuki faktörlerin, toplumsal faktörlerin muvazaalı boşanmaları belirleme noktasında önemi, Şekil 3.5 yardımıyla daha net görülmektedir.

SONUÇ

Sosyal güvenliğe duyulan ihtiyaç insanlık tarihiyle yaşıttır. İnsan var olduğu ilk günden beri yaşam içerisinde çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Bu riskler bireylerin yaşamını direkt etkileyebilmekte, maddi ve manevi zararlara sebep olmaktadır. İnsanlar çeşitli devirlerde, yaşadıkları ekonomik ve sosyal ortam ile inançlarına uygun olarak, sosyal güvenliğe duydukları ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. İnsanoğlu var olduğundan beri hastalık ve ölüm her insanın başına gelecek risklerdir. İnsanlar hayatlarını kaybetmeleri neticesinde veya bir hastalıkla karşılaştıklarında çalışma güçlerinde meydana gelebilecek bir kayıp nedeniyle, bakma yükümlü oldukları aile bireylerinin gelecekleriyle ilgili kaygılar taşımaktadırlar. Geçmiş yıllarda çalışma hayatının kurallar ve kanunlar ile belirlenmediği örgütsüz toplumlarda bireyler karşılaştıkları risklerle ve sorunlarla bireysel tasarruf ve korunma yöntemleriyle baş etmeye çalışmışlar, ancak bunun yetersiz olduğu zamanla ortaya çıkmıştır.

Çalışma yaşamında meydana gelen değişiklikler insanların maruz kaldıkları risklerin tür ve çeşidinde de artışa sebep olmuştur. Bu risklere karşı bireysel korunma yöntem ve tekniklerinin yetersiz olduğunu gören insanoğlu, topluca tasarruf etmeye ve maruz kalacakları risklere karşı kolektif bir koruma sisteminin oluşturulmasına ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç sosyal güvenliğin belirli kurallar içerisinde sistematize edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Gelişen ekonomi ve değişen yaşam koşulları neticesinde, hastalık, ölüm gibi fizyolojik risklerin yanında, çalışma koşullarından kaynaklanan iş kazaları, meslek hastalıkları, ekonomik sebeplerden kaynaklanan işsizlik gibi riskler de insan hayatına etkilemeye başlamıştır.

Ülkeler sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarının zorunlu katkılarıyla finanse edilecek sosyal güvenlik kuruluşları kurarak vatandaşlarını sosyal tehlike ve risklere karşı koruma yoluna gitmiştir. Türkiye’de sosyal güvenlik hizmetleri büyük oranda bir kamu kuruluşu olan SGK marifetiyle yerine getirilmektedir.

Sosyal güvenlik kuruluşları primli ve karşılıklı çalışma esasını belirlemişlerdir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtmiş ve sosyal güvenlik anayasamızda sosyal ve ekonomik hak ve ödevler başlığı altında toplumun tüm kesimleri için güvence altına alınmıştır.

SGK yalnızca prim ödeme kabiliyetinde olan vatandaşların değil aynı zamanda toplumun çalışma gücünden yoksun, iş bulma imkanı elde edememiş, özürlü, yaşlı, bakıma muhtaç, iş göremez, dul, yetim ve buna benzer tüm sosyal guruplarına sosyal güvenlik hizmetini götürmek zorundadır. Haliyle bu durum SGK'nın aktüeryal ve mali dengesinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilme sorunsalını karşımıza çıkarmaktadır. SGK Türkiye'de yıldan yıla artan bir şekilde görev zararı açıklamaktadır. Bu zarara sebep olan nedenlerden biri sosyal güvenlik hizmetlerinde karşılaşılan hak istismarları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda çalışmamızda sosyal güvenlik hak istismarlarından biri olarak Zonguldak ili özelinde muvazaalı boşanmalar konusu irdelenmektedir. Muvazaalı boşanmalar Türk hukukuna 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı SSGSSK'nı ile girmiştir. Mezkur kanun ile kız çocuklarının eşlerinden resmi olarak boşanmalarına rağmen birlikte yaşantılarını fiilen sürdürerek vefat eden babaları üzerinden aylık ve gelir almaları yasaklanmıştır. Türkiye genelinde büyük bir soruna dönüşen muvazaalı boşanmaları SGK tarafından yapılan denetimlerle engellenmeye çalışılmaktadır.

Muvazaalı boşanmalar ile etkin mücadele edilebilmesi için muvazaalı boşanmalara neden olan faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Sonrasında bu faktörlerin önem sıralaması yapılarak bu konuda hazırlanacak eylem planlarının temel argümanı oluşturulmalıdır.

Bu çalışmada Zonguldak ilinde görel olarak Türkiye'nin diğer illerine göre yüksek olan muvazaalı boşanmalara sebep olan faktörlerin tespiti ve tespit edilen bu faktörlerin önem sıralaması yapılmıştır. Öncelikle muvazaalı boşanmalar hususunun tespiti, soruşturulması ve hukuki takibinin yapılması konularında uzman kişilerle birebir yapılan görüşmelerde Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmalara neden olan faktörler belirlenmiştir. Belirlenen bu faktörlerin etki ve önem sıralamasının yapılması çok kriterli ve karmaşık bir problem olduğu için çalışmada çok kriterli

karar verme yöntemlerinden birisi olan AHP yöntemi kullanılmıştır. Yöntemin gereği olarak faktör ve alt faktörlerden oluşan problem hiyerarşisi kurulduktan sonra oluşturulan değerlendirme formu, yine muvazaalı boşanmaların tespiti, soruşturulması ve hukuki olarak nihayete erdirilmesi sürecinde bizzat yer alan uzman kişilere uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Super Decisions yazılım programına girilmiş ve karşılaştırmalı bulgular elde edilmiştir. Soru formu sayesinde katılımcıların bu faktörleri birbiriyle karşılaştırmaları sağlanmıştır. Elde edile bulgulardan hareketle muvazaalı boşanmalar etki eden faktörlerin önem sıralaması yapılmıştır.

Muvazaalı boşanmalara neden olan ana faktörler olarak belirlenen ekonomik faktörler, hukuki faktörler, toplumsal faktörler değerlendirildiğinde muvazaalı boşanmalara neden olan en öncelikli faktör ekonomik faktörler ikinci en önemli faktör olarak hukuki faktörler, üçüncü en önemli faktör toplumsal faktörler olarak belirlenmiştir. Muvazaalı boşanma ana sebeplerinin her biri kendi içindeki alt faktörlere göre değerlendirildiğinde ise alt faktörlerinin sıralaması şu şekilde olmuştur.

(E1) İilde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması; 0,5099 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili faktör olarak ortaya konmuştur.

(E4) Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati; 0,1237 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 2. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H1) Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması; 0,0863 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 3. faktör olarak ortaya konmuştur.

(E2) Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması; 0,0750 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 4. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T1) Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özentisi; 0,0593 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 5. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H2) Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması; 0,0419 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 6. faktör olarak ortaya konmuştur.

(E3) Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması; 0,0387 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 7. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T5) Sosyal güvenlikten emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması; 0,0228 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 8. faktör olarak ortaya konmuştur.

(H3) Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki; 0,0201 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 9. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T2) Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon; 0,0103 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 10. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T4) İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması; 0,0062 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 11. faktör olarak ortaya konmuştur.

(T3) Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi; 0,0059 toplam puanı ile muvazaalı boşanmalarda en etkili 12. faktör olarak ortaya konmuştur.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir: Zonguldak ilinde ekonomik açıdan sıkıntı yaşayan bireylerin tespitinin yerel kuruluşlarca yapılması, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler vasıtasıyla maddi sıkıntı içerisinde yaşayan bireylere ulaşılarak yapılacak maddi yardımların muvazaalı

boşanma yapmaya yönelik tutum ve davranışları önleyebileceği düşünülmektedir. Yine Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmayı teşvik ederek bu işten maddi menfaat sağlayan iş takipçileriyle yerel kolluk güçleri vasıtasıyla yapılacak etkin bir mücadelenin muvazaalı boşanma yapma niyeti taşıyan bireyler üzerinde caydırıcı bir etki yaratacağı sonucuna varılabilir.

Yerel bazda madencilik sektöründe çalışan bireylerin ücretlerinde meydana gelebilecek artışların muvazaalı boşanmayla mücadelede etkin bir önlem olacağı değerlendirilmektedir. Muvazaalı boşanmaları önleme hususunda Zonguldak ili özelinde muvazaalı boşanma yapmaya niyetli bireylerin bu konuya tevessül etmemelerini sağlamaya yönelik olarak muvazaalı boşanmaların hukuki, manevi ve kültürel değerler açısından yaratacağı olumsuz etki ve sonuçların yerel kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri koordinesinde görsel ve yazılı medya kuruluşları ile işbirliğinde yürütülecek bilinçlendirme faaliyetlerinin muvazaalı boşanmaları önlemede etkili olacağı söylenebilir.

Muvazaalı boşanmaları önlemeye yönelik olarak ulusal bazda atılması gereken adım olarak muvazaalı boşanma yapanların muhatap olduğu cezai işlemlerin artırılmasına yönelik olarak verilecek kanun tekliflerinin sorunun çözümünde etkili olacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, Zonguldak ilinde muvazaalı boşanmalara neden olan faktörler belirlenmiş ve bu faktörlerin öncelik değerleri tespit edilerek önem sıralaması yapılmıştır. Zonguldak ilinde meydana gelen muvazaalı boşanmalara etki eden faktörlerin belirlenmesi ve önem sıralamasının tespiti bu kapsamda karar vericiler için faydalı olacaktır. Çalışma modeli, diğer şehirlerde meydana gelen sosyal güvenlik hizmetindeki istismarlara da uyarlanabileceği gibi Türkiye genelinde analizler yapılarak da muvazaalı boşanmalar hususunda sosyal güvenlik politikaları gözden geçirilerek tedbirler alınıp, politikalar üretilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. Atilla (2008); "Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye'deki Emeklilik Sistemindeki Değişim," *Maliye Dergisi*, Sayı 154, s.77-98.
- Akkaya, G. Cenk ve Erhan Demireli (2010); "Analitik Hiyerarşi Süreci ile Kredi Derecelendirme Analizi Üzerine Bir Model Önerisi," *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s.319-333.
- Alford, Brian David ve Bruce Golden (2004); " *Two Applications Involving The Analytic Hierarchy Process*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Universtiy of Maryland.
- Alpar, M. Bülent (2010); "ILO Sosyal Güvenlik Nihai Raporu ve Gerçekleşen Değişiklikler," *Kamu İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 5, Sayı 4, s.2-16.
- Alper, Yusuf (2008); "ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir Mi?," *Çimento İşveren Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, s.4-31.
- Anayasa Mahkemesi 28.04.2011 tarih, 2009/68 Esas ve 2011/70 Karar Sayılı Kararı
- Arıcı, Kadir (1999); *Sosyal Güvenlik Dersleri*, Nobel Kitapevi, Ankara.
- Arıcı, Kadir ve Yusuf Alper (2012); *Sosyal Güvenlik*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Arıkan, Çiğdem (1996); "Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması," *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, Sayı 96, s.1-311.
- Arpat, Bülent (2009); "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aydın, Rabia Şentürk (2013); "Yaşam Becerileri Psikoeğitim Programının Boşanmış Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Etkisi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bedir, Eyüp, Yusuf Alper, Aysen Tokol, Mehmet Merve Özaydın ve Banu Metin, (2012); *Sosyal Politika*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bulut, Mehmet (2011); "Sosyal Güvenlik Usul Hukuku Kavramı Işığında Ülkemizde Sosyal Parafiskal Yükümlülüklerle Yönelik Usul Kanunu Gerekliliği ve Öneriler," *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 106, s.89-114.

- Can, Neslihan ve Merve Özer (2012); “Türkiye’de İşgücü Piyasası,” *Atılım Üniversitesi Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı*, Yazı Dizisi 3, http://seal.atilim.edu.tr/turkiyede-iscucu-piyasasi_ (Erişim Tarihi: 01.12. 2014).
- Çelik, Hande (2006); “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarında Yeniden Yapılandırma,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çınar, Yetkin (2004); “Çok Nitelikli Karar Verme ve Bankaların Mali Performanslarının Değerlendirilmesi Örneği,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dağdeviren, Metin ve Tamer Eren (2001); “Tedarikçi Firma Seçiminde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve 0-1 Hedef Programlama Yöntemlerinin Kullanılması,” *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, s.41-52.
- Demirbilek, Sevda (2005); *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*, Legal Yayıncılık, İzmir.
- Dilik, Sait (1980); “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, s.73-84.
- Doğan, Altan ve Emrah Önder (2014); “İnsan Kaynakları Temin ve Seçiminde Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerinin Kullanılması ve Bir Uygulama” *Journal of Yasar University*, Cilt 9, Sayı 34, s.5796-5819.
- Dündar, Süleyman ve Fatih Ecer (2008); “Öğrencilerin GSM Operatörü Tercihinin Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemiyle Belirlenmesi,” *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, s.195-205.
- Egeli, Haluk ve Ahmet Özen (2009); “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Sürecinin Değerlendirilmesi,” <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/01.htm>, (Erişim Tarihi: 02.12.2014).
- Eraslan, Ergün ve Onur Algün (2005); “İdeal Performans Değerlendirme Formu,” *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 95-106.
- Erden, Turan ve Mehmet Zeki Coşkun (2011); “Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Analitik Hiyerarşi Yöntemi Yardımıyla İtfaiye İstasyon Yer Seçimi” *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 18-22 Nisan, Ankara.
- Esen, Bünyamin (2012); “Yargı Kararları İle Sosyal Güvenlikte Anlaşmalı Boşanmalar ve Denetimi,” *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33, s.1-8.

- Göksu, Ali ve İbrahim Güngör, (2008); “Bulanık Analitik Hiyerarşik Proses ve Üniversite Tercih Sıralamasında Uygulanması” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, s.1-26.
- Göktaş, Özlem (2008); “Türkiye Ekonomisinde Bütçe Açığının Sürdürülebilirliğinin Analizi,” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 8, s. 45-64.
- Güleş, Hasan K, Çağlıyan Vural ve Şener Tuğba (2014); “Hazır Giyim Sektöründe Analitik Hiyerarşi Prosesi Yöntemine Dayalı Tedarikçi Seçimi,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet Yıldız, Özel Sayı*, s.159-170.
- Gümüş, Erdal (2010); “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler,” *Seta Analiz Dergisi*, Sayı 24, s. 4-22.
- Güngör, İbrahim ve D. Büyüker İşler (2005); “Analitik Hiyerarşi Yaklaşımı ile Otomobil Seçimi,” *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 21-33.
- Murat, Güven ve Nermin Çelik (2007); “Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi ile Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesini Değerlendirme: Bartın Örneği,” *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, s.1-20.
- Güzel, Ali (2005); “Türk sosyal güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?”, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Sayı 7, s.61-76.
- Güzel, Ali, Ali Rıza Okur ve Nurşen Canikoğlu (2012); *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Habertürk Gazetesi, (2014); “Baba Maaşı İçin boşanıyorlar.”, <http://ekonomi.haberturk.com/is-yasam/haber/863224-baba-maasi-icin-bosaniyorlar> , (Erişim tarihi: 07.08.2014).
- Kalkınma Bakanlığı (2014); “Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği” Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/220/sosyal%20g%C3%BCvenlik%20sis.OIK.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.11.2014)
- Kantarcı, Hasan Bülent (2003); “Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti,” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 10, s.75-85.

- Kaydu, Zerrin (2006); “*Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kayseri Haber Gazetesi, (2014); “SGK Sahte Boşanmaların Peşinde.”, http://www.kayserihaber.com.tr/haber-4005-sgk__sahte__bosanmalarin.html, (Erişim Tarihi: 07.08.2014).
- Kazançoğlu, Yigit ve Erhan Ada (2010); “Perakende Sektöründe Tedarikçi Seçiminin Bulanık AHP ile Gerçekleştirilmesi,” *Kara Harp Okulu Dergisi* Cilt 9, Sayı 1, s. 29-52.
- Koçak, Habip (2008); “En Uygun Özel Dershane Seçiminde Analitik Hiyerarşi Yönteminin Uygulanması” *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s. 863-879.
- Korkusuz, Refik ve Suat Uğur (2010); *Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş*, 2. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa.
- Kuruüzüm, Ayşe ve Nuray Atsan (2001); “Analitik Hiyerarşi Yöntemi ve İşletmecilik Alanındaki Uygulamaları,” *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s.83-105.
- Kuşaksız, Aysel (2011); “Kadrosuz Usta Öğreticilerin Sosyal Güvenlik Hakları,” *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, s.23-35.
- Ocak, Necmi (2012); “*Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Sürecinin Analizi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özdemir, Müjgan Sağır (2002); “Bir İşletmede Analitik Hiyerarşi Süreci Kullanılarak Performans Değerleme Sistemi Tasarımı,” *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s.2-11.
- Özden, Ünal H. (2008); “Analitik Hiyerarşi Yöntemiyle İlkokul Seçimi” *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 299-320.
- Özgökçeler, Serhat (2012); *Genişleyen Sosyal Politika Disiplininde “Sosyal-Risk Yönetimi*,” Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.
- Özkan, Ömer (2007); “*Personel Seçiminde Karar Verme Yöntemlerinin İncelenmesi: AHP, ELECTRE ve TOPSIS Örneği*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özmen, G. Aytaç ve Semra Birgün (2011); “Radyo Frekansı ile Tanımlama Sistemi Seçiminde Analitik Hiyerarşi Prosesi Uygulaması,” *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.81-88.

- Peker, Ayşe (1997); "Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri," *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No:9703*, Aralık 1997, Ankara, s.1-44.
- Pusula Gazetesi, (2014); "3425 Kadına Şok", <http://www.pusulagazetesi.com.tr/haber.php?hayns=2&yazilim=haberler&osmanli=hdetay&aid=42759&titlem=42759>, (Erişim Tarihi :07.08.2014).
- Resmi Gazete, 12.05.2010 Tarih ve 27579 Sayılı "Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği."
- Resmi Gazete, 12.10.2014 Tarih ve 25611 Sayılı "Türk Ceza Kanunu."
- Resmi Gazete, 16.06.2014 Tarih ve 26200 Sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu."
- Resmi Gazete, 08.12.2001 Tarih ve 4721 Sayılı "Türk Medeni Kanunu."
- Resmi Gazete, 27.09.2008 Tarih ve 27010 Sayılı "Fazla ve Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik."
- Saat, Melisa (2000); "Çok Amaçlı Karar Vermede Bir Yaklaşım: Analitik Hiyerarşi Yöntemi," *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 s.149-162.
- Saduleşrafi, Hüseyin (1999); "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Sosyal Güvenlik Hakkı," *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 190-230.
- Scholl, Armin, Laura Manthey, Roland Helm ve Michael Steiner (2005); "Solving Multiattribute Design Problems With Analytic Hierarchy Process and Conjoint Analysis: An Empirical Comparison, " *European Journal of Operational Research*, Sayı 164.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2013); Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler 2013, <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872b-c36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, (Erişim Tarihi: 22.10.2014)
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2012); Başkanlığı Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Daire Başkanlığı Tarafından Muvazaalı Boşanma Soruşturamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlarla İlgili Tüm Birimlere Gönderilen 16.03.2012 tarih ve B.13.21.SGK.0.10.08.00/52449982 Sayılı Talimat.
- Süngü, Yakup (2004); "Kayıt Dışı İstihdamın Mali Etkileri," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şakar, Müjdat (2002); *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, Betaş Kitapevi, İstanbul.
- Şen, Bülent (2013); “Boşanma süreci ve Arabuluculuğu,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şengül, Ümran, Miraç Eren ve Seyehadı Eslamian Shiraz (2012); “Bulanık AHP ile Belediyelerin Toplu Taşıma Araç Seçimi,” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 40, s.143-165.
- Şenkayas Hüseyin, Öztürk Mustafa ve Sezen Gülşah (2010); “Lojistik Tedarikçilerinin Seçiminde Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) Yöntemi: Mondial Şirketinde Bir Uygulama,” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 5, s.161-175.
- Şenocak, Hasan (2009); “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi,” *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı: 56, s. 409-468.
- Türkiye Gazetesi, (2014); “Eşlerin Hileli Boşanması Suç Değil,” <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yasam/94090.aspx>, (Erişim tarihi: 30. 06. 2014).
- Tezel, Ali ve Resul Kurt (2009); *Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu)*, 6. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Topçuoğlu, Metin ve Mustafa Öztürk (2009); “Özel Sigorta Girişiminin Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Önemi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.1-16.
- Tuncay, Can ve Ömer Ekmekçi (2009); *Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları*, 2. Baskı, Legal Kitapevi, İstanbul.
- Turan, Ercan (2004); “Sosyal Güvenlik Hakkı,” *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, s. 319-332.
- TÜİK (2014); <http://tuikapp.tuik.gov.tr/demogfiapp/bosanma.zul>, (Erişim Tarihi: 11.06.2014)
- TÜİK (2014); <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>, (Erişim Tarihi: 11.11.2014)
- Us, Vuslat (2004); “Kayıtdışı Ekonomi Tahminleme Yöntemi Önerisi: Türkiye Örneği,” *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*, Sayı 14, s. 1- 50.
- Vargas, Luis G (1990); “An Overview of the Analytic Hierarchy Process and Its Applications,” *European Journal of Operational Research*, Cilt 48, s. 2-8.

Yaralıoğlu, Kaan (2001); "Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşı Proses," *Dokuz Eylöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi Dergisi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, s. 129-142.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 30.04.2012 tarih, 2011/3204 Esas ve 2012/7564 Karar Sayılı Kararı

Yargıtay 15. Ceza Dairesi 20.06.2012 tarih, 2011/15030 Esas ve 2012/39626 Karar Sayılı Kararı

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi 02.11.2011 tarih, 2011/8624 Esas ve 2011/9418 Karar Sayılı Kararı

Yazgan, Turan (1992); *Sosyal Güvenlik Ders Notları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Yelekçi, Memduh (2002); *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Yargı Kitapevi, Ankara

Yıldırım, Hasan Hüseyin, Türkan Yıldırım ve Yasemin Akbulut, (2012); *Sağlık Sigortacılığı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Zonguldak Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü (2014); 24.03.2014 tarih 37618679-SGD-TPM/4.713.694 sayılı Muvazaalı Boşanmalar Konulu Resmi Yazı.

EKLER

Ek 1: Zonguldak İlinde Muvazaalı Boşanmalar Üzerinde Etkili Olan Faktörleri Değerlendirme Formu

Türk Sosyal Güvenlik Sistemine göre eşinden boşanan bayanlar herhangi bir yerde sigortalı çalışmıyorlar ise vefat eden babaları üzerinden aylık almaya hak kazanmaktadırlar. Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak sağlanan bu hak zamanla vatandaşlar tarafından istismar edilmeye başlamıştır. Vatandaşlar eşleriyle fiilen birlikte yaşamaya devam etmelerine rağmen usulen boşanma işlemi yaparak babalarından kalan aylığı haksız olarak almaya yeltenmişlerdir. Bu durum muvazaalı boşanma olarak tanımlanmaktadır. Zonguldak İlinde muvazaalı boşanmalar üzerinde etkili olan faktörleri önem derecesine göre sıralamayı amaçladığımız çalışmamız için hazırlamış olduğumuz bu soru formunda, ilgili yerlerin konu ile ilgili uzmanlar tarafından eksiksiz olarak doldurulması gerekmektedir. Soru formu beş sayfadan oluşmaktadır. Birinci sayfadaki yönerge ve örneğe göre işaretlemeleri yapmanız çalışmanın sağlığı açısından önemlidir. Verdiğiniz bilgiler ve analiz sonuçları bilimsel çalışma dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Öğr.Gör.Kemal YAVUZ
Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof.Dr.Muhlis BAĞDİGEN
Danışman

Yönerge:

Aşağıdaki soruları, lütfen Tablo 1’de belirtilen önem derecelerine göre değerlendiriniz.

Tablo 1. Önem Dereceleri

Değer	Tanım
1	Faktörler eşit önemde
3	1. Faktör 2.’ye göre biraz daha önemli
5	1. Faktör 2.’ye göre fazla önemli
7	1. Faktör 2.’ye göre çok fazla önemli
9	1. Faktör 2.’ye göre aşırı derecede önemli
2,4,6,8	Ara değerler

Örnek soru:

Sizce Zonguldak İlinde muvazaalı boşanmalar üzerinde hangi faktör daha etkilidir? Lütfen önem derecesini belirtiniz.

Faktör 1	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Faktör 2
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----------------

“Faktör 1” ile “Faktör 2” yi karşılaştırarak size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Her bir satırda tek işaretleme olması gerekmektedir.

Tablo 1’de belirtildiği gibi tek sayılar ana değerleri, çift sayılar ara değerleri göstermektedir. 1’den 9’a kadar tüm sayılar kullanılabilir.

Faktör 1’in Faktör 2’ye göre “**çok fazla önemli**” olduğu düşüncesini belirtmek için Faktör 1 tarafındaki “7” işaretlenmelidir.

Faktör 2’nin Faktör 1’ye göre “**fazla önemli**” olduğu düşüncesini belirtmek için Faktör 2 tarafındaki “5” işaretlenmelidir.

Faktör 1’in Faktör 2’ye göre “**eşit önemde**” olduğu düşüncesini belirtmek için “1” işaretlenmelidir.

I- Ekonomik Faktörler

İlde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması
 Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
 Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
 Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati

	Aşırı Derecede Önemli	Çok Fazla Önemli	Fazla Önemli	Biraz daha önemli	Eşit Önem	Biraz daha önemli	Fazla Önemli	Çok Fazla Önemli	Aşırı Derecede Önemli									
Faktör 1										Faktör 2								
İlde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
Madencilik sektöründe ağır çalışma koşullarının insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması
Madencilik sektöründe yaşanan ölümlü ve ağır yaralanmalı kazaların insanların bu sektörde çalışma isteğini azaltması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati
İlde madencilik sektörü dışında iş bulma imkanlarının çok sınırlı olması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Madencilik sektöründe çalışanlarının büyük oranda asgari ücret alması ve bunun yıllar itibariyle değişmeyeceği kanaati

II-Hukuki Faktörler

Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması
Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması
Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki

	Aşırı Derecede Önemli		Çok Fazla Önemli		Fazla Önemli		Biraz daha önemli		Eşit Önem		Biraz daha önemli		Fazla Önemli		Çok Fazla Önemli		Aşırı Derecede Önemli	
Faktör 1																		Faktör 2
Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması
Muvazaalı boşanma eylemlerinden dolayı haksız maaş alanların, kendilerine yapılan bu haksız ödemelerin yalnızca faiziyle geri alınması, ayrıca bir para cezası uygulanmaması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki
Muvazaalı boşanma eylemlerinin ceza hukuku açısından suç sayılmaması, dolayısıyla takibinin yapılmaması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Muvazaalı boşanma yapmaya teşvik eden iş takipçilerinin varlığı ve teşviki

III- Toplumsal Faktörler

Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özenti
 Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon
 Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi
 İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması
 Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması

	Aşırı Derecede Önemli		Çok Fazla Önemli		Fazla Önemli		Biraz daha önemli		Eşit Önem		Biraz daha önemli		Fazla Önemli		Çok Fazla Önemli		Aşırı Derecede Önemli	
Faktör 1																		Faktör 2
Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özenti	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon
Manevi, ahlaki ve kültürel değerlerde yaşanan erozyon	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi
Babalarını maden kazasında kaybeden insanların, babalarından kalan maaşı kız çocuklarının almayı manevi bir hak olarak görmesi	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması
İlde sosyal güvenlik bilincinin yüksek olması	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması
Evli çiftlerin muvazaalı boşanma yaparak maaş alanlara duyduğu özenti	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sosyal güvenlik emekli sayısının diğer illere oranla yüksek olması

IV- Ana Faktörler

Ekonomik Faktörler
Hukuki Faktörler
Toplumsal Faktörler

	<i>Aşırı Derecede Önemli</i>		<i>Çok Fazla Önemli</i>		<i>Fazla Önemli</i>		<i>Biraz daha önemli</i>		<i>Eşit Önem</i>		<i>Biraz daha önemli</i>		<i>Fazla Önemli</i>		<i>Çok Fazla Önemli</i>		<i>Aşırı Derecede Önemli</i>	
Faktör 1																		Faktör 2
Ekonomik Faktörler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hukuki Faktörler
Hukuki Faktörler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Toplumsal Faktörler
Ekonomik Faktörler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Toplumsal Faktörler

Ek 2: Uzman Görüşleri

İkili karşılaşturmalar	Uzman - 1	Uzman - 2	Uzman - 3	Uzman - 4	Uzman - 5	Geometrik Ortalamalar	Tutarlılık Oranları	
1	5,00	5,00	7,00	9,00	3,00	5,43		E1-E2
2	1,00	1,00	3,00	1,00	3,00	1,55	0.01	E2-E3
3	0,20	0,33	0,33	0,14	0,33	0,25		E3-E4
4	7,00	5,00	3,00	7,00	5,00	5,16		E1-E4
5	0,33	5,00	5,00	1,00	3,00	1,90		H1-H2
6	0,33	3,00	3,00	3,00	3,00	1,93	0.00	H2-H3
7	3,00	5,00	7,00	3,00	7,00	4,66		H1-H3
8	7,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,35		T1-T2
9	0,14	3,00	5,00	1,00	5,00	1,61		T2-T3
10	5,00	0,33	0,33	7,00	0,14	0,89	0.00	T3-T4
11	0,11	0,20	0,20	1,00	0,20	0,25		T4-T5
12	7,00	0,33	5,00	3,00	5,00	2,81		T1-T5
13	7,00	7,00	7,00	9,00	5,00	6,88		E-H
14	7,00	7,00	1,00	0,11	5,00	1,94	0.09	H-T
15	9,00	9,00	7,00	1,00	7,00	5,24		E-T

Ek 3: Etik Kurul Kararı

Kayıt Tarihi: 25.10.2014

Protokol No: 7

05/11/2014

T.C

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL
KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Anket
BAŞLIK:	Sosyal Güvenlik Hizmet Alımlarında Karşılaşılan İlegal ve Etik Dışı Uygulamalar: Zonguldak İli Muvazaalı Boşanmalar Örneği
SORUMLU ARAŞTIRMACI:	Prof. Dr. Muhlis Bağdigen
KARAR:	UYGUN

ETİK KURUL ÜYELERİ

- 1-Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE (Başkan)
- 2- Yrd. Doç. Dr. Hasan SANKIR (Başkan Yrd.)
- 3- Doç.Dr. Ali ARSLAN (Başkan Yrd.)
- 4- Doç. Dr. Rıza YILMAZ
- 5- Doç. Dr. İlhan KARATAŞ
- 6- Yrd.Doç. Dr. Fatih BAYRAMOĞLU
- 7- Yrd. Doç. Dr. Hasan ÖZER

İMZA:

29.05.2014 tarih ve 2014/08-13 sayılı Senato Kararı ile kabul edilmiştir.